

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**İLKÖĞRETİM 7. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE
HARİTA KULLANIMININ DERSE KARŞI TUTUMA,
BAŞARIYA VE HATIRDA TUTMA DÜZEYİNE ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Asuman BALKAN

**Enstitü Anabilim Dalı: İlköğretim
Enstitü Bilim Dalı : Sosyal Bilgiler Eğitimi**

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Yüksel GÜÇLÜ

HAZİRAN-2007

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İLKÖĞRETİM 7. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE
HARİTA KULLANIMININ DERSE KARŞI TUTUMA,
BAŞARIYA VE HATIRDA TUTMA DÜZEYİNE ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Asuman BALKAN

Enstitü Anabilim Dalı: İlköğretim
Enstitü Bilim Dalı : Sosyal Bilgiler Eğitimi

Bu tez 13/06/2007 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği ile kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı
Doç. Dr. Arif BİLGİN

Jüri Üyesi
Yrd. Doç.Dr. Yüksel GÜÇLÜ

Jüri Üyesi
Yrd. Doç. Dr. Bayram ÇETİN

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Asuman BALKAN

13.06.2007

ÖNSÖZ

Günümüzde, eğitimin sadece bilgi aktarımı şeklinde bir faaliyet olması görüşü giderek geçerliliğini yitirmiş; bunun yerine, gelişen, değişen topluma kolayca uyum sağlayabilen, hızlı ve akılcı kararlar verebilen, birbirleriyle ve çevreleriyle etkili iletişim kurabilen bireyler yetiştirilmesi görüşü giderek daha yaygın olarak benimsenmektedir. Bu bağlamda bireylere iyi birer vatandaş olmak için gerekli temel bilgi, beceri, davranış ve alışkanlıkları kazandırıp onları milli ahlak anlayışına uygun olarak yetiştirmeyi amaçlamış olan sekiz yıllık zorunlu ilköğretim basamağının her öğrenciye bu özellikleri kazandırmış olması beklenmektedir.

İlköğretim programının en temel derslerinden biri olan Sosyal Bilgiler, amaçlarını öteki uluslardan ve dünyadaki insanlarla yakından ilişkili olan demokratik bir toplumda vatandaşlığın doğasından alır. Sosyal Bilgiler; kültürel miras, geçmiş, bugün ve geleceğe ilişkin sosyal, politik, ekonomik yönleriyle insan etkinlikleri, sosyal problemler, eleştiriye yönelik düşünme, değer verme gibi konular üzerine odaklanmıştır. İnsanın yaşamında kullandığı ve zorunlu olan, onun daha kolay, mutlu ve rahat yaşamasını, kendini gizilgüçleri doğrultusunda geliştirip gerçekleştirmesini sağlayan tüm toplumsal olgular ve ilişkiler Sosyal Bilgilerin kapsamı içine girebilir.

İnsanın var oluşundan bu yana bilimsel ve teknolojik alanda sağlanan gelişmeler, günümüzde çok daha hızlı bir biçimde yaşanmaktadır. Günümüzde eğitimin amacı; bu gelişmeleri izleyerek ve belirleyerek, elde edilen sonuçları temel amaçlar doğrultusunda gelişen eğitim sistemine bunu aktarmak ve yeni kuşakları buna uygun biçimde yetiştirmektedir. Bu amacın gerçekleştirilmesinde eğitim programlarının, programlar içinde derslerin ve öğretim materyallerinin önemli bir yeri vardır. Öğrencilerde bilgi, beceri, tutum ve değerleri geliştirmede kullanılan tüm araç, gereç ve kaynaklara öğretim materyali denir. Öğrenme ile ilgili olarak yapılan araştırmalar, öğrenmelerin gerçekleşmesinde görsel betimlemelerin önemli paya sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca, bazı öğrencilerin, görsel betimlemeler yoluyla daha kolay öğrendikleri bilinmektedir.

Görsel öğeler; öğrenen bireylerin dikkatini çekerek onları güdüler, dikkatlerini canlı tutar, duygusal tepkiler vermelerini sağlar, kavramları somutlaştırır, anlaşılması zor olan kavramları basitleştirir, şekiller yoluyla bilginin düzenlenmesini ve anlaşılmasını

kolaylaştırır, bir kavramla ilgili ögeler arasındaki ilişkileri örgüt ve akış şemaları yoluyla kolayca verebilir ve bazı öğrencilerin görsel öğelerle kaçırmaları olası bir takım noktaları anlama şansı verebilir.

Bu araştırma 2006–2007 öğretim yılında uygulanmakta olan ilköğretim 7. sınıf Sosyal Bilgiler dersi müfredatında yer alan “İstanbul’un Fethi ve Sonrası” ünitesi temelinde sosyal bilgiler dersinde en önemli öğretim materyallerinden biri ve en başta gelenlerinden olan haritaların etkili kullanıldığı sosyal bilgiler dersinin işlendiği sınıflarda öğrenim gören öğrenciler ile harita kullanılmadan sosyal bilgiler dersi öğretimi yapılan sınıflardaki öğrencilerin akademik başarıları, hatırd tutma düzeyleri ve derse tutumları açısından ne gibi farkların bulunduğu belirlenmesine yönelik olarak yapılmıştır.

Araştırmanın başlangıcından itibaren yardımlarını esirgemeyen ve zamanını ayırarak çalışmalarımı inceleyip fikirlerini paylaşan çok değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Yüksel Güçlü’ye ve istatistiksel analizlerin yapılmasında katkılarını esirgemeyen Yrd. Doç. Dr. Bayram Çetin’e teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca bilgileriyle çalışmama ışık tutan, her türlü maddi ve manevi desteklerini benden esirgemeyen dostlarım Türkçe öğretmeni Özlem Özkan ile İngilizce Öğretmeni Z.Nihal Demir’e, zamanı kısıtlı olmasına rağmen bütün içtenliğiyle bana vakit ayıran ve mesleki bilgilerini benimle paylaşan Fizik Öğretmeni Bengi Külahçı Kavuran’a şükranlarımı sunarım. Son olarak, yaşamımın her anında, her alanında sevgiyle, desteğiyle yanımda olan, yolumu aydınlatan, yaşamımın kalitesini sağlayan hayat arkadaşım Ümit Balkan’a sonsuz teşekkür ederim.

Asuman BALKAN

13.06.2007

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	iv
TABLolar LİSTESİ.....	v
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	vi
ÖZET.....	vii
SUMMARY.....	viii
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM1: SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNİN ANLAMI, ÖNEMİ VE GELİŞİMİ.....	7
1.1. Sosyal Bilgiler Öğretiminin Dünyadaki Tarihsel Gelişimi.....	10
1.2. Sosyal Bilgiler Öğretiminin Türkiye’deki Tarihsel Gelişimi.....	12
1.3. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılan Başlıca Materyaller.....	20
1.3.1. Resimler, Levhalar, Afişler ve Posterler.....	22
1.3.2. Zaman ve Tarih Şeritleri.....	23
1.3.3. Haritalar ve Küre.....	23
1.3.4. Tepegöz ve Episkop.....	24
1.3.5. Teyp ve Ses Bantları.....	25
1.3.6. Televizyon ve Video.....	25
1.3.7. Bilgisayar.....	26
1.4. Araç-Gereçlerin Eğitime Sağladığı Yaralar.....	27
1.5. Öğretim Materyallerinin Öğretim Ortamındaki İşlevleri.....	30
1.6. Öğretim Materyalleri Hazırlama İlkeleri.....	35

BÖLÜM 2: SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE HARİTA

KULLANIMININ ÖNEMİ VE İLKELERİ.....	41
2.1. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Harita Kullanmanın Yararları.....	41
2.2. Harita Kullanılırken Dikkat Edilecek Hususlar.....	43
2.3. Harita Çizerken Dikkat Edilecek Hususlar.....	43
2.4. Atlaslar.....	46

BÖLÜM 3: İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....

BÖLÜM 4: YÖNTEM.....	53
4.1. Araştırmanın Modeli.....	52
4.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	54
4.2.1. Denkleştirme.....	54
4.3. Veri Toplama Araçları.....	56
4.3.1. Anket Formu.....	57
4.3.2. Öğrencilerin Başarılarını ve Hatırd Tutma Düzeylerini Ölçmeye	
Yönelik Başarı Testi.....	57
4.3.3. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine Karşı Tutumlarını Ölçmeye	
Yönelik Tutum Testi.....	58
4.4. Harita Kullanımına Dayalı Öğretim Materyalleri.....	58
4.5. Deneysel İşlemler.....	58
4.6. Verilerin Analizi.....	59

BÖLÜM 5:BULGULAR VE YORUMLAR.....	60
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	68
KAYNAKÇA.....	71
EKLER.....	78
ÖZGEÇMİŞ.....	120

KISALTMALAR

MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
TTKB	: Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı
TD	: Tebliğler Dergisi
SPSS	: Sosyal Bilimler İçin İstatistik Paket Programı(Statistical Package for the Social Studies)
NCSS	: Amerikan Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (National Council for the Social Studies)
TTG	: Thinking Through Geography (Coğrafya Düşünme Ekibi)

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Sosyal Bilimlerin Sosyal Bilgilere Katkısı.....	9
Şekil 2: Yaşantı Konisi.....	32
Şekil 3: Materyallerin Sınıflandırılması.....	34
Şekil 4: Deney Ve Kontrol Gruplarına Ait Son Test Grafiği.....	62

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Sosyal Bilgiler Dersi 7.sınıf Ünitelerinin Dağılımı.....	18
Tablo 2: Solomon Dört Gruplu Model.....	52
Tablo 3: Gruplardaki Deneklerin Özelliklerine İlişkin Bulgular.....	54
Tablo 4: Deney ve Kontrol Gruplarının Başarı Testinden Aldıkları Ön Test Puanlarına İlişkin Bulgular.....	59
Tablo 5: Deney ve Kontrol Gruplarının Başarı Testinden Aldıkları Son Test Puanlarına İlişkin.....	60
Tablo 6: Deney ve Kontrol Gruplarının Başarı Testinden Aldıkları Son Test Puanlarına İlişkin Bulgular.....	61
Tablo 7: Deney ve Kontrol Gruplarının Tutum Testinden Aldıkları Ön Test Puanlarına İlişkin Bulgular.....	63
Tablo 8: Deney ve Kontrol Gruplarının Tutum Testinden Aldıkları Son Test Puanlarına İlişkin Bulgular.....	63
Tablo 9: Deney ve Kontrol Gruplarının Hatırlama Düzeylerine İlişkin Uygulanan Başarı Testinden Aldıkları Puanlarına İlişkin Bulgular.....	64

GİRİŞ

Temel ihtiyaçlarının çoğunu doğadan karşılayan insanoğlu var oluşundan beri doğa ile mücadele etmektedir. Doğadan daha çok yararlanmak ve daha iyi yaşamak amacı insanları bir araya getirerek toplumların oluşmasına neden olmuştur. Her toplum da bireylerini eğiterek onların toplumla uyumlu ve topluma katkıda bulunacak biçimde yetiştirmelerini istemiş ve istemektedir.

Eğitim, insanın toplumlaşmasını, kültürel mirasın yeni nesillere aktarılmasını, insanı; milli ideolojiyi, değerleri ve idealleri kazandırarak onları mevcut siyasal düzene bağlı vatandaşlar olarak yetiştirmeyi, ülkelerin kalkınmasını sağlamayı, bireyin doğal ve toplumsal çevresini tanıyarak bunlardan en iyi biçimde yararlanma ve temel ihtiyaçlarını karşılama, ilgi ve yeteneklerinin belirlenmesinde, zihinsel, bedensel ve duygusal gelişimine yardımcı olur.

İnsanlar yaşamları boyunca karşılaştıkları çeşitli durumlarla etkileşim içinde bulunurlar. Öğrenme bu etkileşim sonucu bireyde oluşan kalıcı izli davranış değişimleridir. Öğrenme, bir iletişim işidir. Öğretimin etkili olabilmesi için öğretmenlerin etkili iletişim becerilerine sahip olması ve bunları öğrencilere de kazandırması gerekmektedir (Açıkgöz,2005:161).

Öğrencinin öğretmenin sunduğu mesajı tam ve doğru olarak anlaması, iletişim için ön koşuldur. Öğrencinin olabildiğince fazla duyu organına hitap edecek değişik öğretme-öğrenme yöntemleri ile birlikte uygun ders-araç gereçleri kullanıldığında geleneksel öğretim yönteminin uygulanmasından doğan iletişim engelleri büyük ölçüde ortadan kalkmaktadır.

Derslerde öğretmenler öğrencilerin ne kadar fazla sayıda duyusuna yönelirse o oranda etkili bir öğretim sağlamış olur. Yapılan çalışmalara göre beş duyu organından görme duyusu %75, işitme duyusu %13, dokunma duyusu %6, koklama duyusu %3 ve tat alma duyusu %3 oranında öğrenmeyi etkilemektedir. En fazla duyu organına hitap eden bir ders için ise eğitim araç-gereçleri kullanılması gerekir.

Eğitim araç-gereçleri, öğrenciye eğitim programlarında yer alan hedef ve davranışların kazandırılmasında öğretmenin en önemli yardımcılardan biridir. Bu araçlardan en

yaygın biçimde kullanılan yazı tahtasıdır. En azından bu basit öğretim materyalinin her sınıfta bulunması gerekir. Bunun dışında her okulun kendi programında yer alan hedeflerin kazandırılmasında etkili olabilecek model, harita, slâyt, videokaseti, CD-ROM gibi eğitim araçlarına sahip olması eğitimin niteliğini arttırır(Erden,2005:59).

Görsel, işitsel araçlar, öğrenmenin kalıcı izli olmasını sağlaması açısından eğitimde çok önemli görülmektedir. Görsel öğeler; öğrenen bireylerin dikkatini çekerek onları güdüler, dikkatlerini canlı tutar, duygusal tepkiler vermelerini sağlar, kavramları somutlaştırır, anlaşılması zor olan kavramları basitleştirir, şekiller yoluyla bilginin düzenlenmesini ve anlamasını kolaylaştırır. Bu anlamda kalıcı öğrenmenin gerçekleşmesi için daha çok duyu organına hitap eden görsel ve işitsel araçlarla oluşturulacak öğrenme ortamına başvurulmaktadır ve bu önemli bir ihtiyaçtır.

Mark Hopkins'in "bir ağaç kütüğünde otururken bile okulla irtibat kurulabilir" sözü eğitim-öğretim etkinliklerinde yararlanabilecek araç-gereçlerin zenginliği ve çeşitliliği hakkında bir fikir vermektedir. Ancak birçok öğretmen tarafından kullanılan öğretim yöntemleri temelde öğrencilerin kaçınılmaz bir şekilde bağımlı, gelişmemiş ve çocuksu kalmalarını sağlamaktan öte bir işe yaramamaktadır. Araç-gereçlerin, öğretmen adına öğretimi gerçekleştirme işlevi yoktur. En mükemmel aracın bile öğretmenin yerini alması olanaklı değildir. Ayrıca, araç-gereçler ne kadar mükemmel olursa olsunlar, uygun olarak kullanılmazlarsa yararlı olamazlar(Öztürk,2006:290).

Eğitim-öğretimin, belli bir program ve belli öğretim etkinlikleri çerçevesinde düzenlenmesi gelişen ve değişen toplumların gereksinimlerine paralel olarak zorunlu hale gelmektedir. Bu değişim içinde, öğretmen öğrenci işbirliği içinde eğitim ortamını zenginleştirmelidir. Kullanılan araç-gereçler çocuktan beklenen hedef ve davranışlara rahatlıkla ulaşmasında büyük kolaylıklar sağlayabilir, çocuğun ilgi ve dikkatinin dağılmasını önleyebilir, yaparak ve yaşayarak öğrenmesine katkıda bulunur.

Günümüzde Sosyal Bilgiler derslerinde öğretme-öğrenme sürecinin verimli bir şekilde gerçekleşebilmesi için öğretim programları ve öğretimde kullanılan materyallerin seçilmesi üzerine araştırmalar devam etmektedir. Araştırmalara göre, özellikle ilköğretim Sosyal Bilgiler derslerinde öğrenci aktivitelerini ön plana çıkararak dersin öğrenci merkezli olarak gerçekleştirilmesi için eğitim araçlarının temin edilmesi ve kullanılmasına özen gösterilmesi gerekmektedir.

Bu nedenle bu araştırmada, 7.sınıf Sosyal Bilgiler dersinde “İstanbul’un Fethi ve Sonrası” ünitesi işlenirken harita kullanımının öğrencideki başarıya, tutuma ve hatırd tutma düzeylerine olan etkisi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Öte yandan Sosyal Bilgiler derslerinde harita kullanılan sınıflarda öğrencilerin daha iyi öğrendikleri gözlemlenmiştir.

Problem Cümlesi

Bu araştırmada İlköğretim 7.sınıf Sosyal Bilgiler dersi “İstanbul’un Fethi ve Sonrası” ünitesinde etkili harita kullanılarak yapılan öğretimin, harita kullanılmadan yapılan öğretime kıyasla öğrenci başarısı, tutumu ve hatırd tutma düzeyine etkisi var mıdır? Sorusuna cevap aranmış, bu nedenle aşağıdaki denenceler test edilmiştir.

Denenceler

1-İlköğretim 7. sınıf Sosyal Bilgiler dersinin “İstanbul’un Fethi ve Sonrası” ünitesinde harita kullanılan deney grupları ile harita kullanılmayan kontrol gruplarının akademik başarıları arasında anlamlı bir fark vardır.

2-İlköğretim 7. sınıf Sosyal Bilgiler dersinin“İstanbul’un Fethi ve Sonrası” ünitesinde harita kullanılan deney grupları ile harita kullanılmayan kontrol gruplarının derse karşı tutumları arasında anlamlı bir fark vardır.

3- İlköğretim 7. sınıf Sosyal Bilgiler dersinin “İstanbul’un Fethi ve Sonrası” ünitesinde harita kullanılan deney grupları ile harita kullanılmayan kontrol gruplarının hatırd tutma düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır.

Araştırmanın Amacı

Etkili eğitim öğretim için araç-gereç kullanımı kaçınılmazdır. Özellikle soyut konuların çoğunlukta olduğu Sosyal Bilgiler derslerinde materyal kullanımı daha da büyük önem taşımaktadır.

İlköğretim 7. sınıf Sosyal Bilgiler dersindeki “İstanbul’un Fethi ve Sonrası” ünitesi örnek alınarak, konular işlenirken harita kullanılarak yapılan öğretim ile harita kullanılmadan yapılan öğretim yöntemin uygulandığı sınıflar arasında tutum, başarı ve hatırd tutma düzeyleri arasındaki farkın sınanması amaçlanmıştır. Bu araştırmada

sosyal bilgiler derslerinin işlenmesinde kalabalık sınıflarda da harita kullanımının öğretimdeki etkililiği kanıtlanmaya çalışılmıştır.

Araştırmada, eğitim-öğretim kurumlarında harita kullanımının başarı, tutum ve hatırd tutma düzeyi üzerindeki etkisi daha somut hale getirilerek, Türk Milli Eğitiminin amaçları doğrultusunda Sosyal Bilgiler derslerinde harita kullanımı, geleneksel yöntemlere alternatif bir örnek oluşturacaktır.

Araştırmanın Önemi

Bireyin, içinde yaşadığı topluma uyum sağlayabilmesi için eğitim süreci içerisinde öğretmenlerin öğrenme-öğretme süreçlerini gerçekleştirdikleri ortamlarda araç-gereçleri bilinçli olarak kullanabilmeleri oldukça önemlidir. Çünkü eğitimin amacına ulaşması için içeriğin en etkili bir biçimde öğrenciye verilmesi önemlidir. Öğrenciler bu yolla materyallerle etkileşim içerisinde nitelikli öğrenmeler gerçekleştirecektir. İlerde de bilimsel ve teknolojik gelişmelere yabancı olmayan, nitelikli, üretken bireyler olarak toplumun uluslararası rekabet gücünün arttıracaktır. Geleneksel öğretim anlayışı ve ortamlarda çağı yaşayarak kendisini ve toplumunu ileri çağlara taşıyacak bireyler yetiştirmek olası değildir.

Eğitim, öğrencinin bilgiyle etkileşimde bulunduğu, sosyal, psikolojik ve fizik boyutları olan bir ortamda olur. Öğretim ortamı olarak nitelenen bu ortamın hedefler doğrultusunda düzenlenmesi gerekir. Sosyal Bilgilerin öğretiminde geleneksel bir ortam öğretmen tarafından bilgi aktarımının esas alındığı derslik ortamıdır. Oysa Sosyal Bilgiler öğretiminin amaçları, bu konu alanının nitelikleri ve öğretimi ile ilgili ilkeler gibi faktörler açısından bakıldığında bu geleneksel ortamın yetersiz olduğu ve boyutlarının genişlemesi gerektiği kolaylıkla görülebilir. Bu maksatla Sosyal Bilgiler öğretiminde öğretim ortamının araç-gereçlerle zenginleştirilmesi öğrencinin ilgisini çektiği gibi öğretimi zenginleştirmekte ve öğrenmeyi kolay, kalıcı ve ilginç hale getirmektedir.

İlköğretimde bireyin düşünme yetenekleri ve bireylerarası iletişim becerilerini geliştirmek gibi amaçlarla öğretimi yapılan Sosyal Bilgiler dersinin eğitim teknolojisinin sağladığı imkânlar ve eğitim programlarında yer alan öğelerle bağlantısı kurularak daha etkin hale getirilmesi kaçınılmazdır.

Eğitim ve öğretim hizmetlerini yürüten öğretmenlere programın her aşamasında karşılaştıkları sorunlara yol gösterecek ve ışık tutacak olan bu araştırmada harita kullanımının öğrencilerdeki akademik başarıyı arttırıcı çok önemli bir faktör olduğu vurgulanmaya çalışılmıştır. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin günlük, yıllık ve ilgili tüm faaliyetlerini planlarken, hazırlarken ve dersleri işlerken harita kullanımına daha fazla özen göstermeleri gerektiği belirtilmektedir. Sosyal Bilgiler öğretiminde bu denli önemli bir yere sahip olan haritaların öğrenci başarısı, tutum ve hatırd tutma düzeyleri üzerindeki etkisini araştırmaya dayalı olarak ortaya koymaya çalışan bu çalışmanın sonuçları araştırmanın amacını destekleyecek yönde sonuçlandığı için önemli görülmektedir.

Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırma, İlköğretim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler dersinde harita kullanımının öğrenci başarısı, tutumu ve hatırd tutma düzeyini incelemeye yönelik deneme modellerinden “Solomon dört gruplu model”e göre desenlenmiş ve gerçekleştirilmiştir. Araştırma probleminin çözümü için; kişisel anket formu, başarı testi, tutum testi ve ders planları geliştirilmiştir.

Varsayımlar(Sayıtlılar):

Bu araştırmanın dayandığı temel sayıtlıları şunlardır:

1.Öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine karşı tutumlarını ölçmek amacıyla hazırlanan tutum ölçeğinin geçerliliği, sözel öğrencilerin sayısal öğrencilerden daha olumlu düşünceye sahip olacağı varsayılarak sınanmıştır.

Sınırlılıklar:

1.Araştırma, 2006–2007 eğitim-öğretim yılı ile sınırlıdır.

2.Araştırma, Sakarya ili Adapazarı Ahmet Akkoç İlköğretim Okulu 7-C, 7-D, 7-E, 7-F sınıflarına devam eden öğrencilerden elde edilen verilerle sınırlıdır.

3.Araştırma ilköğretim 7. sınıf sosyal bilgiler dersi ”İstanbul’un Fethi ve Sonrası” ünitesi ile sınırlıdır.

4.Öğrencilerin bilgileri hatırlama düzeyleri son test uygulamasından yirmi beş gün sonra yeniden uygulanan başarı testi ile sınırlıdır.

5.Harita kullanımının ele alınması ile sınırlıdır.

6.Ölçme ve değerlendirme, başarı ve tutum testleri ile sınırlıdır.

Tanımlar:

Sosyal Bilimler:

İnsanların, diğer insanlarla ve toplumla olan ilişkilerini inceleyen bir disiplinler topluluğudur[Sözer,1998a:3]. Sosyal Bilimler, insan tarafından üretilen gerçekle kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bu sürecin sonunda elde edilen dirik bilgilerdir(Sönmez,1998:2).

Sosyal Bilgiler:

Toplumsal gerçekle kanıtlamaya dayalı bağ kurma sürecine bunun sonucunda elde edilen dirik bilgiler olarak tanımlanabilir[Sönmez,1998:3]. Sosyal Bilgiler, kültürel mirası, onun günümüzdeki yaşayan özelliklerini ve bunların yaşamımıza etkilerini, insanların sosyal ve fiziki çevreleriyle olan ilişkileriyle olan ilişkilerini esas alan bir derstir(Güngördü,2001:130).

Harita:

Yeryüzünün tamamı veya bir bölümündeki çeşitli olay, olgu ve cisimlerin veya görüntülerinin bir ölçek dâhilinde küçültülerek düzlem üzerine aktarılmasına denir(Şahin,2003:189).

Geleneksel Yöntem:

Tek yönlü iletişime dayanan öğretmen merkezli yöntemler(Küçükahmet,1999:38).

Eğitim Teknolojisi: Geniş anlamıyla, öğretme ve öğrenmeyi teşvik etmek, kolaylaştırmak ve öğrenciyi güdülemek amacını güden araç-gereçler ile belirli öğretme-öğrenme sistemlerine göre hazırlanmış programların denenmesi ve geliştirilmesine ilişkin tüm süreç, tasarım ve yöntemleri kapsar(Koşar, 2002:6).

BÖLÜM1: SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNİN ANLAMI, ÖNEMİ VE GELİŞİMİ

Birey ve toplum; sosyal, ekonomik, politik ve kültürel bakımdan sürekli bir değişim içindedir. Bu, çeşitli ve karmaşık sorunlarla karşı karşıya bulunulması sonucunu doğurmaktadır. Bireyin ihtiyaçları ile toplumun beklentileri arasındaki dengenin sağlanabilmesi, insana; gerekli bilgi, beceri ve tutumların kazandırılmasıyla mümkündür. İşte bu noktada Sosyal Bilgiler, öğrencileri toplumsal yönden eğitmek, onlara içinde yaşadıkları toplumun yönetim düzeni, ekonomik özellikleri ve geçmişi üzerinde gerekli bilgi ve anlayışları kazandırmak, yurttaşlık hak ve görevlerini kavratmak, çevresine etkin biçimde uyum sağlamasını amaçlar. Böylece gerek toplum gerekse bireyler demokratik bir yaşam içinde mutlu ve huzurlu yaşayabilirler.

İlköğretimdeki "Sosyal Bilgiler" dersinin öğretiminde en önemli amaç, öğrenciye "toplumsal kişilik" kazandırmaktır. Toplumsal kişiliğin de en önemli özelliği "iyi bir yurttaş" olmaktır. Burada iyi bir yurttaş olmaktan amaç, kişinin görev ve sorumluluklarını bilmesi, çevresine ve çevresindeki olaylara karşı bilinçli olmasıdır. Sosyal Bilgiler dersi bireye, gerek kendisine, gerekse ailesine, çevresindeki diğer insanlara, yasalara ya da devlete karşı görev ve sorumluluklarının neler olduğunu ve özellikle toplumsal çevresine etkili bir biçimde nasıl uyum sağlayacağını öğretir (Sözer, 1998a:53).

Sönmez(1998:3), Sosyal bilgileri, toplumsal gerçekle kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bunun sonunda elde edilen dirik bilgiler olarak tanımlamaktadır. Toplumsal gerçek denildiğinde, toplumsal yaşamı düzenleyen her türlü etkinlik akla gelebilir. İnsanın yaşamında kullandığı ve zorunlu olan; onun daha kolay, rahat, mutlu yaşamasını ve kendini gizil güçleri doğrultusunda geliştirip gerçekleştirmesini sağlayan tüm toplumsal olgular ve ilişkiler bu kavramın kapsamı içine girmektedir.

ABD'de, sosyal bilgiler öğretimi üzerine çalışan Michaelis (1985), Schug ve Beery (1987) gibi eğitimciler, sosyal bilgilerin tek bir tanımını yapmak yerine, bu tanımların ortak özelliğini belirleyerek sosyal bilgileri bir "yurttaşlık eğitim programı" olarak kabul etmişlerdir. Yurttaşlık eğitiminin farklı eğilimleri ve öncelikleri şöyle belirtilmiştir (Öztürk ve Otluoğlu, 2005:6):

Yurttaşlık Bilgisi Aktarımı Olarak Sosyal Bilgiler: Bu yaklaşımda sosyal bilgiler öğretiminin amacı, öğrencilere kültürel mirası aktarıp, onları iyi birer yurttaş olarak yetiştirmektir. Kültürel miras aktarılırken öğrencilere, geçmişe ait bilgiler ve olgular, temel toplumsal kurumlar, inanç ve değerler öğretilmeye çalışılır.

Sosyal Bilimler Olarak Sosyal Bilgiler: Bu yaklaşımda iyi vatandaş yetiştirmek için öğrencilere sosyal bilimlerle ilgili disiplinlerdeki bilgi, beceri ve değerler kazandırılmalıdır.

Yansıtıcı inceleme Alanı Olarak Sosyal Bilgiler: Bu yaklaşımda sosyal bilgiler öğretiminin amacı, öğrencilerin bireysel ve sosyal sorunları tanımlama, analiz etme ve karar verme becerilerini geliştirmektir.

Bir eğitim ve öğretim programı olarak sosyal bilgilerin belli başlı özellikleri şunlardır(Öztürk ve Otluoğlu, 2005:6–7):

- a)Sosyal bilgiler bir vatandaşlık eğitim programıdır.
- b)Bu programın içeriği, -teorik olarak- disiplinler arasıdır; sosyal bilimlerden aldığı konuları entegre eder. Bir toplumun tarih ve kültürüne ilişkin temel bilgileri, sosyal ve bireysel konularla ilgili kavram ve temaları kapsar.
- c)İçeriğini aldığı sosyal bilimlerin yöntemlerini kullanır.
- d) Etkili bir sosyal bilgiler programı, her zaman bireyin sosyal problemleri çözebilmesi için gerekli olan düşünme ve karar verme becerilerini geliştirmeyi amaçlar.

“Sosyal Bilimler” ile “Sosyal Bilgiler” kavramlarının çoğu kez eş anlamlı olarak kullanıldıkları görülmektedir. Ancak eğitim-öğretim süreci içinde, bu iki kavramın farklı olarak ele alındıklarını belirtmek gerekir.

Sosyal bilimler, geniş anlamıyla insanlar arası ilişkileri inceleyen bir bilim alanıdır. Bu kavram insanın insanla ve insanın çevre ile ilişkilerini inceleyen disiplinler topluluğu olarak da algılanabilir. Genellikle, sosyal bilimler kapsamında; antropoloji, ekonomi, coğrafya, hukuk, siyasal bilimler, psikoloji, psikiyatri, sosyolog eğitim, dil, sağlık bilimleri, tarih, istatistik gibi disiplinler yer almaktadır. Bu bilgi kategorisi eğitim

programlarında genellikle, tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi, felsefe, mantık ve ahlak gibi derslerle temsil edilmektedir (Alkan ve Kurt, 2001:85).

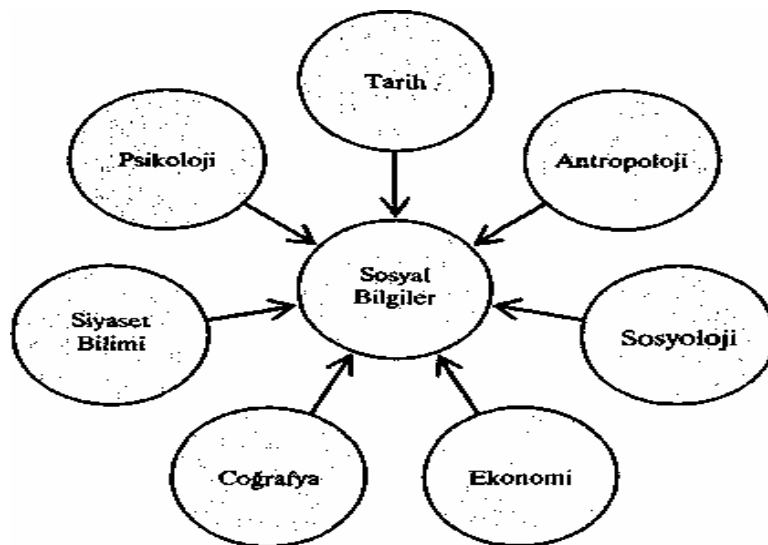
Sosyal Bilimlerin bireysel(psikolojik), toplumsal(sosyolojik) ve ekonomik olmak üzere üç boyutlu amaçları vardır. Bunlar (Alkan ve Kurt, 2001:86):

- 1) Bireyin düşünme yeteneklerinin geliştirilmesi,
- 2)Bireyler arası iletişim becerilerinin geliştirilmesi
- 3)Yurttaşlık hak ve sorumlulukları ile ilgili temel bilgi, beceri ve tutumların kazandırılması
- 4)Yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli ekonomik nosyonun kazandırılması.

Kısaca belirtmek gerekirse Sosyal Bilimler sosyal yaşayış, insan ilişkileri, sosyal kurumlar, insan davranışlarını etkileyen değişmelerin neden ve sonuçlarının saptanması, araştırılması, anlaşılması ve yorumlanması gibi konular üzerinde durmaktadır. Sosyal Bilimlerin kapsamına giren alanları kesin çizgilerle birbirinden ayırmak oldukça güçtür.

Sosyal Bilgiler programlarında bilginin yapı taşlarını oluşturan sosyal bilimler Şekil 1'deki gibi gösterilmiştir.

Şekil 1. Sosyal Bilimlerin Sosyal Bilgilere Katkısı

Kaynak: Öztürk (2006:39).

Toplumsal yaşamda yer alan düzenlemeler, her türlü ilke ve genellemeler bu alanın konusu olabilir. Bilindiği gibi ilköğretim kurumlarındaki Sosyal Bilgiler derslerinde olgulara bir bütün içinde yer verilir. Bunun da nedeni, özellikle bu yaşlarda çocuğun her türlü olguyu ayrı ayrı ve parça parça değil bir bütün içinde algılamasından kaynaklanır. Birey böylece daha kolay öğrenip anlayabilecektir. İnsanoğlunun yapısında var olan ve ilköğretime devam ettiği bu somut işlemler döneminde süregelen küresel (global) algılama özelliğini ve bunun yanı sıra Sosyal Bilimlerin bütüncül bir yaklaşıma uygun düşen niteliğini, öğretim boyutu bakımından göz ardı etmemek gerekir.

1.1.Sosyal Bilgiler Öğretiminin Dünyadaki Tarihsel Gelişimi

Sosyal bilgiler eğitiminin ne zaman ve nerede başladığı da kesin olarak bilinmemektedir. Yalnız," insanoğlu var olduğu andan itibaren hem fen, hem de sosyal bilimler eğitimi başlamıştır." Denebilir (Sönmez, 1998:7). Çünkü insan; doğal ve toplumsal bir ortamda doğar, büyür, gelişir, yaşlanır ve ölür. İnsan, yaşamak için hem doğanın, hem de toplumun bazı ilkelerini öğrenmek zorundadır.

İlk ve en eski yerleşik toplum Sümerlerin okullarında sosyal bilimlerle ilgili hiçbir ders adına rastlanmamasına rağmen ilk harita ve yazının onlar tarafından hazırlandığı belirtilmektedir. İncelenen tabletlerden devlet düzeninin, yanında toplumsal yaşamı düzenleyen kuralların da öğretildiği belirtilmektedir. Çin' de ise yükseköğretimde edebiyat, tarih, doğa bilgileri ve din felsefesi okutulmuştur. Tarihte ilk kez, İsrail Devleti çocuklarına ulusal tarih ve yurttaşlık bilgisi derslerini okutturmuş; Antik Roma' da ise Trivial okullarında okuma-yazma, hesap ve hukuk; gramer okullarında mitoloji, tarih, coğrafya, hukuk, aritmetik, geometri ve felsefe dersleri verilmiştir. Eski Çağ'daki eğitim sisteminde okutulan tarih (Çin, İsrail, Roma) coğrafya (Roma), yurttaşlık (İsrail) ve hukuk (Roma) derslerinin doğrudan sosyal bilimlerle ilgili olduğu söylenebilir. Orta Çağ'da ise, yetişekte (program) din dersleri baskın hale gelmiş, fen ve sosyal bilimlerle ilgili dersler dinî içerikle donatılmıştır. Sosyal bilimlerle ilgili tarih, coğrafya, hukuk gibi dersler Rönesans ve Reform döneminde, yeni ve yakın çağlarda isim olarak değişmemiş; fakat içerik açısından dinin etkisinden kurtarılmaya çalışılmıştır (Sönmez, 1998:7-8).

İlk kez “Sosyal Bilgiler” adıyla bir dersin ilk ve ortaokullarda okutulmasını Fransız düşünür Condorcet (1743–1794) savunmuştur (Sözer, 1998a:8).

Dünyada sosyal bilgiler eğitimi, ABD'nin 1800'lü yılların sonları ile XX. yüzyılın başlarında yaşadığı sosyal, ekonomik, kültürel vb. alanlardaki büyük dönüşümün doğurduğu sorunlara çözüm arama kaygısından doğmuştur. 1916 yılında, The-National Education Association Commission okul programındaki sosyal eğitim ve öğretim konularını tanımlamak için resmen "sosyal bilgiler" terimini kabul etmektedir (Öztürk ve Otluoğlu, 2005:13).

ABD'de, 1930'lu ve 40'lı yıllarda yeniden kurmacılık akımını ve çocuk merkezli eğitim yaklaşımını benimseyen eğitimciler, bu yaklaşımın sosyal bilgiler programının geliştirilmesine önemli ölçüde katkıda sağladığını belirtmişlerdir. 1940'lı ve 50'li yıllarda sosyal bilgiler programlarında tarih ve coğrafya dersleri önemli bir ağırlığa sahip olmuştur. 1960'lı yılların başından 1970'lerin ortasına kadar sosyal bilgiler dersine ağır eleştiriler yöneltildi ve bunların sonucunda "yeni sosyal bilgiler" adı altında bir reform hareketi başlatıldı. Bu hareketin sonucunda, Sosyal Bilgiler dersinde tarih ve coğrafya bilgilerinin ağırlığı azaltıldı. Buna karşılık, sosyoloji, antropoloji, ekonomi, siyaset bilimi ve sosyal psikolojiye ağırlık verildi (Öztürk ve Otluoğlu, 2005:14).

Dünyada Sosyal Bilgilerin anlamı ile ilgili çeşitli tanımlar yapılmıştır. Fakat bu konuda son noktayı ABD'deki ,NCSS Amerikan Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi(National Council for the Social Studies)1992 yılında yaptığı Sosyal Bilgilerin tanımıyla ortaya koymuştur.

"Sosyal Bilgiler, sosyal ve beşerî bilimleri vatandaşlık yeterliklerini geliştirmek amacıyla kaynaştıran bir çalışma alanıdır. Okul programı içinde Sosyal Bilgiler; antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyaset bilimi, psikoloji, din ve sosyolojinin yanı sıra beşerî bilimler, matematik ve doğa bilimlerinden kendine mal ettiği içerik üzerinde sistematik ve eşgüdümlü bir çalışma sağlar. Sosyal Bilgilerin öncelikli amacı, karşılıklı olarak birbirine bağlı bir dünyada, kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumda, genç insanlara bilgiye dayalı ve mantıklı karar alabilme yeteneklerini geliştirmede yardımcı olmaktır." (Öztürk, 2006:24).

ABD'deki Sosyal Bilgiler Öğretmenleri Şurası (NCSS) hazırladıkları müfredat kılavuzlarında, gerçekleştirilen sosyal bilgiler öğretiminin aşağıda belirtilen şu dört evrensel beceriyi geliştirmeyi amaçlamasını önermektedir (Öztürk ve Otluoğlu, 2005:89):

1-Bilgi Edinme

2-Bilgiyi İşleme

3-İhtiyaç ve Değerleri İnceleme

4-Katılım

1.2.Sosyal Bilgiler Öğretiminin Türkiye'deki Tarihsel Gelişimi

Türk Eğitim tarihinde, Türklerin İslamiyeti kabul edişlerinden önce toplumsal yaşamla ilgili bir takım bilgi ve kurallarla, gelenek -görenekler çocuk ve gençlere öğretilmeye çalışılmıştır. İslamiyetin kabul edilişinden sonra da daha çok İslam dinine temel olan konuların kazandırılması yoluna gidilmiştir. Osmanlılarda özellikle sıbyan mektepleri ve medreselerde din temeline dayalı bilgiler, programlarda ağırlık taşırken Sosyal Bilimler içinde yer alan kimi dersler kurumların öğretim düzeylerine uygun biçimde belirli saat ve sürelerle okutulmuştur. Bu durumun genel olarak Cumhuriyet Dönemine dek sürdüğü görülmektedir (Sözer, 1998:9).

Cumhuriyet döneminde ilkokullarla ilgili 1926, 1930, 1932, 1936, 1948, 1962, 1968, 1989 ve 1993 yıllarında yetiçeklerde düzenlemeye gidilmiştir. 1926 programında, "ilk mektebin başlıca maksadı genç nesli muhitine faal bir halde intibak ettirmek suretiyle iyi vatandaşlar yetiştirmektir." ilkesi temele alınmış; tarih, coğrafya ve yurt bilgisi derslerine her biri ikişer saatten haftada altı saat olmak üzere 4. ve 5. sınıflarda yer verilmiştir.1930 ve 1932 programlarında dersler aynı adlarla okutulmuş; yalnız yurt bilgisi 5.sınıflarda 1 saate indirilmiştir.1936 ve 1948 programlarında ise derslerin saat ve adları aynen devam etmiştir (Sönmez, 1998:8-9).

Daha sonra, 1962 ilkokul Programı Taslağı bir hamle yaparak, daha önce ayrı ders saatleri, ayrı ders kitapları bulunan bu üç dersi, yani Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisini birleştirerek "Toplum ve Ülke İncelemeleri" adı altında toplamıştır. 1968 Geliştirilmiş İlkokul Programı Taslağı, derslerin birleştirilmesi işini yeniden ele almış

ve tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi konularını mümkün olduğu kadar birbirleriyle kaynaştırarak üniteler meydana getirmiş ve bu dersin adına "Sosyal Bilgiler" demiştir (Güngördü, 2001:132).

Sosyal Bilgiler dersi, eğitimciler tarafından ders kitaplarının satır satır takip edildiği ve konuların ezberlenip aktarıldığı bir ders yerine öğrencilerin eğlenebileceği, eğlenirken öğrenecekleri ve üretici olmanın mutluluğunu yaşayabilecekleri bir ders haline getirilmeye çalışılmaktadır.

Vatandaşlık Eğitimi ve demokrasinin uygulama alanı olarak kabul edilen Sosyal Bilgiler dersinin amaçları 2003 yılında kabul edilen İlköğretim Okulu programında dört ana başlık altında şöyle verilmiştir (MEB,2003:291-292).

Genel Amaçlar

Öğrenciler bu derste:

A. Vatandaşlık görevleri ve sorumlulukları yönünden;

1. Ailesine, milletine, vatanına, Atatürk inkılâp ve ilkelerine bağlı, çalışkan, araştırmacı, özverili, erdemli, girişimci iyi insan, iyi vatandaş olarak yetişirler.
2. Türk milletinin dünya tarihindeki önemini, milletler ailesi içindeki onurlu geçmişini ve yerini, insanlığa yaptığı hizmetleri kavrayarak büyük bir milletin evlatları olduklarını anlar, milletin geleceğine olan güvenlerini arttırır ve Türk milletinin ülküsünü gerçekleştirmek için her fedakârlığı göze alabilecek bir karakter kazanırlar.
3. Türkiye Cumhuriyeti'nin insan haklarına dayanan millî, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olduğunu bilir; cumhuriyet rejiminin özelliklerini ve önemini kavrarlar.
4. Topluluk halinde yaşamanın bir zaruret olduğunu, millet kavramını ve Türk milletinin karakterini kavrar; Türk milletine, Türk bayrağına, Türk askerine ve ordusuna sevgi, saygı ve güven duygularını kuvvetlendirirler.
5. Türk milletinin zekâ ve kabiliyetini, çalışkanlığını, ilim ve sanatseverliğini, estetik zevkini, insanlık duygusunun yüceliğini benimseyerek bu üstün özellikleri davranış haline getirirler.

6. Millet ve yurt işlerini her şeyin üstünde tutarak milleti ve yurdu için canla başla hizmet etmeyi alışkanlık ve ilke haline getirirler.
7. Tarihte milletimize ve insanlığa hizmet etmiş olan Türk büyüklerini tanır; tarihi olaylara yön veren kişilerin yerinde ve zamanında gösterdikleri ileri görüşlülük, yüksek kavrayış, cesaret, fedakârlık ve kahramanlıklarının tarihin akışını nasıl etkilediğini kavrarlar.
8. Toplumu yönlendiren Mustafa Kemal Atatürk ve diğer Türk büyüklerinin sadece millî değil, evrensel yönlerini de kavrayarak ve takdir ederek; milletimize de düşen insanlık görevleri bulunduğunu görür, insanlığa sevgi, saygı ve hizmet verme bilincine varırlar.
9. Türk inkılâbının anlamını, ayrı ayrı yönlerden önemini, Türkiye'nin refah ve mutluluğuna yaptığı ve ülkenin geleceğine yapacağı etkiyi kavrar, Türk inkılâbının değerlerine bağlı ve bunları her zaman korumaya hazır fedakâr birer Türk evladı olarak yetişirler.
10. Bugünkü uygarlığın uzun bir geçmişin eseri olduğunu kavrar; bu uygarlığa Türk milletinin hizmetini ve payını anlayarak Atatürk'ün direktifleri uyarınca "milli kültürümüzü çağdaş uygarlık seviyesinin üstüne çıkarma" yolunda her fedakârlığı göze alabilme bilincini kazanırlar.
11. Bugünü daha iyi değerlendirebilmeleri için geçmiş çağlardaki sosyal, ekonomik ve siyasî olayların neden ve sonuçlarını günümüzle kıyaslama yaparak düşünme, araştırma ve akıl yürütme yeteneğini geliştirirler.
12. Her yerde görev ve sorumluluk alabilecek hale gelir, aile bütünlüğüne bağlılık kazanır, ailenin refah ve mutluluğu için sorumluluk ve görev duygularını geliştirirler.
13. Kanun kavramını benimser kanunlara ve devlet otoritesine uyma duygusunu ve alışkanlığını kazanırlar.
14. Çevresindeki eski, yeni sanat ve kültür eserlerini, müze ve anıtlar gibi değerlerimizi tanır, onları korumak gerektiğini öğrenirler.

B. Toplumda İnsanların birbirleriyle olan ilişkileri yönünden:

1. İnsanların birbirilerine muhtaç olduklarını anlar; grup faaliyetlerine katılmanın, başkalarına yardım etmenin önemini takdir eder ve bunu uygulayabilir hale gelirler.
2. İnsanların karşılıklı hak ve sorumluluklar taşıdıklarını, birbirlerinin görüş ve inanışlarını, saygı ve hoşgörü ile karşılamak gerektiğini benimserler.
3. Beraber çalışma, sorumluluk, yardımlaşma ve karar verme kararlarını uygulamayı öğrenirler.
4. Bütün çalışmalarını demokratik yaşayışın kurallarına göre düzenlemeyi öğrenirler.
5. Aile, okul ve toplum hayatının dayandığı temel ilkeleri ve topluluk halinde yaşamının zorunluluğunu kavrarlar.
6. Trafik kurallarına uymayı alışkanlık haline getirirler.

C. Çevreyi, yurdu ve dünyayı tanıma yetenekleri yönünden:

1. Yurdumuzun, dünya üzerindeki yerinin önemini kavrar, ülkemizin kalkınmasında severek sorumluluk alma duygularını geliştirirler.
2. Türkiye'nin yakın ve uzak komşu ülkeler ve diğer dünya ülkeleriyle olan ilişkileri hakkında genel bilgi kazanırlar.
3. Türklerin yaşadığı diğer ülke ve bölgelerin coğrafi özelliklerini öğrenirler, Türklerin geniş bir alanda yaşayan büyük bir millet olduğunu kavrarlar.
4. İnsanların birbirleriyle ve coğrafi çevreleriyle karşılıklı etkilerini, insan topluluklarının yaşama şekillerini ve geçinme yollarını inceler, yurdun ekonomik kalkınmasında bilgili ve etkili birer vatandaş olarak yetişirler.
5. Plan, kroki, harita ve grafik bilgileri kazanarak onlardan yararlanabilir hale gelirler.
6. Çevreyi korumanın günümüz ve gelecek yıllar için önemini kavrarlar.
7. Yaşanabilir bir çevrenin temel insan hakkı olduğunu kavrarlar.

Ç. Ekonomik yaşama fikrini ve yeteneklerini geliştirmek yönünden:

1. Yakın çevrenin ekonomik değerleri ile millî kaynaklarımızı tanır ve bunları korumanın bir ödev olduğunu kavrarlar.
2. Kendi eşyasını, okulunu, okul eşya ve araçlarını dikkatli kullanma ve koruma alışkanlığını kazanırlar.
3. Tutumlu olma ve planlı çalışma alışkanlığını elde ederler.
4. Üretim, tüketim ve dağıtım ile ilgili temel bilgileri öğrenirler.
5. İnsan topluluklarını yaşama şekillerini ve geçinme yollarını inceler ve bunlar arasındaki ekonomik ilişkileri öğrenirler.
6. Turizmin anlamını, özellikle yurdumuz için önemini kavrarlar.
7. Nüfus artış hızının eğitime ve ekonomiye olan etkisini kavrarlar.

Sosyal Bilgiler öğretiminin ulusal amaçları, ülkelerin eğitim politikalarını belirleyen ilkeler ve amaçlara göre oluşturulmaktadır. 1973 yılından beri Türk milli eğitim sistemi de, bu tarihte çıkan Millî Eğitim Temel Kanunu'na göre yapılmaktadır. Bu bağlamda, tüm öğretim programlarının da bu yasada belirtilen amaçlar doğrultusunda hazırlanması gerekmektedir. Nitekim bu yasada yer alan amaçlar, bundan öncekilerde olduğu gibi, 2005 Sosyal Bilgiler 4–5. sınıf programına da aynen alınmıştır.

Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nca 02.04.1998 tarih ve 62 sayılı kararı ile kabul edilmiş ve Nisan 1998 tarih ve 2487 Sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayınlanmıştır. Buna göre;

"Türk Milli Eğitiminin genel amacı, Türk milletinin bütün fertlerini

- Atatürk inkılâp ve ilkelerine ve anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, lâik ve sosyal hukuk

devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış hâline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek,

- Beden, zihin, ahlâk, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağ şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan, yapıcı, yaratıcı, verimli kişiler olarak yetiştirmek,
- İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek, gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak,

Böylece, bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan millî birlik ve bütünlük içinde iktisadî, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır."(MEB TTKB, 2005: 5).

Bugün ilköğretim okullarının öğretim programlarında, 1., 2. ve 3. sınıflarında haftada beşer ders saati Hayat Bilgisi dersine yer verildiğini görmekteyiz. 4., 5., 6. ve 7. sınıflarda ise haftada üçer ders saati Sosyal Bilgiler dersi bulunmaktadır. Bu her sınıf için, 36 haftadan toplam 108 saatlik bir süre öngörülerek hazırlanmıştır. 8. sınıflarda ise bu dersin yerini haftada iki saatlik T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi almıştır. Yine 7. ve 8. sınıflarda haftada birer saatlik Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersi bulunmaktadır.

Sosyal Bilgiler Dersi 7. sınıf ünitelerinin amaç dağılımı Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu kararıyla Nisan 1998–2487 sayılı Tebliğler Dergisinin 556.sayfasında aşağıdaki Tablo 1'deki gibi belirtilmiştir.

Tablo1. Sosyal Bilgiler Dersi 7.Sınıf Ünitelerinin Amaç Dağılımı

ÜNİTELER	AMAÇ SAYISI	ÖNGÖRÜLEN DERS SAATI	ORAN %
1. TÜRKİYE’NİN COĞRAFİ BÖLGELERİ	25	24	22
2. İSTANBUL’UN FETHİ VE SONRASI	11	18	18
3. AVRUPA’DA YENİLİKLER	5	9	8
4. 17 VE 18. YÜZYILLARDA OSMANLI DEVLETİ	8	12	11
5. 19 VE 20. YÜZYILLARDA OSMANLI DEVLETİ	10	12	11
6. OSMANLI KÜLTÜR VE UYGARLIĞI	4	9	8
7. YURDUMUZUN KOMŞULARI VE TÜRK DÜNYASI	23	24	22
TOPLAM	86	108	100

Kaynak:Kocaoluk ve Kocaoluk (2003:301).

2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, Türk millî eğitiminin yukarıda belirtilen genel amaçlarına paralel olarak, Sosyal Bilgiler dersine özgü şu "genel amaçları" belirlemiştir:

7. Sınıf sonunda öğrenci:

- 1.Özgür bir birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varır.
- 2.Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak, vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, ulusal bilince sahip bir vatandaş olarak yetişir.
- 3.Atatürk İlke ve İnkılaplarının, Türkiye Cumhuriyetinin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrar; laik, demokratik, ulusal ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olur.
- 4.Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilir.

- 5.Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak, milli bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul eder.
- 6.Yaşadığı çevrenin ve dünyanın coğrafi özelliklerini tanıyarak, insanlar ile doğal çevre arasındaki etkileşimi açıklar.
- 7.Bilgiyi uygun ve çeşitli biçimlerde (harita, grafik, tablo, küre, diyagram, zaman şeridi vb.) kullanır, düzenler ve geliştirir.
- 8.Ekonominin temel kavramlarını anlayarak, kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde ulusal ekonominin yerini kavrar.
- 9.Meslekleri tanır, çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli olduğuna inanır.
- 10.Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesneler, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirler, değişim ve sürekliliği algılar.
- 11.Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanır.
- 12.Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlâkı gözetir.
- 13.Birey, toplum ve devlet arasındaki ilişkileri açıklarken, sosyal bilimlerin temel kavramlarından yararlanır.
- 14.Katılımın önemine inanır, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için kendine özgü görüşler ileri sürer.
- 15.İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçleri ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak, yaşamını demokratik kurallara göre düzenler.
- 16.Farklı dönem ve mekânlardaki toplumlararası siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik etkileşimi analiz eder.

17.İnsanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık gösterir." (MEB TTKB, 2005: 9).

Yukarıdaki amaçlarda da görüldüğü gibi Sosyal Bilgiler programı çok disiplinli program yaklaşımına göre oluşturulmuştur. Üniteler, konunun dayandığı sosyal bilimlere göre yapılandırılır. Konunun tarihi, coğrafi, ekonomik, politik, sosyal ve kültürel boyutları vurgulanır ve bunlar arasındaki ilişkiler belirtilir. İyi bir Sosyal Bilgiler öğretim programı, karmaşık becerilere geçmeden önce basit becerileri geliştirmek, somuttan başlayarak soyuta ilerlemek, tarih konularında mümkün olması halinde kronolojik sırayı izlemek, faydalı ve güncel konuları sınıfa taşıyabilmek gibi nitelikleri taşımalıdır.

Türkiye’de 2005 yılında MEB tarafından sosyal bilgiler programı içerik, disiplinlerarası bir yaklaşımla NCSS’in 1994 yılında belirttiği şu on temel “öğrenme alanları”etrafında yapılandırılmıştır: (i)kültür, (ii)zaman, devamlılık ve değişim, (iii)insan, yerler ve çevreler, (iv)bireysel gelişme ve kimlik, (v)bireyler, gruplar ve kurumlar, (vi)güç, otorite ve yönetim, (vii)üretim, dağıtım ve tüketim, (viii)bilim, teknoloji ve toplum, (ix)küresel bağlantılar ve (x)vatandaşlık idealleri ve uygulamalar (Öztürk, 2006:34).

Genelde öğrencilerin gözünde sosyal bilgiler dersi; sevimsiz, sıkıcı ve anlamlandırılmamış, hazmedilmemiş ve yetişkinler dünyasına ait bilgilerin ezberlendiği bir ders olarak gözükmektedir. Fakat geliştirilen programlar sayesinde öğrenciyi bilgiyi üretmek ve kullanmak için gerekli beceri, kavram ve değerlere sahip şekilde donatarak etkin bir Türkiye cumhuriyeti vatandaşı yetiştirilmeye çalışılmaktadır. Sosyal bilimci Şerif Mardin’in ifade ettiği gibi “bugün bizim karşılaştığımız sorun, düşünce özgürlüğünün dışarıdan kuşatılması ya da kısıtlanması değildir, bizim için asıl sorun kendi hayal gücümüzü içerden kısıtlamamızdır”.

1.3.Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılan Başlıca Materyaller

Bu bölümde, eğitim ortamında yaygın olarak kullanılan öğretim materyallerinin öğretim ortamına sağladığı katkılar ve kısıtlamalar açıklanmıştır. Öğretmenlerin farklı materyallerin güçlü ve zayıf yönlerini tanımaları, onların en etkin materyali seçmede ve kullanmada en büyük yardımcısı olacaktır. Şunu unutmamak gerekir ki, her ne

kadar farklı öğretim materyalleri farklı öğretimsel niteliklere ve farklı teknik özelliklere sahip olsa da, bir materyalin öğretim ortamındaki etkinliğini belirleyen en önemli unsur, materyalin, öğrenme ortamı ve hedefleri ile öğrencinin bilişsel ve pedagojik özelliklerine uygun olarak hazırlanması ve kullanılmasıdır. Diğer bir deyişle, bir öğretim materyalinin etkinliği, öğretmenin sınıf içindeki etkinliğiyle paraleldir (Yanpar ve Şahin, 1999:21).

Eğitim ortamında, istendik davranışları öğrencilere kazandırmada gerekli katkıyı sağlamak için, çevreyi, çevredeki yerleşik düzeni, yaşam koşullarını, insanların yaşamını etkileyen etmenleri vb. konuları da dikkate alarak, gerek ortaöğretimdeki Sosyal Bilimlere giren disiplinlerde, gerekse ilköğretimdeki Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerinde yararlanılabilecek ve öğrencilere davranışsal amaçları kazandırmada kullanılabilecek araç-gereçleri Sözer (1998:125-126) şu başlıklar altında belirlemektedir:

Gerçek eşya, giysi ve kalıntılar, anıtlar, süs eşyaları, silahlar, paralar vb.

- Yeryüzü şekilleri,
- Çevredeki bitki ve orman örtüsü, yağışlar, sıcaklık,
- Çevredeki kurum ve kuruluşlar, görevli, yetkili ve ilgili kişiler,
- Üç boyutlu modeller, güneş sisteminin basit modeli, maketler,
- Bilgisayarlar,
- Televizyon, video, sinema, radyo, teyp, ses bantları,
- Tepegöz, epidiyaskop, projektör,
- Kum masası, elektrikli dilsiz haritalar, plastik ya da kâğıttan maketler, oyuncaklar, bebekler, mankenler, küre,
- Pusula, termometre, barometre, rüzgar fırıldağı ve oku, saat, takvim,
- Tarih ve coğrafya şeridi,
- Haritalar, atlaslar, resimler, fotoğraflar, krokiler, planlar, grafikler, levhalar,

- Kuklalar, birbirini izleyen resim seti (flashcards), çizgi resimler, figürinler, afişler, kitaplar, ansiklopediler, dergiler, gazete kupürleri, prospektüsler, broşürler, Karatahta, pazen tahta (flannel board), manyetik tahta, bülten tahtası, cam ve beyaz tahta (Sözer, 1998a:125–126).

Öğretmenin etkili olabilmesi için sınıfta çoklu ortamın oluşturulması hem öğretmen-öğrenci etkileşimi hem de iletişim açısından önemli görülmektedir. Resimler, grafikler, sesler ve sözcükler başarılı bir şekilde birleştirildiği zaman sadece işitildiği, sadece okunduğu, sadece gözlendiği andakinden daha fazla etkinliklere katılımı sağlama, coşkuları canlandırma, ilgi çekme ve grup içinde aktiviteyi artırma gücünü kazandırır. Bu nedenle eğitim-öğretim hizmetlerinde hem göze hem kulağa hitap eden materyallerin kullanılması gerekmektedir.

Eğitim ortamında istendik davranışı öğrenciye kazandırmak için gerekli araç-gereçlerin tümü ve bunların eğitim ortamında kullanımı olarak ele alınabilir. Sosyal Bilgiler dersinde hedef davranışları kazandırmada kullanılacak araç-gereçler bir bölümlendirmeye bağlı tutulmadan şu şekilde sıralanmıştır:

1.3.1. Resimler, Levhalar, Afişler ve Posterler

Sosyal Bilgiler öğretiminde en sık kullanılan görsel araçlar arasında resimler ilk sırada yer alır. Resimler, fotoğraflar renkli ve hedef davranışlarla ilgili olmalıdır. Sözgelisi Türkiye'nin kentleri, tarihî ve turistik yerleri, doğal güzellikleri, dağları, ovaları, denizleri, nehirleri, vadileri, fabrikalar, Türk ve dünya büyükleri, Savaşlar, Savaş araçları vb. ile ilgili olabilir (Sönmez, 1998:162).

Fotoğrafların dışında, düz, çizgi biçiminde, şimşek kart (flash card), figürin vb. türleri vardır. Günlük olayların değerlendirilmesinde, doğal afetlerin, turizm hareketlerinin, kültürel etkinliklerin, trafik kurallarının, toplumsal kuralların anlatılması ve öğretilmesinde gazete ve dergilerde yer alan çeşitli resimlerden yararlanılabilir. (Sözer, 1998a:128).

Levhalar, genelde kalın bir karton üzerinde yazı ve renkli-renksiz resimlerin birlikte görüntülenmesidir. Levhalar, genel olarak herhangi bir görüş, konu ya da özelliği öğrencilerin ilgilerini çekmek amacıyla hazırlanmaktadır. Levhalar, işlenen konuyla

ilgili, güncel bilgileri içermeli ve ekonomik olan gereçlerden yapılmalıdır (Sözer, 1998a:128–129).

Afişler, anlaşılır olmalı ve uygun büyüklükte hazırlanmalıdır. Yurdumuzda sağlık ve çevre konusunda çeşitli afişler bulunmaktadır. Bunlardan, Sosyal Bilgiler dersinde, özellikle belirli gün ve haftaların işlenmesi sırasında geniş ölçüde yararlanılabilir (Sözer, 1998a:129).

Posterlere gelince, bunlar genelde büyük boyda hazırlanmış resimlerdir. Örneğin, Turizm Bakanlığı'nın hazırlayıp sunduğu, ülkemizin doğal güzellikleri ile tarihi yapıtlarının yer aldığı posterler, öğrencilerimizin yurdumuzu tanımalarına ve öğrendikleri bilgileri özümseyip belleklerine yerleştirmelerine önemli ölçüde yardımcı olmaktadır.

1.3.2.Zaman ve Tarih Şeritleri

Zaman şeridi ilkokulun 1. 2. 3. sınıflarında (birinci devre), tarih şeridi 4. 5. sınıflarda (ikinci devre) ve ilköğretim okullarının 6. 7. 8. sınıflarında (ikinci kademe) kullanılır.

Zaman ve tarih şeritleri, öğrencilerin zaman algısını somutlaştırmak amacıyla yapılan araçlardır. Zaman ve tarih şeritlerinde, üniteler ve konular işlendikçe, ilgili resim, şekil, grafik, yazı ve sayılar da işlenir. Bu çalışmalar öğretmenin rehberliğinde öğrenciler tarafından yapılmalıdır (Kemertaş, 1998:255).

1.3.3. Haritalar ve Küre

Sosyal Bilgiler dersinin vazgeçilmez öğretim araçları arasında haritalar önemli bir yer tutar. Bu derste ilçemiz, ilimiz, bölgemiz, Türkiye, komşumuz olan ülkeler, uzak ülkeler ve dünya haritaları ile özel amaçlı (nüfus, bitki örtüsü, iklim, enerji kaynakları vb.), fiziksel ve siyasal amaçlı haritalar çok kullanılmaktadır. Ayrıca Tarihsel amaçlı haritalardan da büyük ölçüde yararlanılır. Öğrencilere yakın ve uzak çevreleriyle ilgili önemli bilgi sağlayan bu haritalardan her okulda bulunmaktadır. Öğrencilere zaman zaman il, bölge ve Türkiye haritalarını yapmaları için olanak tanımak gerekir. Bunlar, Sosyal Bilgilerin Tarih ve Coğrafya ile ilgili davranışsal amaçlarını kazandırmada etkili birer araçtır ve öğrenciler bu tür araç-gereç yapımı ile ilgili çeşitli etkinliklerden büyük zevk alırlar (Sözer, 1998a:130).

Küre, genellikle her okulda en az bir adet bulunabilen, Sosyal Bilgiler dersinde oldukça sık başvuru alan, özellikle Coğrafya ile ilgili davranışsal amaçları kazandırmada kullanılabilen, öğrenilen bilgileri görsel açıdan somutlaştırarak öğrenme-öğretme sürecini zenginleştiren bir öğretim aracıdır. Dünya, çeşitli ülkeler ya da Türkiye konusunda sınıfımızda yer alabilecek bir küreye sık sık başvurabileceğimiz gibi; paralel ve meridyenler, oğlak ve yengeç dönenceleri, kutup noktaları, ekvator, dünyanın biçimi, eksen, denizler, okyanuslar, kıtalar vb. coğrafya ile ilgili çeşitli kavramlar, ilkeler ve genellemeler öğretilmek istendiğinde küreden geniş ölçüde yararlanabilmektedir. Böyle etkinliklere yeterince yer vermek, öğrencilerin derse etkin katılımını sağladığı gibi yaratıcılığını da arttırmaktadır (Sözer, 1998a:131).

1.3.4.Tepegöz ve Episkop

Tepegöz projektörlü metin, çizim, grafik ve resim gibi önceden saydam bir materyal üzerine renkli ya da siyah-beyaz olarak hazırlanmış bilgilerin ekrana büyütülerek yansıtılması için ya da ders sırasında doğrudan üzerine yazılıp çizilerek ve gerektiğinde silinerek saydam bir yazı tahtası gibi kullanılabilen çok yönlü bir araçtır (Yalın, 2000:100–102).

Avantajları

- 1- Öğretmene dersini sınıfın karartılmasına gerek kalmadan, yüzü öğrencilere dönük olarak işleyebilmesine imkân tanır.
- 2- Tepegöz, kullanımı önceden öğrenilmiş teknik bilgi ve beceri gerektirmeyen basit bir araçtır.
- 3- Tepegöz üzerinden çok değişik materyaller yansıtılabilir.
- 4- Tepegöz hemen hemen her türlü ortamda kullanılabilir.
- 5- Öğretmenler kendi saydamlarını kolayca hazırlayabilirler.
- 6- Sunu sırasında saydama yazı yazılıp şekil çizilebilir ve gerektiğinde silinerek değiştirilebilir.

Sınırlıkları

1-Tepegöz projektörleri kendi kendine sunma biçiminde programlanamazlar.

2-Bireysel çalışmaya uygun değildir.

3-Bilgilerin önceden saydamlar üzerine hazırlanmaları gerekmektedir.

4-Tepegöz çok yönlü ve etkili bir araç olmakla birlikte, sunuyu yapan kişilerin genellikle saydam üzerindeki bilgiye bağlı kalmaları ve tekdüze (monoton) sunum tekniklerini tercih etmeleri tepegözü bazen sıkıcı bir eğitim aracı durumuna getirebilir.

Episkop ise, saydam olmayan her türlü yazı, resim, fotoğraf, grafik vb. çizimlerin renkli olarak büyütülerek perdeye (ya da duvara) yansıtılmasına olanak veren bir öğretim aracıdır. Opak projektör olarak da adlandırılır (Sözer, 1998a:132).

1.3.5. Teyp ve Ses Bantları

Teyp, öğretimde, işitsel özelliği olan ve bu yüzden yalnızca kulağa seslenen bir öğrenme-öğretim aracıdır. Sosyal Bilgiler dersinde, güncel olaylar ile belirli gün ve haftalar konusunda radyodan teybe kaydedeceğimiz çeşitli programları (konuşmalar, açikoturumlar, forumlar vb.) gerek duyulduğunda, sınıfta öğrencilerimize dinleterek bir tartışma ortamı yaratabilir, onların bilgilerini genişletebilir (Sözer, 1998a:132-133).

Ses Kasetleri: Öğretim ortamında kullanılan ses kasetleri, öğrenci ve öğretmen için hazırlanması en kolay olan öğretim materyalleri arasında yer alır.

Ayrıca, okul öncesi dönemde olan veya okuma-yazma bilmeyen çocuklar ile fiziksel yetersizlikleri yüzünden okuyamayan ve özel eğitime ihtiyaç duyan çocukların eğitiminde, ses kasetleri önemli bir yer tutmaktadır (Yıldırım ve Şahin, 1999:24).

1.3.6. Televizyon ve Video

Olgu ve olayları görüntü ve sesleriyle birlikte, hareketli olarak izleyicilere sunma olanağı yaratan televizyon, görsel-işitsel araç olarak eğitimde önemli işlevleri gerçekleştirmektedir. Örneğin, radyo gibi, güncel olaylar ile belirli gün ve haftalara ilişkin anma programlarının sınıf ortamına getirilerek bunların öğrenciler tarafından dinlenmesi ve tartışılmasına yardımcı olmaktadır. Televizyonun radyodan üstünlüğü, hem göze, hem de kulağa yönelik olmasıdır.

Öğrenciler, televizyon ve video aracılığı ile kolayca gidip göremeyecekleri birçok yerleri görme; insanları ve canlı ya da cansız çeşitli varlıkları doğal ortamlarında görüp tanıma olanağı bulurlar. Ülkemizdeki ilköğretim okullarında uygulanan Sosyal Bilgiler programını destekleyici biçimde hazırlanmış eğitici nitelikte çeşitli videokasetleri Milli Eğitim Bakanlığı'nın Eğitim Araçları Donatım Merkezlerinde bulunmaktadır. Derslerimizde yararlanmak üzere ders araç-gereçleri bu kurumlardan sağlanabilir (Sözer, 1998a:133).

1.3.7.Bilgisayar

Öğretim materyali olarak bilgisayar yazılımları, diğer materyallerle karşılaştırıldığında, öğretim ortamında öğrenci etkileşiminin en yüksek olduğu materyal türüdür. Bilgisayar yazılımlarının materyal olarak diğer bir avantajı da, öğrencilerin konuyu bireysel öğrenmesi, hızlanması ve uygun şekilde öğrenebilmeleri ve gerektiğinde diğer öğrencilerle birlikte grup çalışması yapabilmelerine olanak tanınmasıdır.

Bilgisayar yazılımlarının öğretim materyali olarak kullanılmasının diğer bir avantajı ise, bu programların çoğu zaman öğrenciye istendik oranda içeriği tekrar etme ve alıştırmaya şansı tanınmasıdır. Buna ek olarak, bilgisayar yazılımları, öğrenci performansı ile ilgili bilgileri hatasız olarak kaydedip istendiğinde öğretmenin kullanımına sunabilir.

Piyasada var olan yazılımların teknolojik olarak etkin olmasına rağmen öğretimsel açıdan zayıf olmaları, eğitim programlarıyla ve öğrencinin pedagojik gelişimleriyle tutarlılık göstermemeleri ve diğer materyallere kıyasla oldukça pahalı olmaları, bu materyallerin öğretim ortamına taşınmasındaki diğer kısıtlamalar arasında yer almaktadır (Yıldırım ve Şahin, 1999:25-26).

Bilgisayar kullanımı, öğrencilerimizin özgüvenlerini kazanmalarına yardımcı olurken, bağımsız olarak, güvenli bir eğitim ortamı içinde, yanlış yapmaktan çekinmeden, doğruyu buluncaya dek aşamalı bir biçimde çalışıp ilerlemelerine ve böylece öğrenmelerine olanak sağlar (Sözer, 1998a:135).

- Bilgisayar, öğrenciye hızlı dönüt verir ve öğrenci bir yanlışlık yaptığında, onun nerede ve nasıl bir yanlışlık yaptığını bildirerek doğru yanıtı bulmasına kılavuzluk eder.

- Bireysel farklılıkları dikkate alan bir öğrenme gerçekleşir.
- Yazılı çalışmalarda, öğrencilerin kolayca değişiklik yapmalarına olanak verir; yazma becerisi kazandırır.
- Bilginin öğrencilere alışıldan farklı bir yöntemle sunulmasını sağlayarak küme çalışmalarına fırsat hazırlar ve çok zengin bilgi kaynaklarına ulaşma olanağı elde edilir.

Bilgisayar destekli bir Sosyal Bilgiler öğretiminde, bilgisayardan etkili biçimde yararlanabilmek için, daha önce de belirttiğimiz gibi, yeterli sayıda ve nitelikte yazılımlara gerek vardır. Bu sağlanmadan, okullarda bilgisayar destekli bir Sosyal Bilgiler öğretiminin öğretmen ve öğrencilere istendik bir başarı getirmesi oldukça güçtür.

Görüldüğü gibi Sosyal Bilgiler dersinde öğretmen ve öğrencinin kullanacağı çok sayıda araç-gereç bulunmaktadır. Fakat önemli olan bu araç-gereçlerin etkili ve verimli kullanılmasıdır. Araç-gereç kullanılarak yapılan öğretim, öğrencilerin öğrendiklerini hatırlayıp kullanacakları anlamına gelmektedir. Bu konuda öğretmen, öğrencilere rehber olmalı, öğrencileri yaratıcılığa teşvik etmeli, kullandığı teknik ve metotları uygun araç-gereçlerle desteklemelidir.

1.4. Araç-Gereçlerin Eğitime Sağladığı Yararlar

Çağımızda, eskinin yalnız söze dayanan öğretimi yerine, şimdi daha çok göze ve kulağa dayanan araçlarla öğretim yapılmaya çalışılmaktadır. Özellikle ilkokula yeni başlayan öğrencilere, somut öğretime dayalı öğretim yapılması, zihinsel gelişimleri bakımından gereklidir. Somut öğretim, araç ve gerecsiz olamaz. Araç ve gerecsiz öğretim, çocuk psikolojisine, öğrenme psikolojisine ve öğretim ilkelerine terstir. Konu ile ilgili araçlar, ne kadar çok duyu organını uyarırsa, o kadar çok duyum meydana gelir. Şu Çin atasözü, öğretimde somut öğrenmeyi çok güzel ifade etmektedir:

"Bir resim, çok zaman bin sözden daha çok etkilidir." Bu sebeple, göze ve kulağa etki eden araçlar, öğretimde büyük bir yer tutmaktadır (Alkan ve Kurt, 2001:247).

Eğitim teknolojisi unsurları olan araç-gereçlerin eğitim-öğretimin etkili ve kalıcı olmasında çok önemli faydaları vardır. Bunlar (Koşar, 2002:37-38):

- 1- Neyi, kime, niçin, nasıl, ne zaman ve nerede öğreteceğiz sorularına cevap vermede yardımcı olur.
- 2- Somut bir tabana dayanan kavramların meydana gelmesini sağladığından, bilgilerin zihinde soyut kelime dizileri olarak değil, anlamlı kavramlar düzeni olarak yerleşmesini sağlar.
- 3- Çeşitli duyu organları işin içine karıştığından, zengin öğrenme yaşantıları elde edilir ve öğrenilenler uzun süre bellekte kalabilir (Sözer, 1998b:127).
- 4- Başka bir güdüye ihtiyaç duymadan doğrudan ilgi uyandırır.
- 5- Öğrencilerin konuyla ilgilenmesini sağlar.
- 6- Düşüncenin devamlılığını sağlar.
- 7- Öğrencileri çalışmaya teşvik eder.
- 8- Kelimelerin doğru anlamlarıyla öğrenilmesini sağlar.
- 9- Öğretimin verimli olmasını sağlar.
- 10- Öğrenilecek konunun sözcüklerle boğulmasını önler ve öğrenilenler somut duruma getirilmiş olur. Böylece ğrenme-öğretme süreci tekdüzelikten (monotonluktan) kurtulur (Sözer, 1998b: 127).
- 11- Uygulama açısından öğretmene son derece önemli destekler sağlar.
- 12- Öğrenilen olgu ve olaylarla ilgili olarak yanlış ve eksik bilgi engellenmiş olur; konunun değişik yönleri kolay, somut ve doğru biçimde ortaya konulabilir (Sözer, 1998:127).
- 13- Tahta kullanım ihtiyacını azaltır (Koşar, 2002:34).
- 14- Bedensel ve ruhsal rahatsızlıklar; öğrencinin vücudunda herhangi bir rahatsızlığın ya da ağrının olması, ruhsal durumunun normal olmaması yani çok sevinçli veya çok kederli, sinirli, endişeli, korku içinde ya da başka aşırı ruh halleri içinde bulunması iletişimi engelleyen durumlardır. Bu nedenle eğitimde kullanılan araç-gereçler yoluyla çocukla farklı iletişim kanalları kurmak öğrenmeyi kolaylaştırmaktadır (Çilenti, 1988:147).

15-Öğretmen açığının giderilmesini sağlar. Belli eğitim düzeyleri için ya da belli bir dal için ya da öğretmenlerin, öğrenimleri sırasında öğrenmedikleri yeni içeriklerin belli bir okul programına konması istendiğinde ortaya çıkan öğretmen açıkları, ders araçları ile giderilebilir (Hesapçıoğlu, 1994:291).

16-Öğretilecek konu üzerinde pratik yapma imkânı sağlar (Küçükahmet, 2001:137).

Beaudin ve Grigg(2001)'e göre, öğretmenin teknolojiyi kullanma becerisi, teknolojiyle beraber eğitim verebilmelerini sağlamada yeterli değildir. Eğitim, teknoloji sayesinde gelişmeyecektir. Eğitim, sınıflarda teknolojiyi kullanmak için yaratıcı metotlar ve stratejiler geliştiren öğretmenler sayesinde gelişecektir. Teknolojik entegrasyon yaklaşımı, bu sebeple bir pedagog olarak, önce öğretime ikinci olarak da teknolojiye önem veren öğretmeni kabul eder.

Araştırmalara göre, öğretmenlerin öğretim araçlarından yaygın ve etkin olarak yararlanmamalarının nedenleri şunlardır (Alkan, 2005:72):

1. Öğretmen ve yöneticilerin isteksizliği,
2. Araç eksikliği,
3. Gereç almak için yeterli ödeneğin olmaması,
4. Yeterli tesis ve yerin olmaması,
- 5.Öğretmenlere yardım edecek eğitim teknolojisi ve görsel işitsel araçlarının uzmanlarının olmaması,
6. Belirli bir kademedeki öğrenciler için gerekli öğretim gereçlerinin yetersizliği,
7. Gereksinim duyulan araç-gerece zamanında ulaşılamaması,
8. Öğretim araç ve gereçleri ile ilgili kaynakların gereği gibi bilinmemesi.
9. Bazı öğretmenlerin modern araçların sınıfta kendilerinin yerini alacağı endişesi duymalarıdır (Küçükahmet, 1995:92).
10. Öğretim araçlarının müfredat programı ve örgütsel entegrasyonu konusundaki yetersizlikler (Hesapçıoğlu, 1994:292).

1.5. Öğretim Materyallerinin Öğretim Ortamındaki İşlevleri

Öğrenen birey yalnız doğal çevreden öğrenmez. Bu doğal çevrenin aynı zamanda öğrenmeyi kolaylaştıracak ve mümkün kılacak biçimde zengin kaynaklarla donatılması ve planlanması gerekir. Öğrenmenin etkili olabilmesi için sınıfta çoklu ortamın oluşturulması hem öğretmen-öğrenci etkileşimi hem de iletişim açısından önemli görülmektedir. Son gelişmeler, dikkatle seçilmiş, öğrenme uyarıcısı olarak test edilmiş birbirleri ile ilişkili yapılardan oluşmuş ortamlara dayalı öğrenme yaşantıları programlama ve düzenleme yolundadır.

Hirsch (1999)'e göre, Sosyal Bilgiler öğrenimini farklılaştırabilecek genel fikirlerini şöyle ifade etmektedir:

- 1-Konuları işlerken görsel öğrencilerin görsel zekâlarına yönelik Powerpoint sunumları ve slâyt gösterileri kullanmak
- 2- Her konu ve periyot için anahtar kavramlar ve genellemeler öğretmek.
- 3- Çeşitli bakış açılarını ve görüşlerini incelemek
- 4- Çeşitli zorluk derecelerine göre, text, video ve teyp gibi materyaller kullanmak
- 5- Bugünkü olaylarla geçmiş tarihi olayları karşılaştırıp öğrencilerin olaylarla ilgili ilişki kurmalarını sağlamak
- 6- Öğrencilerin kişisel yollarla kendilerini ifade edebilmeleri için çeşitli opsiyonlarda proje önerilerinde bulunmak
- 7- Öğrencileri değerlendirmek için çeşitli opsiyonlar sağlama, bir sınav ve tam notunu vermek için alternatif değerlendirme formları kullanmak öğretim ortamının zenginleşmesini sağlamaktadır.

Sonuç olarak Sosyal Bilgiler dersinin bütün konularında materyaller çok kuru veya anlaşılması zor olabilir. Bu nedenle öğrencilerin kendi güçlü zekâ ve eğilimlerinden herhangi birini kullanmalarına izin vererek onların kendi kendilerine bilgilerini çözebilmelerini ve anlayabilmelerini sağlamak önemlidir.

Ergin (1995:103–104)’e göre, öğrenmeyle ilgili olarak yapılan araştırmalar çok çeşitli sonuçlar ortaya koymakla birlikte aşağıda belirtilenler tüm uzmanlarca kabul gördüğü söylenebilen öğrenme ile ilgili araştırma bulguları olup bu bulgular “eğitim ortamları” ile ilişkilendirilerek verilmektedir. Bunlar:

a- Öğrenci konuyla aktif olarak ilgilenirse öğrenme gerçekleşir. Bu nedenle öğrenci öğretme- öğrenme sürecine mümkün olduğunca sık katılmalıdır. Tüm eğitim araçları öğrenciyi derse katılımı için cesaretlendirecek biçimde tasarlanmaktadır.

b- Sınıfta öğrenilenler gerçek yaşamdaki durumlara uyarlanabilir olmalıdır. Çoğu eğitim araçları sınıftaki öğrencileri gerçek hayata yaklaştırır ya da gerçek hayatı sınıfa getirir.

c- Öğretmen ile öğrenci arasında sürekli bir mesaj alışverişi söz konusudur. Öğretmen ve öğrenciler anlamaya, çıkan anlaşmazlıkları gidermeye çalışırlar. Resimler, filmler ve öteki tüm eğitim araçları sözcüklerle yapılan anlatımların daha iyi anlaşılmasına yardımcı olur.

d- Öğretim malzemesi öğrenciye, izleyebileceği ve anlayabileceği ölçüdeki küçük adımlarla sunulmalı ve bilinenden bilinmeyene, karmaşıktan basite doğru bir sıra izlemelidir. Televizyon programları, filmler, işitsel bantlar bu gerçekler dikkate alınarak hazırlanmaktadır.

e- Öğrenme durumları her öğrencinin kendi hızına göre izleyebilmesine olanak verecek biçimde düzenlenmelidir. Yavaş öğrenenlere daha basit materyaller verilirken çabuk öğrenen öğrencilere daha güç alıştırmalar verilmelidir. İşitsel bantlar, programlı öğretim materyalleri v.b. öğretimi bireyselleştirmek için kullanılır, böylece her öğrenci kendisine en uygun olanı seçip kendi başına ve kendi hızında çalışabilir.

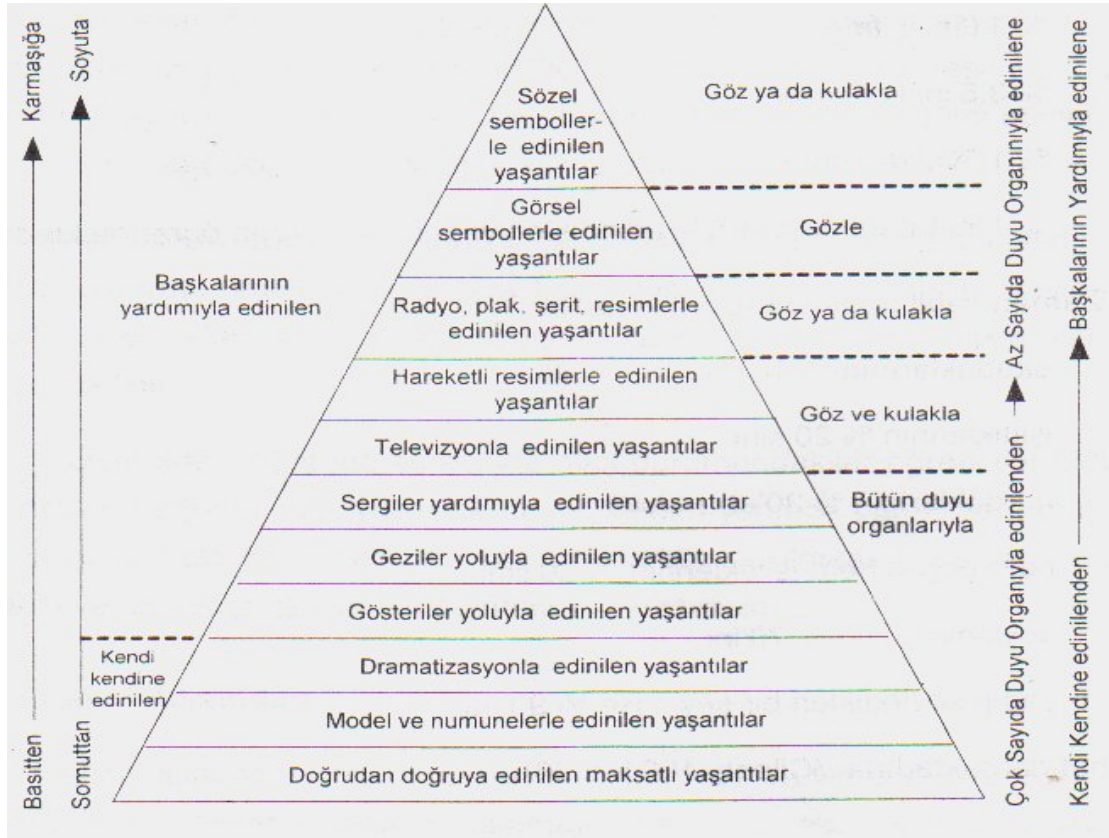
f- Öğrenci doğru yolda olup olmadığını bildiğinde ve cesaretlendirildiğinde öğrenme daha iyi olmaktadır. Dil laboratuvarlarında ve bilgisayarlarda kullanılmak üzere geliştirilmiş bazı araştırmalarda, sunulan bir maddeyi öğrenci cevapladıktan sonra hemen sonra doğru cevap verilmektedir.

g- Öğrenme, öğrenme ortamında işe koşulan duyu organlarının çokluğu oranında iyi ve kalıcı olmaktadır, öğrenci öğrenmekte olduğu malzemeyi görürse, işitirse, hissederse

ve hatta koklarsa ve yerine göre de tadarsa daha iyi anlayacaktır. Eğitim araçları öğrencinin, öğrenme ortamında birden çok duyu organını işe koşmasına yol açmaktadır (Ergin, 1995:103-104).

Farklı öğretim materyallerinin, öğretim ortamındaki işlevleri ve önemi, Edgar Dale (1969) tarafından oluşturulan yaşantı konisinde Şekil 2’de gösterilmektedir.

Şekil 2.Yaşantı Konisi

Kaynak: Kemertaş (2001:250).

Dikkatle incelenirse, Dale'in, bu modeli, kavramların oluşumunda açıklanan üçgen modeline uyacak şekilde tasarlamış olduğu ve öğrenmeyle ilgili ilke ve araştırma sonuçlarını göz önünde bulundurarak şekillendirdiği anlaşılr.

Çilenti (1998:57),yaşantı konisinin dayandığı bilimsel ilkeleri şöyle sıralamaktadır:

1. Öğrenme işlemine katılan duyu organlarımızın sayısı ne kadar fazla ise o kadar iyi öğrenir ve o kadar geç unutulur.
2. En iyi öğrendiğimiz şeyler, kendi kendimize yaparak öğrendiğimiz şeylerdir.

3. Öğrenilen şeylerin çoğu gözler yardımıyla öğrenilir.

4.En iyi öğretim, somuttan soyuta ve basitten karmaşığa doğru giden öğretimdir (Çilenti, 1988:57).

Bu ilke ve sonuçlara uygun olarak Dale'in modelinde:

1. Kavramların oluşumuna temel olan yaşantı çeşitleri sırası göz önünde tutularak bütün duyu organlarıyla edinilebilecek somut yaşantılar koninin tabanına, sayısı gittikçe azalan duyu organlarıyla edinilebilecek daha soyut yaşantılar sırasıyla daha yukarılara yerleştirilmiştir.

2. Bireylerce kendi kendine edinilebilecek yaparak öğrenme ürünü yaşantılar koninin tabanına, başkaları yardımıyla edinilebilecek yaşantılar ise daha yukarılara konulmuştur.

3. İkisinden biri göz olan iki duyu organı söz konusu olduğunda, diğer şartlar eşitse, gözle edinilen yaşantılar koninin tabanına daha yakın bir düzeye yerleştirilmiştir.

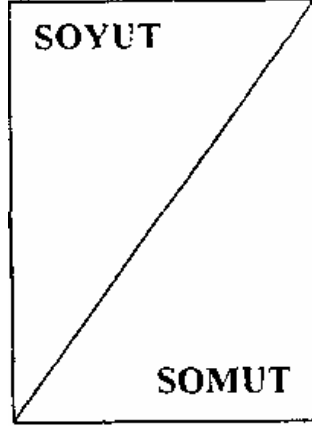
4. Basit yaşantılar koninin tabanına, karmaşık olanlar ise sırayla daha yukarılara konulmuştur.

Böylece, tabanında somut, yukarıya doğru gidildikçe soyutlaşan, en tepede de tamamen soyut yaşantıları kapsayan koni şeklinde bir model meydana gelmiştir. Bu modelde Dale, somuttan soyuta doğru üst üste dizilmiş olduğunu tasavvur ettiği yaşantıların hangi öğretim araç, yöntem ve teknikleriyle kazandırabileceğini de belirlemiştir.

Dale'in yaşam konisine benzer bir sınıflandırma da 1937'lerde Hoban Et Al tarafından görsel-işitsel araçların sınıflandırılmasında kullanılmıştır. Buna göre, eğitim ortamında kullanılan materyaller, sundukları eğitim ortamının soyuttan somuta oluş özelliğine göre Şekil 3'de sınıflandırılmıştır.

Şekil 3. Materyallerin Sınıflandırılması

Kelimeler
Diyagramlar
Haritalar
Resimler
Slâytlar
İşitsel Araçlar
Filmler
Modeller
Nesneler
Yaşantı

Kaynak: Şahin ve Yapar (1999:13).

Bir öğretme etkinliği ne kadar çok duyu organına hitap ederse öğrenme olayı da o kadar iyi ve kalıcı izli olmakta, unutmada da o kadar geç olmaktadır. Öğretimde görsel ve işitsel araçlar kullanıldığında öğrenmeler hem daha çabuk hem de daha kalıcı izli olmaktadır. Örneğin, Piaget' e göre, ilkökul çağındaki çocuklar somut işlemler dönemindedir. Bundan dolayı da, bu dönemdeki çocuklara kazandırmak istediğimiz davranışlar için hazırladığımız ders içeriği, onların beş duyu organına hitap edecek özellikte somut materyaller ile desteklenmiş olmalıdır (Miller, 1989).

Erikson'un psiko-sosyal kuramına göre:6-12 yaşlar arasında çocuklar, yetişkinlerin kullandığı aletleri kullanmaya çalışırlar. Örneğin, elektrik pili yaparak bir gece lambası meydana getirme, kartonlar ve bunun gibi materyallerle araba yapma gibi. Bu durum desteklenince, çocuk başarı duygusunu tadar. O nedenle, öğrencilerin, eğitim ortamında bu tür fırsatlar sağlanmalıdır. Bu devrede okulla ilgili becerilerde yeterlik kazanılması, olası en iyi özelliktir (Senemoğlu, 1997: 83).

Ergin' e göre, öğrencilerin % 83'ü görme duyularıyla, % 11'i işitme duyularıyla, % 3,5'i koklama duyularıyla, 1,5'i dokunma duyularıyla, % 1'i tatma duyularıyla edinilen yaşantılar yoluyla öğrenir. Zaman sabit tutulmak üzere insanlar, okuduklarının %10'unu, işittiklerinin %20'sini, gördüklerinin %30'unu, hem görüp hem işittiklerinin %50'sini, söylediklerinin %70'ini, yapıp söylediklerinin %90'ını hatırlamaktadırlar (Şahin ve Yanpar, 1999:13-14).

1.6.Öğretim Materyalleri Hazırlama ilkeleri

Bir eğitimcinin öğretim materyallerini hazırlarken göz önünde bulundurması gereken bazı ilkeler vardır. Örneğin, Sönmez'e göre, öğretim materyalleri “hedef davranışların istendik düzeyde öğrencilere kazandırılmasında büyük kolaylık sağlayabilir; çünkü öğretim materyalleri öğrencinin ilgi ve dikkatini hedef davranışlara çekerek onun derse katılmasını sağlayabilir; yaparak ve yaşayarak öğrenmesine neden olabilir. Ayrıca öğretim materyallerinin hazırlanması ve derste kullanılması özel bir önem ve dikkat ister. Bunlar (Vural, 2004:56-57):

- Basit, sade ve anlaşılabilir olmalıdır. Konuyu basitleştirebilen, anlaşılmasını kolaylaştıran ve gereksiz bilgiler bulundurmayan bir özellik taşımalıdır. Materyal fazla ayrıntılı olursa, öğrencilerin belleklerinde anlamlı kodlamaları güçleşir.
- Dersin hedef ve amaçlarına uygun seçilmeli ve hazırlanmalıdır.
- Materyal, dersin hedeflerini desteklemelidir. Hedefler kavrama düzeyinde ise, kullanılacak öğretim materyali öğrencinin konuyu kavradığını gösterecek etkinliklere işaret etmelidir. Hedefler uygulama düzeyinde ise, öğretim materyali öğrenciye uygulama yapma fırsatı sunabilmelidir.
- Dersin konusunu oluşturan bütün bilgilerle değil, önemli ve özet bilgilerle donatılmalıdır. Materyaller, konunun ana hatlarını sunan, anlaşılması güç olabilecek konuları açıklayan, içeriği soyuttan somuta taşıyabilen ve görsel-işitsel özellikler kullanarak anlaşılmayı kolaylaştıran türden olmalıdır.
- Öğretim materyalinde kullanılan görsel özellikler (resim, grafik, renk, v.s.), materyalin önemli noktaları vurgulamak amacıyla kullanılmalı, aşırı kullanılmamalıdır. Amaca hizmet etmeyen ve gereğinden fazla kullanılan görsel-işitsel öğeler, öğrencinin dikkatini dağıtabilir ve öğrenme güdüsünü yok edebilir.
- Öğretim materyali, öğrencinin pedagojik özelliklerine uygun olmalı ve öğrencinin gerçek hayatıyla tutarlılık göstermelidir.
- Öğretim materyalinin içerdiği her türlü görsel-işitsel öğe, öğrencinin yakın çevresinde görebildiği ve anlamlandırabildiği gerçek nesneleri yansıtmalıdır. Materyal,

öğrencinin bilişsel, fiziksel, sosyal ve duyuşsal hazır bulunuşluk düzeyine uygun olmalıdır.

- Öğrenciye alıştırma ve uygulama imkânı sağlanmalıdır. Her türlü öğretim materyali, mümkün olduğu ölçüde, öğrencinin aktifliği ilkesine uygun olarak hazırlanmalıdır.
- Mümkün olduğunca gerçek hayatı yansıtmalıdır. Öğretim ortamlarının düzenlenmesinin en temel amacı, gerçek hayatı sınıf ortamına taşıyabilmektir. Ancak, gerçek hayata ulaşamadığı durumlarda en yakın modeller seçilmelidir.
- Her öğrencinin erişimine ve kullanımına açık olmalıdır. Öğretimsel materyallerin kullanımı, bazı öğrencilerin sahip olabileceği özel niteliklerin değil, her öğrencide bulunulduğuna inanılan ortak yeteneklerin ve özelliklerin kullanılmasını gerektirmelidir.
- Materyaller sadece öğretmenin rahatlıkla kullanabildiği değil, öğrencilerin de kullanabileceği düzeyde basit olmalıdır. Kullanımı çok karmaşık olan öğretim materyalleri öğrenciyi öğrenme ortamında pasif kılabilceği gibi, öğretim ortamını da öğretmen merkezli hale getirebilir. Öğretim materyali, öğrencinin yaratıcılık, problem çözme ve analitik düşünme gibi özelliklerini geliştirmelidir.
- Zaman içinde tekrar kullanılacak materyaller dayanıklı hazırlanmalı, bir defalık kullanımlarda zarar görmemelidir. Bazı öğrenciler, konuyu anlayabilmek için daha fazla örneğe ve tekrara ihtiyaç duyabilirler. Bu yüzden, öğretim materyalleri öğrencinin ihtiyacına paralel olarak farklı zamanlarda ve sürelerde kullanılacak özellikte olmalıdır.
- Hazırlanan öğretim materyalleri, gerektiği takdirde, kolaylıkla geliştirilebilir ve güncelleştirilebilir olmalıdır. Kullanılan materyal içeriği mutlaka gerçek ve en güncel bilgileri içermelidir. Öğretim materyalleri, içerikte meydana gelen yenilikleri ve gelişmeleri yansıtabilen türde ve güncelleştirilebilir yapıda olmalıdır. Güncelleştirilmesi mümkün olmayan materyaller, öğretimsel olarak etkinliğini zamanla kaybeder.

Yukarıda sayılanlar temel ilkelerdir. Her materyal türü ve materyalin işlediği konu, bu hazırlanma ilkelerini biraz değiştirebilir. Eğitim araç-gereçlerinden yararlanmada sorun, bazı araç-gereçlerin nasıl çalıştırıldıklarını bilmemek değildir. Asıl sorun, araç-gereçlerin öğrenme-öğretme etkinliklerinde, hangi davranışları kazandırmak için, nasıl bir düzenleme içerisinde kullanılacaklarını ve kullanım öncesinde, kullanım sırasında ve kullanma sonrasında ne gibi önlemler alınıp, çalışmalar yapılacağını bilmemekten kaynaklanmaktadır.

Genel olarak, derslerde araç kullanılırken uyulması gereken üç basamak vardır (Koşar, 2002:35-36):

1- Aracı kullanmadan önce yapılan hazırlık basamağı:

a) Araç seçilirken:

- Konuya uygunluğu,
- Öğrenci seviyesine uygunluğu,
- Kullanma ortamına uygunluğu,
- Öğrencinin mi, yoksa öğretmenin mi kullanacağı,

b) Hangi metot ve teknikle uygulanacağı:

- Sesin mi, yoksa şeklin mi önemli olacağı?
- Öğrenme amaçlarından;

Bilişsel amaç ve davranışlara mı ulaştıracak?

Duyuşsal amaç ve davranışlarını mı kazandıracak?

Bir beceri mi kazandıracak?

c) Hangi duyu organını ya da organlarını etkileyecek?

d) Araç, ne zaman ve ne kadar süreyle kullanılacak?

e) Araç, öğretimde kullanılırken "Araç kullanma planı" yapıldı mı?

2- Kullanma sırasında:

- a) Aracı kim kullanacaksa nasıl kullanacağı,
- b) Aracın hitap ettiği konu hakkında sınıfa ön bilgi verilmesi,
- c) Öğrencilerin araçtaki konunun nerelerine dikkat edeceklerinin açıklanması,
- d) Tartışma ve pekiştirme sorularının tahtaya yazdırılması,
- e) Öğretmenin nasıl hareket edeceğini ve görevinin ne olacağını açıklaması,
- f) Öğrencilerin büyük grup halinde izleme, ya da çalışmaları; mümkün değilse küçük gruplar oluşturması,
- g) Bir araç kullanılırken bu aracın vereceği mesajı açıklayacak yardımcı araçları, öğrencilerin kullanmasına imkân sağlanması,
- h) Araç kullanma planına göre, sürecin izlenmesi.

3- Aracı kullandıktan sonra:

- a) Bir öğrenciye aracın kapsadığı içeriğin açıklanması,
- b) Bir başka öğrenciye, ders kitabındaki konuyla araçta geçen konunun ayrıntılarının buldurulması,
- c) Öğretmenin, tahtaya önceden yazılan tartışma ve hazırlık sorularını sınıfa yönelterek, sınıf tartışması açması,
- d) Önceden hazırlanan ve sadece işlenen konuyu hedef alan, çoğunlukla tamamlamalı türden hazırlanmış mini bir testin sınıfa uygulanması, nelerin kavrandığı ve nelerin kavranmadığının saptanması. Aracın etki derecesinin bulunması.

Araçlardan faydalanma konusunda öğretmene yol göstermek üzere aşağıdaki genel mahiyetteki bazı öneriler yapılabilir (Hesapçıoğlu, 1994:295):

1. Görsel-işitsel araçlardan faydalanmada uygulanacak iş iyice plânlaştırılmalıdır.
2. Araçlar kullanılmadan önce öğrenciler bu konuda hazırlanmalıdır.
3. Araçların hizmet edeceği amaç önceden iyice belirlenmelidir.
4. Öğretmen, dersi için en uygun araçları seçmelidir.

5. Birden fazla araç kullanıldığında, bunların dersin esas amacı dışında bir yönde kullanılmalarını öğretmen engellemelidir.
6. Öğretmen, araçlara karşı öğrencilerin aktif bir tepki göstermelerini istemelidir.
7. Araçların uygulama sırasında bütün öğrencilerce uygulanabilmesi ya da görülmesi gerekiyorsa bütün öğrencilerce görülmelidir.
8. Dersin verimi için, araçların çeşitli türleri kullanılmalıdır.

Sosyal Bilgiler Öğretiminde konuları işlerken soyut olan kavram ve olayları somut hale getirmenin en iyi yolu, konuyu zevkli hale getirecek, öğrenciyi motive edecek ders araç-gereçleri kullanmaktır. Örneğin; İpek Yolu'nun nereden başlayıp nerede bittiğini açıklarken çocuğun bu kavramı zihninde somutlaştırması için harita üzerinde gösterilmesi öğrenmesini kolaylaştıracaktır; çünkü araç ve gereçler öğrencinin ilgisini çekmekle kalmaz, duyu organlarına da hitap ederek kalıcılık etkisi gösterir.

Güngördü (2002:116–118) tarafından öğretimde kullanılan araç-gereçlerde aranan bazı özellikler aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir:

- 1-Konunun amacına uygunluğu
- 2-Araç ve gereçlerin doğruluğu
- 3- Araç ve gereçlerin uygunluğu
- 4- Araç ve gereçlerin çekici olması
- 5- Araç ve gereçlerin kullanışlı ve dayanıklı olması
- 6- Araç ve gereçlerin sadeliği
- 7- Araç ve gereçlerin ekonomikliği (Güngördü, 2002:116–118).

ABD'deki Sosyal Bilgiler Öğretmenleri yaptıkları çalışmalar sonucunda teknolojinin uygun şekilde kullanılmasıyla ilgili olarak 5 prensip önermişlerdir:

- 1- Teknolojisiz ne yapılabildiğinin ötesinde öğrenmeyi geliştirme: Bu prensipte öğretmenler beceri ve bilgileri daha aktif ve anlamlı hale getirdikleri aktiviteleri,

öğrencilerine göstererek, öğrencilerin teknolojinin avantajlarından daha fazla yararlanabilmelerini sağlamaktadırlar.

2- Öğretmenler için uygun bir eğitim, teknolojik becerileri kazanmak için basit bir şekilde teknoloji öğrenmekten daha çok, dersleri daha iyi hale getirmek için değişik şekillerde teknolojiyi entegre etme üzerinde durmaktadır.

3- Eğitim İstatistikleri Milli Merkezinin yaptığı araştırmaya göre devlet okullarının %95'i ve sınıfların %63'ü internete bağlanmaktadır. Bu sonuçla beraber, birçok öğrenci internetin öğrenmeyi artırıcı birçok olanak sağladığını düşünürken riskleri ve tehlikeleri olduğunu da belirtmektedir. Sosyal Bilgiler dersini daha aktif hale getirmek için diğer branşlarda da araştırma yapabilmelidir.

4- Becerilerin, bilginin ve demokratik bir topluma iyi bir vatandaş olarak iştirak etmenin gelişimini geliştirmek.

5- Sosyal Bilgiler ve teknolojinin değerlendirilmesi ve araştırılmasına katkıda bulunma (Mason ve diğ, 2000).

Sonuç olarak, teknolojiyi başarılı bir şekilde kullanmak devamlı ve tutarlı bir eğitim programı gerektirir. Eğer bu şekilde olmazsa Texas Okulu Müdürünün son zamanlarda teknolojiyle ilgili söylediği gibi “Bazen kendimi teknoloji treninden düşmüş gibi hissediyorum ve onu yakalayamıyorum.”

BÖLÜM 2: SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE HARİTA

KULLANIMININ ÖNEMİ VE İLKELERİ

Sosyal Bilgiler dersinin konuları işlenirken en önemli ve vazgeçilmez araç haritalardır. C.R. Gürsoy: "harita coğrafya ilminin özüdür." demiştir. Artık günümüzde coğrafyacılar dışında, başka bilim mensupları bile haritalardan fazlaca istifade etmeye başlamıştır. Günümüzde haritasız bir ziraat, jeoloji ve ormancılık çalışmalarına rastlanmamaktadır. Bunların dışında günlük yazılı ve sözlü basın bile birçok haberi haritalandırarak sunmaktadır. O halde bu sahanın gerçek uzmanı olan sosyal bilimcilerin haritasız ders vermesi düşünülemez. Çünkü coğrafi olayların ve özelliklerin ifadesini harita üzerinde görmek mümkündür. Haritadan en iyi şekilde faydalanabilmek için, haritanın unsurlarını bilmemiz ve bunları iyi analiz etmemiz gerekmektedir (Güngördü, 2002:123-124).

Yeryüzünün bütününün veya bir bölümünün, esas alınan bir ölçeğe göre düzlem üzerine aktarılması sonucu elde edilen gereç olan haritalar, Sosyal Bilgiler öğretiminde kullanılan en soyut araçlar olarak bilinmektedir. Sosyal Bilgiler dersinde, özellikle tarih ve coğrafya öğretiminin temel öğretim araç-gereçlerinden biri olan ve görsel sembollere ve çizimlere dayanan haritalar yer bildiriminde en etkili araçlardır (Öztürk, 2006:295).

2.1.Sosyal Bilgiler Öğretiminde Harita kullanımının Yararları

1-Çocuğun keşfetme ve bütüncül algılama gibi becerilerinin geliştirilmesine yardımcı olur.

2-Öğrencilerin kuşbakışı algılama yeteneğini geliştirir.

3-Görsel zekânın gelişmesine yardımcı olur.

4-Öğrencilerin baktıkları görsel araçları yorumlamasını ve hatırlamasını sağlar (Şahin, 2002:134-138).

5-Haritalar, herhangi bir araç kullanmaksızın, yeryüzünde gözlediğimiz çeşitli coğrafya olaylarının yerlerini, bu olaylara tesir eden çeşitli faktörleri, bunlar arasındaki

ilişkileri ve sebepleri bir arada düşünmek ve yorum yapma imkânı tanır (Baydil, 2003:131).

Weedon haritaların amaçlarını dört ana işlevde sınıflandırmıştır (Demiralp, 2004):

— Yer: kullanıcının bir yeri bulmasını sağlamak (örneğin: bir atlasta, bir şehir planında)

— Yol gösterimi; kullanıcının A noktasından B noktasına gitmesine izin vermek (örneğin: karayolları haritası)

— Bilgiyi saklama ve gösterme; kullanıcının bilgiyi farklı semboller arasından bulmasına izin vermek veya belirli bilgilerin dağılımını ve ilişkilerini değerlendirmek (örneğin: nüfus dağılımı haritaları)

— Problem çözme; kullanıcının, sunulan bilgiyi yorumlayıp çıkarımlarda bulunmak suretiyle problem çözmesine yardımcı olmak (örneğin: bir yolun neden en kestirme yönü takip etmediği veya bir fabrikanın inşa edilmesi uygun yerin seçimi)

Yapılandırmacı anlayışın uygulandığı bir sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin harita yapmaları ve kullanmaları teşvik edilmelidir. Sosyal bilgiler dersinde harita yapma etkinlikleri, öğrencilerin yakın çevrelerini kuşbakışı olarak görselleştirmelerine yardımcı olur (Öztürk, 2006:296).

Hopkins (2002), tarafından geliştirilen “Memorable Maps” tekniği sayesinde öğrencilerin hafızalarındaki haritayı belirli bir zaman geçtikten sonra da tekrar çizebildikleri tespit edilmiştir. Bu da çocuklarda harita çiziminin görsel hafızayı geliştirmede önemli olduğunun bir göstergesidir.

Leat (1999), İngiltere’de oluşturulan ”Thinking Through Geography”(TTG)-Coğrafya Düşünme Ekibinin, coğrafya dersinin öğrencilerin düşünme ve öğrenme becerilerini geliştirmede önemli bir öğretim aracı olduğunu vurguladıklarını belirtmektedir. Ekibin yaptığı çalışmalardan biri de çok güçlü bir öğrenme stratejisi olan “Hafızadaki Haritalardır”. Belirli bir süre ve metotlarla çizilen bu haritaların öğrencilerin uzun dönem hafızalarına yerleşmiş olduğu gözlenmiştir. Bu aktivitenin görsel okumayı da geliştirdiği belirtilmiştir. Öğrenciler çizecekleri haritalara dikkatli bir şekilde baktıkları için doğru bir şekilde okumayı ve yorumlamayı öğrenmeye başladıkları gözlenmiştir.

Bu çalışmadaki en önemli kazanç; görsel bilgileri akılda tutmak için bakmayı, yorumlamayı ve hatırlamayı öğrenmeleridir. Sonuç itibari ile harita kullanımı öğrencilerin görsel zekâsının da gelişmesine yardımcı olmaktadır.

Öğrencilerin sınıfta kullandıkları haritaları okumaları ve kullanmaları için kazanmaları gereken kavramlar şunlardır (Nas, 2000:260-261):

- 1-Yönler: ve yönleri bulma bilgisi verilmelidir. Haritanın yönleri de kavratılmalıdır.
- 2-Yeryüzü Şekilleri: Dağ, ova, yayla, vadi vb. (Doğadan örnekler, film ve fotoğraflar gösterilebilir)
3. Dünyanın şekli: Yerküre üzerinde çalışılır, uzaydan çekilmiş fotoğraflar gösterilir.
4. Harita renkleri: En koyu kahverengi en yüksek kesimleri, en koyu mavi de denizlerin derin kesimlerini gösterir. Bir başka deyişle, mavinin tonları derinlikleri, öbür renkler yükseklikleri gösterir.

5. Harita işaretleri (Harita anahtarı)

Çocuklara başlıca alan (örneğin göl), nokta (örneğin kent), çizgi (örneğin; karayolu, demir yolu) simgeleri öğretilir.

2.2.Harita Kullanılırken Dikkat Edilecek Hususlar

1. Haritalar yalnızca Sosyal Bilgiler dersinde değil, gerektiği zaman kullanılmalıdır.
2. Yerleri, yerleşim merkezlerini harita üzerinde göstermekle yetinilmemeli; çevreyle olan ilişkileri, önemleri, kuruluş nedenleri üzerinde durulmalıdır.
3. Yeni bir harita üzerinde çalışılacağı zaman ölçeği, özel işaretleri üzerinde durulmalıdır.
4. Her haritanın belli bir yeri olmalı, bu, etiketle belirtilmeli ve harita kesinlikle yerine konmalıdır.
- 5.Haritalardan yararlanma yollarını öğretmek (Doğanay, 2002:226).

2.3.Harita Çizerken Dikkat Edilecek Hususlar

1. Harita, ünitenin hedeflerini gerçekleştirmeye yönelik olmalıdır.

2. Yalın olmalı, önemli noktalar işlenmelidir.

3. Dilsiz haritalar da yapılarak ünite işlenirken elde edilen bilgiler bu harita üzerinde gösterilmelidir.

4. Haritalarda bulunması gereken öğeler (Şahin, 2002:117):

- Haritanın Adı
- Haritanın ölçeği
- Haritanın yönü
- Haritanın işaretleri

Haritalar kullanılış ve hazırlanış amacına göre temelde iki gruba ayrılmaktadır. Bunlar (Güngördü, 2002:124-125):

1. Genel Haritalar

Bu grup içerisinde atlaslar, fiziki, beşeri ve ekonomik haritalar, duvar haritaları, siyasî haritalar, jeoloji haritaları; deniz haritaları, uçuş haritaları vb. yer alır. İlk ve ortaöğretim kurumlarında bu haritalardan istifade edilmektedir.

Genel haritalar geniş halk kitleleri tarafından kullanılan haritalardır. Çok geniş alanları gösteren küçük ölçekli haritalardır. Üzerlerindeki bilgiler o alanın genel özelliklerini yansıtır. Bu haritalar özel amaçlar için kullanılmadığı için, bunlardan yararlanılırken için özel bilgilere ihtiyaç yoktur. Bu tür haritaları atlaslarda, ansiklopedilerde, okullarda ve devlet dairelerinde görmek mümkündür (Şahin, 2002:131).

Sosyal Bilgilerde kullanılabilecek haritalar Milli Eğitim Bakanlığının Talim Terbiye Kurulu kararıyla Nisan 1998–2487 sayılı tebliğler dergisinin 565. sayfasında belirtilmiştir (Ek 1)

2. Özel Haritalar

Belli bir amaca uygun olarak yapılan haritalardır. Bu harita grubu içerisinde jeomorfoloji, iklimik, morfografya, hidrografya, nüfus yerleşme, toprak, zirai faaliyet, yeraltı zenginlikleri, turizm, sanayi, vb. gibi haritalar yer almaktadır. Genel haritalar

bahsinde de belirtildiği gibi orta öğretimde, gelişen teknolojiyle beraber öğrencilerin daha çok ve detaylı bilgiye ihtiyaç duymaları yüzünden yazılan ders kitapları, bu eksikliği gidermek ve öğrenciye bilgiyi en güzel şekilde vermek için özel haritaları da kullanırmaya başlamıştır.

Lokasyon Haritası; Mevcut bölge veya bölümün lokal olarak Türkiye haritasının bir köşesinde gösterildiği haritalardır.

İstenilen nitelikte bir haritanın temininde zaman zaman güçlükler yaşanmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı ilgili kuruluşlar (Eğitim Araçları Dairesi Başkanlığı, Ders Aletleri Yapım Merkezi) bu konuya yeteri kadar önem vermemektedir. Bugün bunun için özel sektör dışında kullanış amaçlarına uygun hiçbir harita temin edilemez hale gelmiştir. 1/800.000 ölçekli Türkiye Fiziki Haritası artık piyasadan kalkmış durumdadır. 1/1.000.000 ölçekli, Harita Genel Komutanlığı tarafından yapılan fiziki haritalar ise görerek öğrenen öğrenciye hitap etmemektedir. Farklı konuları işleyen özel haritalar (ulaşım, bitki örtüsü, endüstri, nüfus vb.) ise yoktur (Güngördü, 2002:142).

E-Haritalar: Bilgisayar kullanımı, öğrencilerin özgüvenlerini kazanmalarına yardımcı olurken bağımsız olarak, güvenli bir eğitim ortamı içinde, yanlış yapmaktan çekinmeden, doğruyu buluncaya dek aşamalı bir biçimde çalışıp ilerlemelerine ve böylece öğrenmelerine olanak sağlar. Bilgisayar, öğrenciye hızlı dönüt verir ve öğrenci bir yanlışlık yaptığında, ona nerede ve nasıl bir yanlışlık yaptığını bildirerek doğru yanıtı bulmada kılavuzluk eder. Bugünün öğrencisi TV, radyo, cep kitapları, mesleki dergiler, bilgisayar, video, teleteks, CD vb. iletişim ortamlarından etkilenmiş olarak sınıfa gelmektedir. Bu nedenle sosyal bilgiler dersinin temel materyallerinden olan haritalardan daha fazla yararlanabilmeleri için öğretmenler öğrencileri bilgisayar ortamındaki e-haritalarla tanıştırmalı, bu konuda hazırlanmış pek çok coğrafya ve tarih ile ilgili internet sayfalarının adresleri konusunda bilgilendirmelidir. Bilgisayar laboratuvarı mevcut olan okullarda sosyal bilgiler derslerinde haritaya ihtiyaç duyulduğunda e-haritaların kullanılması öğrencilerin derse karşı başarısını, tutumunu ve hatırd tutma düzeyini olumlu yönde etkilemektedir. Özellikle bilgisayar ortamında; güneş tutulması, deprem, mimarlık, seçim, kent, yerel yönetim, alt yapı, savunma, turizm, seyahat, yol, orman, maden, tarım, hayvancılık ve diri fay haritaları gibi e-

haritalarından yararlanılmaktadır. Bu gelişmeler karşısında öğrenciler ve öğretmenler istediklere bilgiye ulaşmakta ve daha verimli öğrenme ortamları oluşturabilmektedirler.

2.4.Atlaslar

Haritalar dışında, hem tarih hem de coğrafya derslerinin hedef ve davranışlarını kazandırmada etkili araçlarından biri de atlaslardır. En kısa tanımıyla bir haritalar takımı veya haritalar koleksiyonu anlamına gelmektedir. Atlaslar duvar haritalarına göre taşınması hem kolay hem de kolay kullanılabilir bir görsel ders materyalidir. Bu nedenle hem öğrencilerin hem de öğretmenlerin iyi birer coğrafya ve tarih atlası edinmeleri gerekmektedir. Ayrıca öğretmenler öğrencileri ders çalışırken atlas kullanmaları konusunda sürekli uyarmalıdır.

Atlaslar öğrencilerin dünyayı, ülkelerini, yaşadıkları yerleri öğrenmelerine yardımcı olmakta ile birçok coğrafi ve tarihi olayı incelemelerinde önemli rol oynamaktadır. Son zamanlarda teknolojinin gelişmesine bağlı olarak elektronik atlaslar geliştirilerek öğrencilerin bilgileri daha aktif yoldan kullanmaları sağlanmaktadır.

Atlasları kendi aralarında şu gruplara ayırabiliriz (Doğanay, 2002:240):

- Genel Atlaslar(Üniversal atlaslar)
- Özel atlaslar(Milli atlaslar)
- Bölgesel atlaslar(Rejional atlaslar)
- Ulusal atlaslar(gök atlaslar, iktisat, iklim, tarih, deniz, yol, bitki örtüsü, jeoloji atlası)

İlköğretim düzeyinde kullanılan atlaslarda bir takım sorunlarla da karşılaşilmektedir. Bunlar:

1-Renklerin ve sembollerin karmaşık yapısı

2-Atlas stillerinin çok çeşitliliği

3-Haritaların okunmasını zorlaştırabilecek olan yüksek bilgi yoğunluğu

4-Harita içindeki renk ve çizgi sembolleri ile diğer harita sembollerinin birbirine karışması

5-Yazması ve okunması zor olabilen yabancı yer isimleri

6-Renklerin ne anlama geldiğinin net olarak ortaya konulmaması

Atlaslar konusunda, sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından şunlara özel bir önem verilmelidir (Doğanay, 2002:244):

1)Her coğrafya öğretmeni, büyük atlaslardan birini el altında bulundurmalıdır. Zaten atlası olmayan bir coğrafya öğretmeni, coğrafya öğretmeni olduğunu ileri süremez. Bunun tersi bir durum, mesleki ahlak ilkelerine aykırı düşer.

2)İlköğretim ve ortaöğretim öğrencilerinin, mutlaka bir atlastan yararlandırılmaları gerekir. Ancak, geniş öğrenci kitleleri için bu kaynaklar, genel olarak fiyatı yüksek eserlerdir. Hatta bazı yayın kuruluşları bunları, rant kaynağı bile yapmaktadırlar.

BÖLÜM 3: İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Eğitimde meydana gelen değişmelerin ve yapılan araştırmaların sonuçları, son yıllarda eğitime sağlanan kaynakların artırılması ve çeşitlendirilmesine yönelik çabalara rağmen; bazı yörelerde nitelik ve nicelik bakımından istenilen seviyeye ulaşılamaması ve eğitim yönetiminin etkinleştirilmesindeki yetersizlikler, eğitim teknolojileri ve programlarının günün ihtiyaçları doğrultusunda yenilenmesindeki gecikmeler eğitimde istenilen sonuca ulaşılamamasına neden olmaktadır.

Programların hazırlanması kadar, daha da önemlisi programın uygulanmasıdır. Program birtakım maddelerden meydana gelen cansız, hareketsiz, doğrudan doğruya öğrencileri etkilemekten uzak yazılar bütünüdür. Programa canlılık veren, onu etkili hale getiren ve bir takım yazılar bütünü olmaktan çıkararak anlamlı kılan öğretmendir. Bu çerçevede baktığımızda eğitim-öğretim süreci içerisinde öğretmen dersi etkili hale getirebilmek için geleneksel öğretim yöntemlerinden uzaklaşıp, çoklu zekâ kuramına uygun olarak dersi anlatma becerisine sahip olmalıdır. Programın öngördüğü amaçların gerçekleşebilmesi için eğitim araç-gereçleri geliştirilmeli ve eğitim ortamında kullanmaya özen gösterilmelidir.

Son yıllarda Sosyal Bilgiler ve diğer derslerde materyal kullanımıyla ilgili bazı araştırmalar gerçekleştirilmiştir. Bunlar;

Doğan (1998) ,“İlköğretim 4. ve 5.sınıflardaki Sosyal Bilgiler Dersleri için Gerekli Görsel Ve İşitsel Materyal Üzerine Bir Araştırma” adlı çalışmada İlköğretim okullarındaki öğretmenlerin hemen hemen yarısının Sosyal Bilgiler dersinde araç-gereç kullanmadıkları belirlenmiştir. Bunun yanında görsel ve işitsel materyallerin kullanıldığı sınıflarda öğrencilerin işlenen konuları daha iyi öğrendikleri saptanmıştır. Ayrıca, materyal kullanılan sınıflarla, kullanılmayan sınıfların başarı oranları arasında anlamlı farkların bulunduğu tespit edilmiştir.

Eker (2001), İlköğretim okulları 4.sınıf sosyal bilgiler dersi ünite konularının öğretiminde kullanılan “video ile öğretim yöntemi” ile “ gösteri ile öğretim yönteminin” öğrenci başarısına etkisini belirlemek amacıyla yapılan araştırmasında video ile öğretim yönteminin kullanılması ile işlenen Sosyal Bilgiler dersinin ünite konularının daha zevkli, daha kalıcı ve daha etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

İlköğretim 4.sınıf sosyal bilgiler öğretiminde video kullanılarak işlenecek ders zihinlerde daha iyi yer edeceği, öğrenci başarısına gösteri (demonstrasyon) öğretim yönteminin ve geleneksel öğretim yöntemlerinden daha fazla etki edeceği sonucuna varılmıştır. Buna göre gösteri(demonstrasyon) öğretim yöntemi kullanılarak öğretilen konular, geleneksel öğretim yöntemine oranla daha fazla öğrenme sağlamıştır. Geleneksel yöntemlerle yapılan öğretim öğrenci başarısına diğer iki yöntemle oranla daha az katkı sağlamıştır.

Meydan (2001), “ İlköğretim Birinci Kademe Sosyal Bilgiler Öğretimi kapsamında Coğrafya Ünitelerinin İşlenişinde Laboratuvar ve Görsel-İşitsel Materyal kullanımının Öğrencilerin Niteliksel Gelişimine Etkisinin Değerlendirilmesi ” adlı çalışmasında Sosyal Bilgiler dersinde araç gereç kullanılarak işlenen bir dersin araç gereç kullanmadan işlenen bir derse göre daha verimli geçtiği gözlenmiş ve bunun da öğrencilerin gelişimleri üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, derslerde araç gereç kullanımının öğrencinin derse daha iyi motive olmasını sağladığı ve öğrenciyi etkinliğe sevk ettiği ortaya konulmuştur.

Coşkun (2001) “ İlköğretim Okulu 4.ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Derslerinde Materyal Teknoloji Kullanım Durumu” adlı araştırmasında İlköğretimde Sosyal Bilgiler derslerine giren öğretmenlerin yarısına yakınının derslerinde yer küre ve haritaları kullanmadıklarını belirlemiştir. Araştırmaya göre, ilköğretim okullarında en çok bulunan teknolojik aracın bilgisayar (%26.83) olmasına rağmen bunun büyük bir kısmının yönetim(idari) amaçlı kullanıldığı ortaya konulmuştur. Ayrıca, okullardaki mevcut yer küre ve haritaların yarısından fazlasının (%54,1) dernekler tarafından ve katkı payından sağlandığı tespit edilmiştir.

Çiftçi (2002),“ Sosyal Bilgilerde 6. 7. ve 8. Sınıf Derslerinde Materyal Kullanımının Öğrenci Başarısı Ve Tutumlarına Etkisi” adlı çalışmasında Sosyal Bilgiler dersinin 6.sınıf “ Türkiye’imiz ” ünitesi, 7.sınıf “ Yurdumuz Komşuları ve Türk Dünyası ” ünitesi ve 8. sınıf “ Türk inkılâbı ” ünitelerinin hedef ve davranışların kazandırılmasında, öğretimde materyal kullanılmasının geleneksel yöntemle ders yapılmasına göre tutum ve başarı puanları açısından daha başarılı olduğu belirlenmiştir. Çalışmada özetle Sosyal Bilgiler dersinde konulara ve öğrenci düzeylerine uygun materyallerin belirlenmesinin, plan ve programlar hazırlanmasının,

uygulamalar yapılmasının öğrenci başarısında etkili olduğu vurgulanmış ve öğrencilerin de bu materyallerin hazırlamasında, kullanmasında ve muhafazasında etkin olarak yer alması gerektiği ifade edilmiştir.

Taşdemir (2002), “ İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Hazır Eğitim-Öğretim Araç- Gereçleri Ve Öğrenci İşbirliği İle Hazırlanan Araç-Gereçlerle Yapılan Öğrenme Etkinliklerinin Akademik Başarı Ve Kalıcılığa Etkisi” adlı araştırmasında ilköğretim 5.sınıf Sosyal Bilgiler dersinde araç gereçlerin öğrenci ve öğretmen tarafından birlikte üretilip kullanıldığı grup ile hazır araç gereç kullanan grup arasında öğrenme düzeyleri ve öğrenmelerinin kalıcılığı bakımından anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir. **Büyükkasap ve diğ. (2002)** , İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersini Okutan Öğretmenlerin Teknolojik Araç Gereçlerle İlgili Görüşleri” adındaki ve 200 öğretmen üzerinde yapılan araştırması sonucunda öğretmenlerin yarısından fazlasının okullardaki teknolojik araç-gereçleri yeterli bulduğu; derslerinde ise daha çok kullanmayı bildikleri görsel araçları tercih ettikleri tespit edilmiştir. Öğretmenlerin yarıya yakınının ise en fazla ihtiyaç duydukları ve gerekli gördükleri araç-gereçlerin harita ve tepegöz olduğunu belirttikleri ifade edilmiştir.

Öztürk (2002),“Liselerde Coğrafya Öğretiminde Araç, Gereç, Materyal Kullanımı ve Önemi” adlı araştırmasında coğrafya öğretiminde etkin öğrenme için görselliğin ön planda tutulması gerektiği, araç gereç ve materyallerin sınıf ortamında kullanılmasının önemi belirtilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre: fiziki haritaların gerekli olduğu derste bu haritaların %50’lik bir oran ile kullanıldığı, diğer araç, gereç ve materyallerin ise yeterince kullanılmadığı tespit edilmiştir.

Aydın (2003),“ Bilgisayar Destekli Öğretimin Sosyal Bilgiler Dersinde Akademik Başarı Ve Hatırlama Düzeyi Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi” adlı araştırmasında, öğrencilerin akademik başarıları ve öğrenmenin kalıcı olması yönünden, bilgisayar destekli öğretimin geleneksel öğretim yöntemlerine göre öğrenmede başarıyı arttırdığı ve öğrenmede kalıcılığı sağladığı tespit edilmiştir. Ayrıca, öğretmenlerin kullandıkları yöntem, teknik, materyal ve etkinliklerle bilgisayar destekli öğretim konusunda olumlu düşüncelere sahip oldukları belirlenmiştir.

Yaşar (2004), “İlköğretim Sosyal Bilgiler Derslerinde Görsel Materyal Kullanımı İle Coğrafya Konularının Eğitim Ve Öğretimi” adlı araştırmasında görsel materyallerin

öğretme-öğrenme sürecinde öğrenmeyi somutlaştırarak kalıcı hale getirdiği tespit edilmiştir. Fakat araştırma sonuçlarına göre; görsel, işitsel materyallerden beklenen ve istenilen faydaların temin edilebilmesi için sözlü materyallerin dersin hedef davranışları dikkate alınarak seçilmesi, öğrencilerin gelişim özelliklerine uygun olması ve gerçek hayata dönük olması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Mahiroğlu (2004),“Dilbilgisi Öğretiminde Yeni Geliştirilen Öğretim Materyallerinin Öğrencilerin Öğrenme Düzeyine Etkililiği” adlı çalışmasında “Yapım Ekleriyle Sözcük Türetme Yolları ”ünitesinde deney grubunda kullanılan yeni öğretim materyalleri ile yapılan öğretimin, geleneksel öğretim materyalleri ile yapılan öğretimin göre daha etkili olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışma sonucunda öğrencilerin öğrenmelerinde görsel unsurların çoğunlukta bulunduğu, materyaller kullanılması gerektiği sonucuna varılmıştır. Görsel ve işitsel materyallere dayalı bir öğretimin öğrencinin öğrenmesine yardımcı olduğu, öğretilecek içeriğin sınırlarını belirlediği ve öğrencinin üst düzeyde düşünme gücünü geliştirdiği sonucuna varılmıştır.

Demiralp (2004),“Coğrafya Öğretiminde, Materyallerin Geliştirilmesi ve Kullanılması” adlı araştırmasında coğrafya öğretiminde, kullanılan materyaller ve bu materyallerin kullanılış biçimlerinin öğretim sürecini desteklediği, zenginleştirdiği, kolaylaştırdığı, somut ve kalıcı hale getirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, Coğrafya eğitiminde materyal seçiminin ve bu materyallerin hazırlanmasının, kullanılmasının ve değerlendirilmesinin etkin öğrenmede yararlı olduğu ifade edilmiştir.

Çağlıyan ve Özcan (2004) , “ Coğrafya Öğretiminde Gezi Gözlem Yöntemin Öğrenme Etkinliğinin Değerlendirilmesi” adlı araştırmasında sonucunda, gezi-gözlem yöntemiyle derslerin yürütülmesinde kalıcılığın, diğer yöntemlere nazaran daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Özdemir (2004) , “Sosyal Bilgiler Dersinde Tepegöz Kullanımının Öğrenci Erişisine Etkisi” adlı araştırmasında ilköğretim 6. sınıf sosyal bilgiler dersinde tepegöz kullanılan grup ile geleneksel öğretim yapılan grubun bilgi, kavrama ve toplam düzeylerindeki erişim ortalamaları arasında anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir.

Aydın (2004) “Sosyal Bilgiler Dersinde Görsel Materyal Kullanımının Başarıya ve Derse Karşı Tutuma Etkisi” adlı çalışmasında ilköğretim 7. sınıf Sosyal Bilgiler dersi

“ Avrupa’da Yenilikler ” ünitesinde görsel materyal ile öğretim yapılan grubun toplam öntest - son test ve tutum puanlar ile geleneksel öğretim yapılan grubun toplam öntest – son test puanları ve tutum puanları arasında deney grubu lehine anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir. Sonuç olarak görsel materyal kullanımının sosyal bilgiler dersinin öğretiminde etkili olduğu, görsel materyallerin zenginleştirilerek ve diğer yöntemlerle de desteklenerek kullanılmasının daha etkili olacağı ifade edilmiştir.

Hasırcı (2005), “Görsel Öğrenme Stillere Göre Düzenlenen Öğretimin Akademik Başarı ve Kalıcılığa Etkisi” adlı araştırmasında Hayat Bilgisi dersinde, görsel öğrenme stiline göre düzenlenen öğretimin, görsel öğrenme stiline sahip öğrenciler için akademik başarı üzerinde etkili olduğu; fakat kalıcılık puan ortalamaları açısından etkinin anlamlı olmadığı tespit edilmiştir.

Akbaba (2005), “İnkılâp Tarihi Öğretiminde Fotoğraf Kullanımı” adlı araştırmasında, İnkılâp Tarihi öğretiminde tarihsel kanıt olarak değerlendirilen görsel materyallerin etkili ve güvenilir bir temsilcisi olan fotoğrafın geleneksel öğretim yöntemlerine göre öğrencilerin akademik başarısı üzerinde etkili olduğu tespit edilmiştir.

Kan (2006), “Etkili Sosyal Bilgiler Öğretimi Arayışı” adlı çalışmasında öğrencilerin ilköğretim birinci kademedan itibaren hayat hakkındaki görüşlerini şekillendirmeleri ve onların doğaya ve insana karşı yapıcı davranışlar geliştirmeleri yönünden Sosyal Bilgiler dersinin önemli bir ders olduğu, materyal kullanımının ise ders ortamını zenginleştirdiği, öğrencinin dikkatini toplaması açısından da kullanılan materyallerin önemli olduğu belirlenmiştir.

Sönmez (2006), “ İlköğretim Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Karadeniz Bölgesi Konusunun Görsel Araç-Gereçlerle Öğretiminin Öğrencilerin Akademik Başarısına Etkisinin Değerlendirilmesi” adlı araştırması kapsamında “Karadeniz Bölgesi” konusunun işlenişinde görsel araç-gereç kullanılarak öğrenim gören öğrencilerin geleneksel öğretim yöntemiyle öğrenim gören öğrencilere göre daha başarılı olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda; Sosyal Bilgiler dersinde görsel araç-gereç kullanmanın başarıyı arttırması bakımından geleneksel öğretim yöntemine göre daha etkili bir yöntem olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

BÖLÜM 4:YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın modeli, araştırmanın çalışma evreni, veriler ve toplanması, ölçme araçları, verilerin çözümlenmesi ve yorumlanması konularında bilgi verilmiştir.

4.1.Araştırmanın Modeli:

Bu araştırma, 2006–2007 öğretim yılında Türkiye’de uygulanan ilköğretim 7. sınıf Sosyal Bilgiler dersi müfredatında yer alan “İstanbul’un Fethi ve sonrası” ünitesinin sadece harita kullanılarak işlenmesinin sınıftaki öğrencilerin başarılarına, derse karşı tutumlarına ve hatırd tutma düzeylerine etkisini belirlemek amacıyla deneme modellerinden “Solomon dört gruplu model”e (Karasar, 2004:98) göre desenlenmiş ve gerçekleştirilmiştir. Bu modelde yansız atama ile oluşturulmuş dört grup vardır. Bunlardan ikisi deney, ikisi de kontrol grubu olarak kullanılır. Her grupta, deney sonrası ölçümler yapıldığı halde, deney öncesi ölçümler, biri deney ve öteki kontrol olmak üzere yalnızca iki grup üzerinde yapılır. Modelin simgesel görünümü Tablo 2’deki gibidir;

Tablo 2.Solomon Dört Gruplu Model

G_1R	$O_{1.1}$	X	$O_{1.2}$
G_2R	$O_{2.1}$		$O_{2.2}$
G_3R		X	$O_{3.2}$
G_4R			$O_{4.2}$

Kaynak: Karasar (2004:98).

Araştırmada çalışmanın yapılacağı “İstanbul’un Fethi ve Sonrası” ünitesinin hedef ve davranışlarına paralel olarak güvenilirlikleri hesaplanıp, uzman görüşüne dayanarak, başarı testi hazırlanmıştır. Ayrıca öğrencilerin derse karşı tutumlarını ölçecek geçerliliği ve güvenilirliği hesaplanmış tutum testi uygulanmıştır. Sakarya Adapazarı Ahmet Akkoç İlköğretim Okulu’ndaki dört gruba söz konusu başarı ve tutum testlerinin uygulanması sonucu elde edilen veriler araştırmada kullanılmıştır.

4.2.Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Sakarya ilindeki resmi ilköğretim okullarında öğrenim gören öğrenciler bu araştırmanın evrenini teşkil etmektedir. Araştırmanın örneklemi ise 2006–2007 öğretim yılının birinci döneminde Adapazarı Ahmet Akkoç İlköğretim okuluna devam eden 7-C, 7-D, 7-E ve 7-F sınıflarındaki öğrencilerdir. Deney ve kontrol gruplarındaki öğrenciler uygulanan kişisel anket sonuçlarına göre eşit özelliklerde oluşturulmaya çalışılmıştır. Deney grubu olan 7-D sınıfında 48, 7-F sınıfında 46 öğrenci, Kontrol grubu olan 7-C sınıfında 46, 7-E sınıfında ise 48 öğrenci bulunmaktadır.

Araştırmanın yapıldığı sınıf olarak 7. sınıfların seçilmesinin nedeni, değişen altıncı sınıf müfredatına karşı 7. sınıf sosyal bilgiler konularında henüz bir değişikliğin yapılmamış olmasıdır. Halen uygulanan Sosyal Bilgiler derslerinde ise genellikle geleneksel yöntemlerle ders işlenmekte ve özellikle sınıflardaki öğrenci sayılarının yüksekliği bahane edilerek başta harita olmak üzere fazlaca materyal kullanılmamaktadır. Bu nedenle özellikle kalabalık sınıflarda da Sosyal Bilgiler dersleri için en önemli materyallerin başında yer alan haritaların etkili kullanılması durumunda öğrenci başarısının nasıl değiştiğinin, başta tarih konuları olmak üzere öğrencilerin derse karşı tutumlarının ve hatırlama düzeylerinin bundan nasıl etkilendiğinin belirlenmesinin değişecek olan müfredata ışık tutacağına inanılmaktadır.

Adapazarı Ahmet Akkoç İlköğretim Okulu’nun araştırma için seçilmiş olmasında, araştırmacının aynı kurumda görev yapması, okul yönetimi ve öğretmenlerin bilimsel çalışmalara ilgi duyması dolayısıyla araştırmacının araştırma için gerekli koşulları daha iyi ve daha kolay düzenleyebileceği düşüncesi etkili olmuştur.

4.2.1. Denkleştirme

Deneklerin denkleştirilmesi amacıyla uygulanan “kişisel bilgiler anketi”ne göre, ankete verdikleri yanıtlar bakımından öğrenciler birbiriyle eşleştirilmeye çalışılmıştır. Sahip olduğu kişisel özellikler bakımından dengi bulunmayan öğrenciler araştırma kapsamı dışında tutulmuştur. Anketle belirlenen özellikler göz önünde bulundurularak iki sınıftan 46’şar, diğer iki sınıftan 48’er kişi olmak üzere toplam 188 öğrenci denkleştirilmiştir. Denkleştirilen deneklerin anketle belirlenen özelliklere göre durumları Tablo 3’de gösterilmiştir

Tablo 3. Deney ve Kontrol Gruplarındaki Deneklerin Özellikleri

GRUPLAR		DENEY GRUBU		KONTROL GRUBU	
Kategori	Özellik	Sayı(n)	Yüzde(%)	Sayı(n)	Yüzde(%)
Cinsiyet	Kız	44	50	44	50
	Erkek	50	50	50	50
Doğum Yılı	1994	89	49,7	90	50,3
	1995	5	55,6	4	44,4
Anne	Sağ	94	50	94	50
	Öz	94	50	94	50
Baba	Sağ	94	50	94	50
	Öz	94	50	94	50
Annenin Öğrenim Durumu	İlkokul Mezunu	38	50	38	50
	Ortaokul Mezunu	22	47,8	24	52,2
	Lise Mezunu	23	46	27	54
	Fakülte / Y.Okul Mez.	11	68,8	5	31,3
Babanın Öğrenim Durumu	İlkokul Mezunu	10	29,4	24	70,6
	Ortaokul Mezunu	29	61,7	18	38,3
	Lise Mezunu	29	43,9	37	56,1
	Fakülte / Y.Okul Mez.	26	63,4	15	36,6
Annenin Mesleği	Ev Hanımı	76	48,4	81	51,6
	İşçi	-	-	1	100
	Memur	7	63,6	4	36,4
	Serbest Meslek	10	62,5	6	37,5
	Emekli	-	-	2	100
Babanın Mesleği	İşçi	16	35,6	29	64,4
	Memur	27	73	10	27
	Serbest Meslek	44	47,8	48	52,2
	Emekli	5	41,7	7	58,3
Aylık Gelir	0-500TL	9	50	9	50
	500-1.000TL	30	47,6	33	52,4
	1.000-1.500TL	43	63,2	25	36,8
	1.500TL ve üzeri	12	30,8	27	69,2

Tablo 3'ün devamı

Özel Ders Alıp	Alan	13	50	13	50
Almama Durumu	Almayan	80	49,7	81	50,3
Kardeşi Sayısı	Kardeşi Olmayan	9	50	9	50
	Bir Kardeş	52	51,5	49	48,5
	İki ve Üzeri	28	51,9	26	48,1
Oturduğu Yer	Adapazarı Merkez	90	49,2	93	50,8
	İlçe	4	80	1	20
Çalışma Odası	Var	81	49,4	83	50,6
	Yok	13	54,2	11	45,8
Dershaneye Gidiyor mu?	Evet	65	50,4	64	49,6
	Hayır	29	49,2	30	50,8

Tablo 3’de görüldüğü gibi, gruplardaki denekler cinsiyet, herhangi bir özel dersane ya da öğretmenden özel Sosyal bilgiler dersi alıp almama, yaş durumları, kardeş sayıları, çalışma odasının olup olmaması, oturduğu yere göre eşit sayı ve orandadır. Denekler, aylık ortalama gelir, anne ve babaların öğrenim durumları ve mesleklerine göre de yüksek oranda eşitlenmeye çalışılmıştır. Bu durumda deney ve kontrol gruplarındaki öğrencilerin anket ile belirlenen özellikler bakımından birbirine denk olduğu söylenebilir.

4.3. Veri Toplama Araçları

Kuramsal boyutun oluşturulabilmesi için konuyla ilgili kaynaklar taranmış ve konu uzmanlarının görüşlerinden yararlanılmıştır. Araştırma probleminin çözümü için öğrencilerin denkleştirilmesinde kullanılmak üzere bir kişisel anket formu, öğrencilerin akademik başarılarını ve hatırd tutma düzeylerini ölçecek başarı testi, öğrencilerin derse karşı tutumlarını ortaya koyacak tutum testi, ayrıca Sosyal Bilgiler dersinin harita kullanılarak öğretiminin yapılması için ders planları geliştirilmiştir.

İlköğretim 7. sınıf Sosyal Bilgiler dersi “İstanbul’un Fethi ve Sonrası” ünitesine ilişkin hazırlanan başarı ve tutum testleri kontrol grupları ile deney grupları üzerine ön test ve son test şeklinde uygulanmıştır. Ayrıca, Milli Eğitim Bakanlığı’nın İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programından, ilgili kurumların yayınlarından, bu konuda yapılmış

araştırmalardan, yerli yabancı yayınlar ve makalelerden, konuların işlenişi sırasında kullanılan ders kitaplarından, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinden ve konu alanı uzmanlarından faydalanılmıştır.

Araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılacak başarı testi ve anket formu araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine karşı tutumlarını ölçmek için kullanılan tutum testi ise daha önce yapılmış bir araştırmadan alınarak ve geçerliliği tekrar ölçülerek uygulanmıştır.

4.3.1. Anket Formu

Deney ve kontrol grubundaki deneklerin denkleştirilmesinde kullanılmak üzere 12 sorudan oluşan kişisel bilgiler anketi hazırlanmıştır (Ek 4). Bunun için anket önce taslak olarak hazırlanmış, sonra hazırlanan taslağa yönelik uzman görüşleri alınmış, meslek grubu içinde tartışılmış, getirilen öneri ve eleştiriler ışığında ankete son şekli verilmiştir.

4.3.2. Öğrencilerin Başarılarını ve Hatırda Tutma Düzeylerini Ölçmeye Yönelik Başarı Testi

Bu araştırma ile Sosyal Bilgiler dersinde harita kullanılarak yapılan öğretimin akademik başarıya ve hatırlama düzeylerine etkisi sınanmak amacıyla programın hedef ve davranışları doğrultusunda “İstanbul’un Fethi ve Sonrası” ünitesinde öğrencilerin başarı ve hatırlama düzeylerini ölçmeye yönelik olarak sorular hazırlanmıştır.

İlk basamakta hazırlanan testin ön deneme uygulaması (50 maddelik test), deneysel çalışmanın yapılacağı Adapazarı Ahmet Akkoç İlköğretim Okulu’nda dersi alıp geçmiş olan 8.sınıf öğrencilerinden oluşan toplam 150 öğrenciye uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre madde ve test puanı analizleri yapılarak her maddenin güçlük indisi(p) ve ayırtıcılık gücü (rb) bulunmuştur. Madde analizleri sonucunda madde güçlüğü (Pj) 0.39 ile 0.87 arasında değişmektedir. Buna göre ayırtıcılık gücü 0.40’ın üzerinde olan maddeler alınıp, daha sonra uzman görüşüne sunulurak 25 soruluk, dört seçenekli standart başarı testi (Ek 5) hazırlanmıştır. Hazırlanan başarı testinin KR-20 güvenirlik katsayısı 0,78 olarak belirlenmiştir. Testin tüm soruları ünitenin hedef ve davranışlarına uygun olarak, uzman görüşlerine sunulup gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Bu da testin kapsam geçerliliği olarak alınmıştır.

4.3.3.Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine Karşı Tutumlarını Ölçmeye Yönelik Tutum Testi

Araştırma kapsamında kullanılan ve Emir(2001) tarafından geliştirilmiş olan tutum ölçeği ilköğretim 5.sınıfta öğrenim gören 122 öğrenciye uygulanmıştır. Faktör analizi yapılmış ve tek faktör yüküne göre faktör yükü .30'un üzerinde olan 28 madde seçilmiştir ve seçilen bu maddelerden oluşan ölçeğin Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı .82 olarak hesaplanmıştır.

Geçerliliği hesaplanmak üzere Adapazarı Atatürk Lisesi'ndeki 100 sayısal 100 sözel öğrenciye tutum ölçeği uygulanmıştır. Sözel ve sayısal öğrencilerin teste verdikleri cevaplar arasındaki fark “ t testi”yle kontrol edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda tutum ölçeğinin alfa değeri 0.97 olarak belirlenmiştir.

Elde edilen geçerlilik katsayısının bir tutum ölçeği için yeterli olduğu düşünülmektedir. Araştırmada kullanılan tutum ölçeği “Likert tipi”nde olduğu için tamamen katılıyorum, katılıyorum, kararsızım, katılmıyorum ve hiç katılmıyorum seçenekleri şeklinde 5 tane cevaplandırma seçeneği içermektedir (Ek 6).

4.4.Harita Kullanımına Dayalı Öğretim Materyalleri

Araştırma kapsamında deney grubu öğrencilerine Sosyal bilgiler 7. sınıf müfredatında yer alan “İstanbul’un Fethi ve Sonrası” ünitesinin konularının (Ek 3) hedef ve davranışlarına (Ek 2) uygun olarak sosyal bilgiler öğretmenlerinden görüşler alınarak harita kullanımına yönelik olarak ders planları hazırlanmıştır (Ek 7). Bunun yanında harita kullanılmadan, öğretimin yapıldığı kontrol gruplarına ait ders planları da hazırlanmıştır (Ek 7). Ayrıca, deney grubu öğrencilerinin ve öğretmenlerinin ders sırasında öğretim materyali olarak kullanması için Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu kararıyla Nisan 1998–2487 sayılı Tebliğler Dergisi'nin 565.sayfasında belirtilen “Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılan Araç Ve Gereçler” içinde belirtilen Haritalar arasından üniteye en uygun olanları seçilerek kullanılmıştır(Ek 1).

4.5.Deneysel İşlemler

Araştırmanın yapılacağı okulda gerekli çalışmaları sürdürmek için Sakarya Valiliği'nden gerekli izinlerin alınmasından sonra (Ek 8), öğretim uygulaması haftada

üç ders saati olmak üzere 13 Kasım 2006 ile 15 Aralık 2006 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Sosyal Bilgiler dersi, deney grubuna harita kullanılarak işlenirken, kontrol grubuna harita kullanmadan işlenmiştir.

Deney ve kontrol gruplarını oluşturan öğrencilerden "İstanbul'un Fethi ve Sonrası" ünitesi işlenmeden önce bir deney, bir de kontrol grubuna sadece öntest uygulanmıştır. Sadece deney grupları derslerde harita kullanmıştır. Deney gruplarındaki öğrencilerin her derse tarih atlaslarıyla gelmeleri sağlanmıştır. Ders sırasında gerek öğretmen, gerekse öğrenciler tarafından derslerin harita üzerinde anlatılmasına dikkat edilmiştir. Ayrıca, deney grubunda uygulanan eğitim durumları, araştırmacı tarafından tasarlanmış ve her hafta için ders planı yapılmıştır.

Kontrol grubunda ise grubun kendi Sosyal Bilgiler Öğretmeni üniteyi harita kullanmadan işlemiştir. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler ders kitabındaki ilgili konuları okumaları, anlatmaları ve öğretmenlerinin konu ile ilgili açıklamalarını dinlemelerine yönelik öğretmen merkezli bir öğretim gerçekleştirilmiştir.

Ünite bitiminde hem deney gruplarına hem de kontrol gruplarına son test uygulanmıştır. Başarı testinin uygulanmasından 25 gün sonra ise öğrencilerin bilgileri hatırlama düzeylerini ölçmek için başarı testi yeniden uygulanmıştır.

4.6.Verilerin Analizi

Araştırma için kullanılan ölçme araçları toplandıktan sonra, teker teker kontrol edilerek, bilgiler bilgi formlarına ve bilgisayar ortamına aktarılmıştır.

Deney ve kontrol gruplarının öntest ve son test puanları elde edildikten sonra, grupların ortalama puanları ile puan dağılımlarının standart sapmaları hesaplanmıştır. Gruplar arasındaki karşılaştırmalarda t testinden yararlanılmış ve anlamlılık düzeyi olarak .05 güven düzeyi belirlenmiştir. İstatistiksel analizler bilgisayar ortamında, Excel 2000 ve SPSS 10.0 programlarında yapılmıştır.

BÖLÜM 5:BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde araştırmanın amacına uygun olarak ölçme araçları ile toplanan veriler, uygun istatistikî teknikler kullanılarak analiz edilmiş, bulgular tablo haline getirilerek açıklanmış ve yorumlanmıştır.

1.Araştırmada ilk olarak “İlköğretim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi müfredatında yer alan “İstanbul’un Fethi ve Sonrası “ ünitesinde harita kullanımı ile öğretimin yapıldığı deney grubu ile harita kullanılmayan kontrol grubundaki öğrencilerin akademik başarıları arasında deney grubu lehine anlamlı bir fark vardır” denencesini sınamak amacıyla, deney ve kontrol gruplarındaki öğrencilere başarılarını ölçmek amacıyla ön test niteliğinde başarı testi uygulanmıştır. Ancak, araştırmaya katılan ve harita kullanılarak öğretim yapılan 2 deney grubu ile harita kullanılmadan öğretim yapılan 2 kontrol grubundan sadece 1 deney ve 1 kontrol grubuna ön-test başarı testi uygulanmıştır. Buradaki amaç, ön-test uygulanan deney ve kontrol grupları ile ön-test uygulanmayan deney ve kontrol grupları arasındaki farkı ortaya koyabilmektir. Deneklerin bu testten aldıkları puanların aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları hesaplanmış, ortalamalar arasındaki fark t testi ile sınanmıştır. Deney ve kontrol gruplarının ön test niteliğindeki başarı testinden aldıkları puanlar Tablo 4’de gösterilmiştir.

Tablo 4. Deney Ve Kontrol Gruplarının Başarı Testinden Aldıkları Ön Test Puanlarına İlişkin Bulgular

Öğrenci Grupları	Denek Sayısı (N)	Aritmetik Ortalama (X)	Standart Sapma (SS)	t değeri	Serbestlik Derecesi (Sd)	Anlamlılık Düzeyi (P)
Deney Grubu	48	48,33	15,59	- 1,704	94	0,092
Kontrol Grubu	48	53,58	14,59			

Tablo 4’ de görüldüğü üzere, kontrol grubundaki öğrencilerle deney grubundaki öğrencilerin elde ettikleri ortalama puanlar arasında kontrol grubu lehine 5,25 puanlık bir fark söz konusudur. İki grup arasındaki farkı ortaya koymak için yapılan t testi analizleri sonucu -1,704 t değeri hesaplanmıştır. Bu sonuç, her iki grubun aritmetik ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olmadığını göstermektedir. Yani, harita kullanılarak öğretim yapılan deney grubundaki öğrencilerle ve harita kullanılmadan öğretim yapılan kontrol grubundaki öğrencilerin Sosyal bilgiler dersindeki başarıları bakımından deney öncesi durumları arasında anlamlı bir fark yoktur.

Bundan sonraki aşamada, deneyin etkililiğini gözlemlemek amacıyla her iki grupta yer alan deneklerin son test puanları arasında anlamlı bir fark olup olmadığına bakılmıştır. Deney ve kontrol gruplarının başarı testlerinden aldıkları son test puanları ile ilgili bulgular Tablo 5’ de verilmiştir.

Tablo 5. Deney ve Kontrol Gruplarının Başarı Testinden Aldıkları Son Test Puanlarına İlişkin Bulgular

	Denek Sayısı(N)	Aritmetik Ortalama (X)	Standart Sapma (SS)	Standart Hata (Std. Error)
1. deney	48	81,17	7,52	1,08
2. deney	46	67,33	11,91	1,72
2.kontrol	48	64,43	15,53	2,29
1.kontrol	46	37,57	13,69	2,02
Toplam	188	62,87	20,05	1,46

Tablo 5’de sadece ön-test başarı testinin uygulandığı deney ve kontrol grupları ile son-test başarı testinin uygulandığı deney ve kontrol grupları arasında farklılığın olup olmadığını ortaya konulmuştur. Verilere göre; birinci deney grubunun başarı son test ortalaması 81.17, ikinci deney grubunun başarı son test ortalaması 67.33 bulunmuştur.

Birinci kontrol grubuna ait başarı son test ortalaması 37,57 iken, ikinci kontrol grubu başarı son test ortalaması ise 64,43 bulunmuştur.

Tablo 6. Deney Ve Kontrol Gruplarının Başarı Testinden Aldıkları Son Test Puanlarına İlişkin Bulgular

Değişken	Faktör	KT	SD	KO	F	P
Gruplar	Gruplar arası	46592,994	3	15530,998	99,892	0,00
	Gruplar içi	28607,942	184	155,478		
	Toplam	75200,936	187			

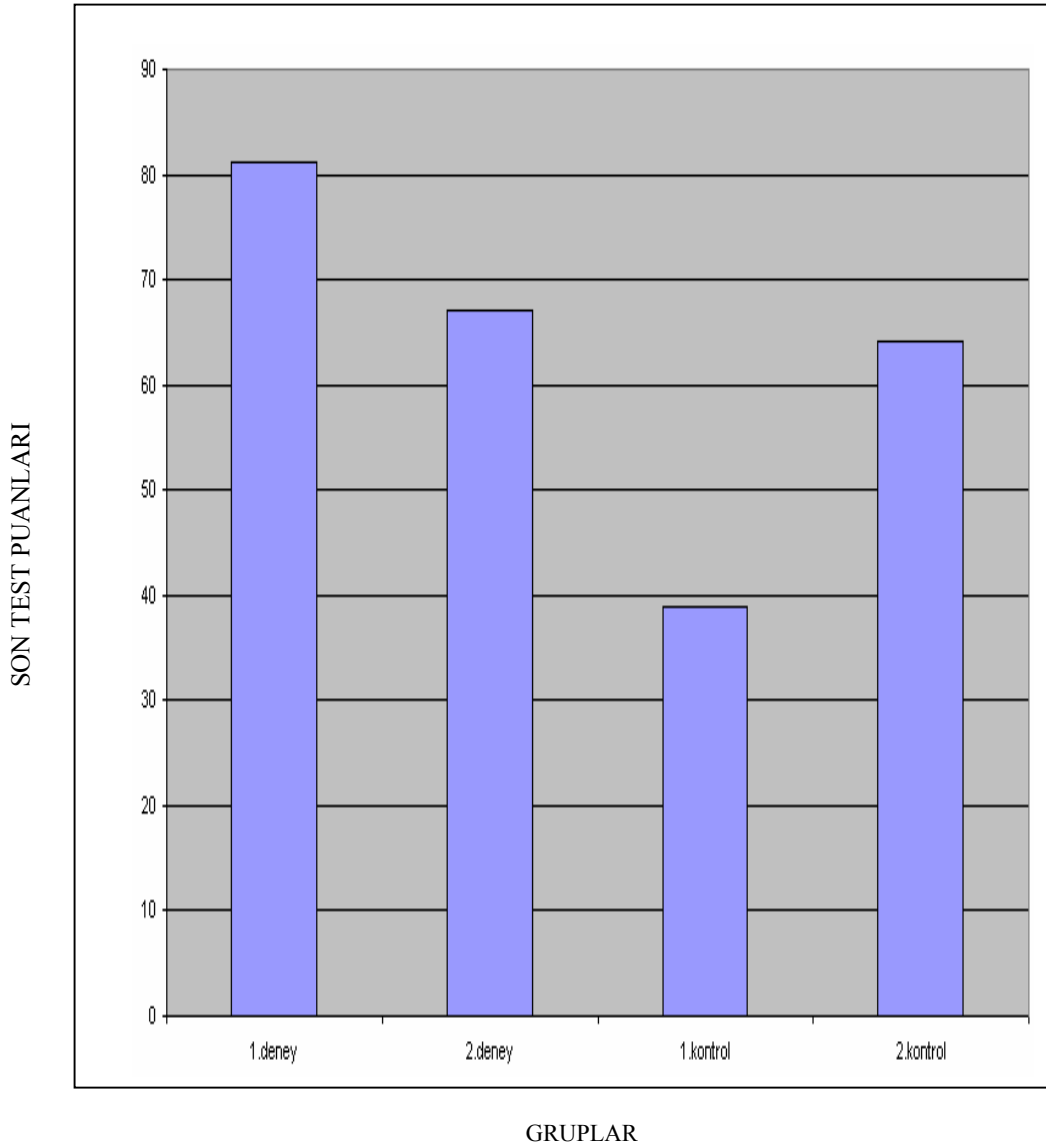
Tablo 6’de, araştırmaya katılan tüm deney ve kontrol gruplarının son-test puanları **One-way ANOVA** testi ile analiz edilmiştir. Yapılan **ANOVA** testi sonuçlarına göre, iki deney ve iki kontrol grubundan oluşan bu dört gruptan en az birinin farklı olduğu sonucuna ulaşılmıştır ($F=99,89$, $p<0,001$). Bu farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek için, veriler post testlerden **Scheffe** testi ile analiz edilmiştir.

Scheffe testi sonuçlarına göre, harita kullanılarak öğretim yapılan 1. deney grubundaki öğrencilerle, 2. deney grubu ve harita kullanılmadan öğretim yapılan 1. ve 2. kontrol grubundaki öğrencilerin son testlerden elde ettikleri ortalama puanlar arasında 1. deney grubu lehine anlamlı bir fark olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca harita kullanılarak eğitim yapılan 2. deney grubu öğrencilerinin son test puanları 1. kontrol grubundan anlamlı derecede yüksek iken 2. kontrol grubundan anlamlı olarak farklı bulunmamıştır. Ayrıca 2. kontrol grubu son test puanı 1. kontrol grubu son test puanından anlamlı olarak yüksek bulunmuştur. Bu sonuç, deney ve kontrol gruplarına uygulanan öğretimin birbirinden, önemli derecede farklı etkililiğe sahip olduğunu göstermektedir. Böylece, bu araştırma Sosyal Bilgiler dersinde harita kullanılarak yapılan öğretimin harita kullanılmayarak yapılan öğretimden daha etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Sonuç itibari ile “Sosyal Bilgiler dersinde harita kullanılarak ders işlenen deney grubu” ile harita kullanmadan ders işlenen kontrol grubundaki öğrencilerin akademik

başarıları arasında deney grubu lehine anlamlı bir fark vardır” şeklinde belirlenen birinci denence doğrulanmıştır.

Şekil 4’de deney ve kontrol gruplarının son test puanlarının grafiği verilmiştir. Grafik incelendiğinde, deney gruplarındaki başarının kontrol gruplarındaki başarıdan daha yüksek olduğu açık bir şekilde görülmektedir.

Şekil 4. Deney ve Kontrol Gruplarına Ait Son Test Puanları Grafiği

Araştırma öncesinde deney ve kontrol gruplarına tutum ölçekleri uygulanmış ve puanları t testi ile analiz edilmiştir. Deney ve kontrol gruplarının ön test niteliğindeki tutum testinden aldıkları puanlar Tablo 7’de gösterilmiştir.

Tablo 7. Deney ve Kontrol Gruplarının Tutum Testinden Aldıkları Ön Test Puanlarına İlişkin Bulgular

Öğrenci Grupları	Denek Sayısı (N)	Aritmetik Ortalama (X)	Standart Sapma (SS)	t değeri	Serbestlik Derecesi (Sd)	Anlamlılık Düzeyi (P)
Deney Grubu	94	94,72	18,83	0,63	186	0,529
Kontrol Grubu	94	93,04	17,68			

Buna göre, harita kullanılan deney grubundaki öğrencilerle, harita kullanılmayan kontrol grubundaki öğrencilerin ön testlerden elde ettikleri ortalama tutum puanları arasında deney grubu lehine 1,68 puanlık bir fark söz konusudur. Bu farkın anlamlı olup olmadığı t testi ile sınanmış ve $t = 0,63$ değeri bulunmuştur. Bu sonuçla beraber deney ve kontrol grupları arasında anlamlı bir fark olmadığı ortaya çıkmıştır. Buna göre grupların birbirine denk olduğu söylenmektedir. Daha sonra, deneyin etkililiğini gözlemlemek amacıyla deney ve kontrol gruplarının son test tutum puanları arasında anlamlı bir fark olup olmadığına bakılmıştır. Deney ve Kontrol gruplarının tutum testlerinden aldıkları son test puanları ile ilgili bulgular Tablo 8’ de verilmiştir.

Tablo 8. Deney ve Kontrol Gruplarının Tutum Testinden Aldıkları Son Test Puanlarına İlişkin Bulgular

Öğrenci Grupları	Denek Sayısı (N)	Aritmetik Ortalama (X)	Standart Sapma (SS)	t değeri	Serbestlik Derecesi (Sd)	Anlamlılık Düzeyi (P)
Deney Grubu	94	108,82	9,18	27,797	186	0,00
Kontrol Grubu	94	67,10	11,29			

Tablo 8’de görüldüğü üzere, harita kullanılan deney grubundaki öğrencilerle, harita kullanılmayan kontrol grubundaki öğrencilerin son testlerden elde ettikleri ortalama puanlar arasında deney grubu lehine 41,72 puanlık bir fark söz konusudur. Bu farkın anlamlı olup olmadığı t testi ile sınanmış ve $t = 27,79$ değeri bulunmuştur. Bu sonuçla beraber iki grup arasında anlamlı bir fark olduğu, kontrol grubu aleyhine bir gelişme yaşandığı gözlenmektedir. Böylece “Sosyal Bilgiler dersinde harita kullanılan deney grupları ile harita kullanılmayan kontrol gruplarının derse karşı tutumları arasında anlamlı bir fark vardır.”denencesi doğrulanmaktadır.

Son olarak araştırmadaki tezi sınamak amacıyla son test uygulamasından 25 gün sonra başarı testleri tekrar uygulanmış, öğrencilerin aldıkları puanların aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları hesaplanmış, ortalamalar arasındaki fark t testi ile sınanmıştır. Deney ve kontrol gruplarının bilgileri hatırlama düzeyine ilişkin uygulanan başarı testinden aldıkları puanlarla ilgili bulgular Tablo 9’de verilmiştir.

Tablo 9. Deney Ve Kontrol Gruplarının Hatırlama Düzeylerine İlişkin Uygulanan Başarı Testinden Aldıkları Puanlarına İlişkin Bulgular

Öğrenci Grupları	Denek Sayısı (N)	Aritmetik Ortalama (X)	Standart Sapma (SS)	t değeri	Serbestlik Derecesi (Sd)	Anlamlılık Düzeyi (P)
Deney Grubu	94	72,17	10,69	7,609	151,985	0,00
Kontrol Grubu	94	55,83	17,87			

Buna göre, deney grubundaki öğrencilerle, kontrol grubundaki öğrencilerin hatırlama testlerinden elde ettikleri ortalama puanlar arasında deney grubu lehine 16,44 puanlık bir fark vardır. Bu farkın anlamlı olup olmadığını sınamak amacıyla, grupların ortalama puanlarına t testi uygulanmış ve $t = 7,609$ değeri bulunmuştur. Bu sonuç, deney ve kontrol gruplarında uygulanan öğretimin birbirinden önemli derecede farklı etkililiğe sahip olduğunu göstermektedir. Bu durumda, “Sosyal bilgiler dersinde, harita kullanılan deney grubu ile harita kullanılmayan kontrol grubundaki öğrencilerin,

bilgileri hatırd tutma düzeyleri arasında deney grubu lehine anlamlı bir fark vardır.”denencesi doğrulanmaktadır.

Bu araştırmadan elde edilen sonuçlar araç-gereç kullanımının öğrencilerin akademik başarıları, hatırlama düzeyleri ve derse karşı tutumlarına olumlu etkisinin olup olmadığı yolundaki araştırmaların sonuçları ile örtüşmektedir. Bunlardan çalışma konusuna daha yakın olan bazılarının sonuçları ile karşılaştırılmasına bu kısımda yer verilmiştir.

İlköğretim 7. sınıf Sosyal Bilgiler dersi müfredatında yer alan “İstanbul’un Fethi ve Sonrası” ünitesinde harita kullanımının öğrencilerin akademik başarısına, ders karşı tutumlarına ve hatırd tutma düzeyine olumlu etkisi olduğunu ortaya koyan bu araştırma, Doğan (1998)’in İlköğretim 4. ve 5. sınıflardaki sosyal bilgiler dersleri için gerekli görsel ve işitsel materyaller üzerine yaptığı araştırmasındaki “görsel ve işitsel materyallerin kullanıldığı sınıflarda öğrencilerin işlenen konuları daha iyi öğrendikleri” sonucuyla örtüşmektedir.

Meydan’ın (2001)’in ilköğretim birinci kademe Sosyal Bilgiler öğretimi kapsamında coğrafya ünitelerinin işlenişinde laboratuvar ve görsel - işitsel materyal kullanımının öğrencilerin niteliksel gelişimine etkisinin değerlendirildiği çalışmasında elde ettiği “araç, gereç kullanımının öğrencinin gelişimleri üzerinde etkili olduğu yolundaki sonuç; bu araştırmadan elde edilen bulgular, “ilköğretim 7. sınıf Sosyal Bilgiler dersi “İstanbul’un Fethi ve Sonrası” ünitesinde harita kullanılarak öğretimin yapıldığı grubun bilgi düzeyi başarıları ile harita kullanılmadan öğretimin yapıldığı grubun bilgi düzeyi başarıları arasında anlamlı bir fark vardır.” sonucunu destekler niteliktedir

Çifçi’nin (2002), Sosyal bilgilerde 6.,7. ve 8. Sınıf derslerinde materyal kullanımının öğrenci başarıları ve tutumlarına etkisi adlı araştırmasında “öğretimde materyal kullanılmasının geleneksel yöntemle işlenen derse göre tutum ve başarı puanları açısından daha başarılı olduğu bulguları” da bu araştırmada elde edilen sonuçlarla ile benzerlik göstermektedir.

Özdemir (2004), tarafından ulaşılan “ilköğretim 6. sınıf sosyal bilgiler dersinde tepegöz kullanılan grup ile geleneksel öğretim yapılan grubun bilgi, kavrama ve toplam düzeylerindeki erişimi ortalamaları arasında deney grubu lehine anlamlı bir fark

vardır” şeklindeki sonucu, bu araştırmada elde edilen “harita kullanımı öğrencilerin başarı, tutum ve hatırdı tutma düzeylerine olumlu yönde etki etmektedir” şeklindeki sonuç ile örtüşmektedir.

Aydın (2004), tarafından yapılan araştırma sonucu elde edilen “ilköğretim 7.sınıf Sosyal Bilgiler dersi “ Avrupa’da Yenilikler ” ünitesinde görsel materyal ile öğretim yapılan grubun toplam öntest - son test ve tutum puanları ile geleneksel öğretim yapılan grubun toplam öntest – son test puanları ve tutum puanları arasında deney grubu lehine anlamlı bir fark olduğu bulgusu” bu araştırmada elde edilen “harita kullanılan sınıfların başarı ve tutumlarının harita kullanılmayan sınıfların başarı ve tutum puanlarına kıyasla daha yüksektir” şeklindeki bulguyla paralellik göstermektedir.

Yapılan diğeri araştırmalar içerisinde Sönmez’in (2006) ve Kan’ın (2006) araştırmalarının bulguları da bu çalışmanın bulguları ile örtüşmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, ilköğretim 7. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi müfredatında yer alan "İstanbul'un Fethi ve Sonrası" ünitesinde harita kullanılarak öğretim yapılan deney grupları ile harita kullanılmadan öğretim yapılan kontrol grupları arasında öğrencilerin akademik başarıları, hatırlama düzeyleri ve derse karşı tutumları arasında anlamlı bir farkın olup olmadığı sınanmıştır. Elde edilen bulgular ışığında şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- Harita kullanılarak öğretim yapılan deney gruplarının "İstanbul'un Fethi ve Sonrası" ünitesinin başarı testinden aldıkları son test puanlarının ortalamaları, harita kullanılmadan öğretim yapılan kontrol gruplarının aynı testten aldıkları puanların ortalamalarından yüksektir. Ortalamaların arasında belirli düzeyde bulunan anlamlı farkların harita ile öğrenim gören öğrencilerin ünite konularını daha iyi öğrenmiş olmalarından kaynaklanmaktadır.
- Harita kullanılarak öğretim yapılan deney gruplarının "İstanbul'un Fethi ve Sonrası" ünitesinin işlenmesinden sonra uygulanan tutum testinden aldıkları son test puanlarının ortalamaları, harita kullanılmadan öğretim yapılan kontrol gruplarının aynı testten aldıkları puanların ortalamalarından yüksektir. Ortalamaların arasında belirli düzeyde bulunan anlamlı farkların harita ile öğrenim gören öğrencilerin başarılı olmalarından dolayı derse karşı tutumlarını olumlu yönde etkilediğini ortaya koymaktadır.
- Harita kullanılarak öğretim yapılan deney gruplarının "İstanbul'un Fethi ve Sonrası" ünitesinin işlenmesinden 25 gün sonra tekrar uygulanan başarı testinden aldıkları puanlarının ortalamaları, harita kullanılmadan öğretim yapılan kontrol gruplarının aynı testten aldıkları puanların ortalamalarından yüksektir. Ortalamaların arasında belirli düzeyde bulunan anlamlı farkların harita ile öğrenim gören öğrencilerin hatırlama düzeylerinin geleneksel öğrenim gören öğrencilere göre daha kalıcı olduğunu göstermektedir.

Bu araştırma ile elde edilen sonuçlara dayalı olarak harita kullanılarak yapılan öğretimin öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersindeki akademik başarılarını, derse karşı tutumlarını ve hatırlama düzeylerini arttırmada etkili olduğu görülmüştür.

Öneriler:

Araştırma sonuçlarına bağlı olarak şu öneriler geliştirilmiştir:

Harita Kullanımına Yönelik Öneriler:

İlköğretimde Sosyal Bilgiler derslerinde mutlaka haritalardan yararlanılmalıdır. Sosyal Bilgiler öğretmenleri eğitim öğretim faaliyetlerinin planlamasında haritaları daha etkili nasıl kullanabileceklerini belirlemelidirler. Bunun yanında haritalar uygun zamanda ve uygun biçimde kullanılmalıdır. Aksi söz konusu olursa diğer tüm araç-gereçlerde olduğu üzere öğrencinin zamanla bunu kanıksaması ve haritanın ilgi ve dikkat çekici özelliğini yitirmesi durumu ortaya çıkabilir.

Öğrencilerin, hızla gelişen bilgi dünyasına ayak uydurması için ilköğretim okullarında mevcut olmayan daha ayrıntılı ve çok özel haritalara bilgisayar ortamında yer alan e-haritalar yoluyla ulaşmaları sağlanmalıdır.

Sosyal Bilgiler derslerinin ünite, konu ile hedef ve davranışlarına uygun olarak harita setleri hazırlanmalıdır.

İlköğretim çağındaki öğrencilere Sosyal Bilgiler dersinde harita ve atlas kullanma alışkanlığı kazandırılmalıdır.

Öğretmen Eğitime Yönelik Öneriler:

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin derslerde harita kullanmanın önemi konusunda bilinçlendirilmesi ve etkili harita kullanımı konusunda hizmet içi eğitim programlarına katılımları sağlanmalıdır.

Sınıfların Tasarımına Yönelik Öneriler:

Okul binalarının ve dersliklerin tasarımında Sosyal Bilgiler dersleri için özel sınıfların oluşturulması ve bu bağlamda sınıflarda haritalardan en iyi bir biçimde faydalanılabilmesi için düzenlemelerin yapılması gerekir. Mevcut okul binaları ve derslikleri de olabildiğince buna göre yeniden düzenlenmelidir.

Sosyal Bilgiler derslerinde harita kullanımına yönelik olarak aşağıdaki konularla ilgili başka araştırmaların yapılmasında da yarar görülmektedir;

- Haritalar, diğ er ders araç-gereçleri ile karşılaştırılarak araştırma konusu yapılabilir.
- Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin derslerde harita kullanma becerisi ve yeterliliğı ile ilgili alan araştırması yapılabilir.

KAYNAKÇA

AKBABA, Bülent, (2005), "İnkılâp Tarihi Öğretiminde Fotoğraf Kullanımı", **Türk**

Eğitim Bilimleri Dergisi, Cilt3, Sayı1, s.65–76, Ankara.

ALKAN, Cevat, (2001), **Özel Öğretim Yöntemleri**, Anı Yayıncılık, Ankara.

ALKAN, Cevat, (2005), **Eğitim Teknolojileri**, Anı Yayıncılık, Ankara.

AYDIN, Fatma Sevgi, (2003), "**Bilgisayar Destekli Öğretiminin Sosyal Bilgiler**

Dersinde Akademik Başarı Ve Hatırlama Düzeyi Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

AYDIN, Yavuz, (2004), "**Sosyal Bilgiler Dersinde Görsel Materyal Kullanımının**

Başarıya Ve Derse Karşı Tutuma Etkisi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

BAYDİL, Emin, (2003), **Coğrafyaya Giriş**, 6.Baskı, Pegem Yayıncılık, Ankara.

BEAUDIN, Lorraine ve Lance Grigg, (2001), "**Integration of Computer Technology**

In the Social Studies Classroom", Canada's National Social Studies Journal, Vol.35, No.2, pp.33–38.

BÜYÜKKASAP, Erdoğan ve Diğerleri, (2002), "İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersini

Okutan Öğretmenlerin Teknolojik Araç Gereçlerle İlgili Görüşleri" **Kastamonu Eğitim Dergisi**, Cilt10, No1, s.125–132.

ÖZTÜRK, Cemil, Rahmi Otluoğlu, (2005), **Sosyal Bilgilerde Edebi Ürünler ve**

Yazılı Materyaller, Pegem A Yayıncılık, Ankara.

ÇAĞLIYAN, Ayşe, Mukadder Boydak Özan, (2004), "Coğrafya Öğretiminde Gezi

Gözlem Yönteminin Öğrenme Etkiliği Değerlendirilmesi", **Ankara Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü XII. Eğitim Bilimleri Kongresi Bildirileri**, cilt: IV, s.2343–2360, Ankara.

ÇİFTÇİ, Ümit, (2002), "Sosyal Bilgilerde 6. 7. Ve 8. Sınıf Derslerinde Materyal

Kullanımının Öğrenci Başarısı Ve Tutumlarına Etkisi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ÇİLENTİ, Kamuran, (1995), **Eğitim Teknolojileri Ve Materyal Geliştirme**, Gül

Yayınevi, Ankara.

ÇOŞKUN, Sevgi, (2001), "İlköğretim Okulu 4.ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler

Derslerinde Materyal/Teknolojik Kullanım Durumu, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

DEMİRALP, Nurcan, (2004), "Coğrafya Öğretiminde Materyallerin Geliştirilmesi ve

Kullanılması" ,**Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü XII. Eğitim Bilimleri Kongresi Bildirileri**, cilt: IV, s.2385–2403, Ankara.

DOĞAN, Yadigâr, (1998), "İlköğretim 4. ve 5.sınıflardaki Sosyal Bilgiler Dersleri İçin

Gerekli Görsel ve İşitsel Materyal Üzerine Bir Araştırma", Bursa.

DOĞANAY, Hayati,(2002), **Coğrafya Öğretim Yöntemleri**, 5.Baskı, Aktif Yayınevi,

Erzurum.

EKER, Cevat,(2001), "Video Ve Gösteri İle Yöntemlerinin Öğrenci Başarısına

Etkileri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ERDEN, Munire,(2005), **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**, 2. Baskı, Epsilon Yayıncılık, İstanbul.

ERGİN, Akif ,(1995), **Öğretim Teknolojisi İletişim**, Pegem Yayınları, Ankara.

GÜNGÖRDÜ, Ersin, (2002), **Coğrafyada Öğretim Yöntemleri, İlkeler ve Uygulamalar**, Nobel Yayınları, Ankara.

GÜNGÖRDÜ, Ersin, (2001), **İlköğretim Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi**, Nobel Yayınları, Ankara.

HESAPÇIOĞLU, Muhsin,(1994), **Öğretim İlke Ve Yöntemleri**, 3.Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul.

HİRSCH,Susan, (1???), "**Differentiating Instruction in the Social Studies**",
<http://www.glencoe.com/sec/teacingtoday/subect/diff.instruction.ss.phtml>,
15.02.2007.

HOPKİNS,Garry, (2002), "**Memorable Maps**",<http://www.education-world.com/a/lesson/02/Ip287-04.shtml>, 10.02.2007.

KAF HASIRVI, Özlem,(2005), "Görsel Öğrenme Stillerine Göre Düzenlenen Öğretimin Akademik Başarı ve Kalıcılığa Etkisi" **Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, cilt14, say 2, s.299–314.

KAN, Çiğdem,(2006), "Etkili Sosyal Bilgiler Öğretimi Arayışı", **Kastamonu Eğitim Dergisi**, Cilt14, Sayı 2, s.537–544.

KARASAR, Niyazi,(2004), **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, 13.Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara

KEMERTAŞ, İsmet ,(2001), **Uygulamalı Genel Öğretim Yöntemleri**, Birsen
Yayınevi, İstanbul.

KENGER TAŞDEMİR, Gökben,(2002), "**İlköğretim Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler**

**Dersinde Hazır Eğitim-Öğretim Araç- Gereçleri ve Öğrenci İşbirliği İle
Hazırlanan Araç-Gereçlerle Yapılan Öğrenme Etkinliklerinin Akademik
Başarı ve Kalıcılığa Etkisi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova
Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

KOCAOLUK, Şükrü, Fatma Kocaoluk,(2003), **İlköğretim Okulu Programı**,
Kocaoluk Yayınevi, İstanbul.

KOŞAR, Edip, (2002),**Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme**, Ezgi
Kitabevi Yayınları, Bursa.

KÜÇÜKAHMET, Leyla, (1995), **Öğretim İlke ve Yöntemleri**, 7.Baskı, Özkan
Matbaacılık, Ankara.

KÜÇÜKAHMET, Leyla, (2001), **Öğretim İlke ve Yöntemleri**, 12. Baskı, Nobel
Yayın Dağıtım, Ankara.

KÜÇÜKAHMET, Leyla,(1999), **Öğretimde Planlama ve Değerlendirme**, Alkım
Yayınevi, İstanbul.

LEAT,Davit, (1999),"**Thinking With Maps**", [http://www.ordnancesurvey.couk/
oswebsite/Hill.html](http://www.ordnancesurvey.couk/oswebsite/Hill.html), 23.03.2007.

MEB (1998),"**İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı**", **Milli
Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi**, 2487, Nisan, s.556–557

MEYDAN, Ali, (2001), "**İlköğretim Birinci Kademe Sosyal Bilgiler Öğretimi**

Coğrafya Ünitelerinin İşlenişinde Laboratuvar ve Görsel-İşitsel Materyal Kullanımının Öğrencilerin Niteliksel Gelişimine Etkisinin Değerlendirilmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

NAS, Recep,(2000), **Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi**, Ezgi Kitabevi

Yayınları, Bursa.

ORHANER, Emine, (2003),**Özel Öğretim Yöntemleri**, 2.Baskı, Kalkan Matbaacılık,

Ankara.

ÖZDEMİR, Gökhan,(2004), "**Sosyal Bilgiler Dersinde Tepegöz Kullanımının**

Öğrenci Erişimine Etkisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ÖZSOY, Nesrin, Devrim Üzel, (2004), "Kavram Haritası ve Vee Diyagramı

Kullanımının İlköğretim 7. Sınıf Matematik Öğretiminde Öğrenci Başarısına Etkisi", **Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi**, sayı15, s.57–64.

ÖZTÜRK, Cemil,(2006), **Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi**, Pegem

Yayıncılık, Ankara.

ÖZTÜRK, Mustafa Kemal,(2002), "Liselerde Coğrafya Öğretiminde Araç, Gereç,

Materyal Kullanımı ve Önemi", **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Sayı 22,s.126–129

SÖNMEZ, Ömer Faruk,(2006), "**İlköğretim Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Karadeniz**

Bölgesi Konusunun Görsel Araç-Gereçlerle Öğretiminin Öğrencilerin

Akademik Başarısına Etkisinin Değerlendirilmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

SÖNMEZ, Veysel, (1998), **Sosyal Bilgiler Öğretimi Ve Öğretmen Kılavuzu**, Anı Yayıncılık, Ankara.

SÖZER, Ersan, (1998a), "Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılan Araç-Gereçler",

Editör: Gürhan Can, **Sosyal Bilgiler Öğretimi**, Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları No:581, Eskişehir.

_____.(1998a), "Sosyal Bilimler Programının Amaçları, İlkeleri ve Temel

Özellikleri" Editör: Gürhan Can, **Sosyal Bilgiler Öğretimi**, Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları No:581,Eskişehir.

_____.(1998b), "**Kuramdan Uygulamaya Sosyal Bilimlerin Öğretimi**,

Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları No:50, Eskişehir.

_____.(1998a), "Sosyal Bilimler Kapsamında Sosyal Bilgilerin Yeri ve

Önemi" Editör: Gürhan Can, **Sosyal Bilgiler Öğretimi**, Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları No:581, Eskişehir.

ŞAHİN, Cemalettin,(2002), **Coğrafyaya Giriş**, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.

ŞİMŞEK, Ahmet,(2004), "İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Dersi Tarih Konularının

Öğretiminde Hikâye Anlatım Yönteminin Etkinliği", **Türk Eğitim Bilimleri**, cilt 2, sayı 2, s.495–509.

TUTAYSALGIR, Hikmet, (2006), "**Power Point Sunu Programıyla Hazırlanan**

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Materyalinin Öğrenci Tutum ve Performansına Etkisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ÜNAÇIKGÖZ, Kamile,(2005), **Etkili Öğrenme ve Öğretme**, 6. Baskı, Eğitim

Dünyası Yayınları, İzmir

VURAL, Birol, (2004), **Eğitim–Öğretimde Teknoloji ve Materyal Kullanımı**, Hayat
Yayıncılık, İstanbul.

VURAL, Mehmet, (1998), **İlköğretim Okulu Programı**, Yakutiye Yayıncılık,
Erzurum.

YALÇIN, Paşa ve Diğerleri, (2003), “Maddeyi Tanıma Ünitesinin Kavratılmasında
Görsel Öğretim Materyallerinin Etkisi Üzerine Bir Araştırma”, **Kastamonu
Dergisi**, Sayı129, Cilt11, No1, s.23–28.

YALIN, Halil İbrahim, (2000), **Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme**,
Nobel Yayın, Ankara.

YANPAR, Tuğba Ş. ve Soner Yıldırım, (1999), **Öğretim Teknolojileri ve Materyal
Geliştirme**, Anı Yayıncılık, Ankara.

YAŞAR, Okan, (2004), "İlköğretim Sosyal Bilgiler Derslerinde Görsel Materyal
Kullanımı İle Coğrafya Konularının Eğitim Ve Öğretimi", **Milli Eğitim Dergisi**,
Cilt160, Sayı 163, s.124–134.

YILMAZ, Zeynep, Ahmet Mahiroğlu, (2004), "Dilbilgisi Öğretiminde Yeni
Geliştirilen Öğretim Materyallerinin Öğrencilerin Öğrenme Düzeyine
Etkililiği", **Türk Eğitim Bilimleri Dergisi**, Cilt 2, Sayı1,s.109–121, Çanakkale.

EKLER

Ek 1.SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE KULLANILACAK HARİTALAR

1. ASYA - AVRUPA, HUN VE KAVİMLER GÖÇÜ
2. BÜYÜK SELÇUKLU DEVLETİ
3. İSTİKLAL SAVAŞI HARİTASI
4. MOĞOL DEVLETİ VE PARÇALANMASI
5. ORTA ASYADA KURULAN TÜRK DEVLETLERİ
6. ORTA ÇAĞDA İSLAM İMPARATORLUĞU
7. OSMANLI DEVLETİ'NİN KURULUŞU - YÜKSELİŞİ
8. OSMANLI DEVLETİ'NİN GERİLEMESİ
9. TARİH ÖNCESİ ANADOLU VE YAKIN DOĞU UYGARLIĞI
10. TİMUR DEVLETİ
11. TÜRKİYE SELÇUKLU DEVLETİ
12. TÜRKLERİN ANA YURDU VE GÖÇLER
13. BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI AVRUPA VE OSMANLI DEVLETİ
14. AFRİKA FİZİKİ HARİTASI
15. AFRİKA SİYASİ HARİTASI
16. ASYA FİZİKİ HARİTASI
17. ASYA SİYASİ HARİTASI
18. AVRUPA FİZİKİ HARİTASI
19. AVRUPA SİYASİ HARİTASI
20. DÜNYA SİYASİ HARİTASI

21. DÜNYA FİZİKİ HARİTASI
22. GÜNEY AMERİKA FİZİKİ HARİTASI
23. KIBRIS HARİTASI
24. KUZHEY AMERİKA FİZİKİ HARİTASI
25. OKYANUSYA FİZİKİ HARİTASI
26. TÜRKİYE FİZİKİ HARİTASI
27. TÜRKİYE MÜLKİ İDARE BÖLÜMLERİ
28. TÜRKİYE TARIM ÜRÜNLERİ HARİTASI

Kaynak: Vural (1998:198).

Ek 2. İSTANBUL'UN FETHİ VE SONRASI ÜNİTESİNİN AMAÇLARI

1. "İstanbul'un Fethi ve Sonrası" ünitesinde geçen kavramların anlam bilgisi
2. İstanbul'un fethi ile ilgili olgular bilgisi
3. İstanbul'un fethi ile ilgili olguları açıklayabilme
4. Osmanlı Devleti'nin batıdaki ilerlemeleri ile ilgili olgular bilgisi
5. Osmanlı Devleti'nin batıdaki ilerlemeleri ile ilgili olguları açıklayabilme
6. Osmanlı Devleti'nin denizlerdeki ilerlemeleri ile ilgili olgular bilgisi
7. Osmanlı Devleti'nin denizlerdeki ilerlemeleri ile ilgili olguları açıklayabilme
8. Osmanlı Devleti'nin doğuda ve güneydeki ilerlemeleri ile ilgili olgular bilgisi
9. Osmanlı Devleti'nin doğuda ve güneydeki ilerlemeleri ile ilgili olguları açıklayabilme
10. Batıda, doğuda ve denizlerdeki gelişmelerde Osmanlı padişahlarının rolünü açıklayabilme
11. "İstanbul'un Fethi ve Sonrası" ünitesi ile ilgili haritaları okuyabilme

Kaynak: Tebliğler Dergisi (1998:555).

Ek 3. İSTANBUL'UN FETHİ VE SONRASI ÜNİTESİNİN KONULARI

A. İstanbul'un Fethi, Nedenleri ve Sonuçları

B. Osmanlı Devletinin Batıdaki ilerlemeleri

1. Sırbistan, Mora Yarımadası, Eflak ve Boğdan'ın alınması
2. Bosna - Hersek ve Arnavutluk'un alınması
3. Osmanlı - Macar ilişkileri (Belgrat'ın alınması, Mohaç Meydan Savaşı)
4. Osmanlı - Fransız ilişkileri (Kapitülasyonlar)
5. Osmanlı - Avusturya ilişkileri (1. Viyana Kuşatması, Alman Seferi, Zigetvar Seferi)

C. Osmanlı Devletinin Denizlerdeki ilerlemeleri

1. Karadeniz'in bir Türk gölü haline gelmesi (Amasya, Sinop, Trabzon, Kırım, Kili ve Akkerman'ın alınması)
2. Akdeniz'de Türk denizciliği (Ege adalarının alınması, Cezayir'in Osmanlı yönetimine geçmesi Preveze Deniz Savaşı, Kıbrıs'ın alınması, İnebahtı Deniz Savaşı, Tunus'un alınması, Fas'ın Osmanlı himayesine girmesi)
3. Hint deniz seferlerinin nedenleri ve sonuçları

Ç. Osmanlı Devletinin Doğuda ve Güneydeki ilerlemeleri

1. Osmanlı - Akkoyunlu ilişkileri (Otlukbeli Savaşı, neden ve sonuçları)
2. Osmanlı - İran ilişkileri (Çaldıran Savaşının ve Kanuni'nin İran seferinin neden ve sonuçları, 1577 -1590 Osmanlı - İran Savaşları)
3. Osmanlı - Memluk ilişkileri (Mercidabık ve Ridaniye Savaşlarının nedenleri ve sonuçları)

Kaynak: Vural (1998:193).

KİŞİSEL BİLGİLER ANKET

SEVGİLİ ÖĞRENCİLER,

Aşağıdaki sorular bilimsel bir çalışmada kullanılmak üzere hazırlanmıştır. Soruları atlamadan, dikkatlice okuyunuz. Sonra soruların yanında ya da karşısında bulunan seçeneklerden sizce uygun olanın önündeki parantezin içine (X) işareti koyunuz ya da ilgili yerleri yazıyla doldurunuz.

- 1.Adı :
- 2.Soyadı :
- 3.Sınıfı :
- 4.Doğum tarihi :
- 5.Cinsiyeti : () Kız () Erkek
- 6.Aile Durumu :
- ANNE :sağ() ,öz(),üvey()
- Öğrenim Durumu;
- Mesleği :
- BABA :sağ(), öz(),üvey()
- Öğrenim Durumu :
- Mesleği :
- 7.Ailenizin ortalama aylık geliri:
- ()100 milyon ve aşağısı ()101–200 milyon arası ()201–300 milyon arası
- ()301–400 milyon arası ()401–500 milyon arası ()501- ve üzeri
- 8.Kardeşiniz var mı?
- () Var () Yok
- Sayısı.....
- 9.Ailenizle oturduğunuz yer merkezde mi? İlçede mi? İlçedeyse neresi?
- () Adapazarı merkez () İlçe
- 10.Size ait bir çalışma odanız var mı?
- () Var () Yok
- 11.Okul dışında dershaneye gidiyor musunuz?
- () Evet () Hayır
- 12.Okul dışında Sosyal bilgiler dersi için özel ders alıyor musunuz?
- () Evet () Hayır

EK-5

SOSYAL BİLGİLER 7

İSTANBUL'UN FETHİ VE SONRASI ÜNİTESİ BAŞARI TESTİ

AÇIKLAMA

Sevgili öğrenciler;

Aşağıda 25 tane test sorusu verilmiştir. Sorulardan her biri dört seçenektir. Bu dört seçenek içerisinde sadece bir tanesi doğrudur. Doğru kabul ettiğiniz seçeneklerden sadece bir tanesi doğrudur. Doğru kabul ettiğiniz seçeneklerden sadece birini soru kâğıdı üzerine işaretleyiniz.

Soruları yanıtlamadan önce adınızı, soyadınızı, sınıfınızı ve okul numaranızı yazmayı unutmayınız.

Sınav süresi 40 dakikadır. Her soru 4 puandır.

Başarılar dilerim.

ASUMAN BALKAN

.../.../2006

ÖĞRENCİNİN

Adı ;

Soyadı ;

Sınıfı ;

Numarası ;

S.1. İstanbul, II. Mehmet tarafından fethedildikten sonra Osmanlı Devleti'nin başkenti olmuştur. Osmanlı Devleti'nin İstanbul'dan bir önceki başkenti aşağıdaki şehirlerden **hangisiydi**?

a.)Edirne b.)Bursa c.)Söğüt d.)Konya

S.2. “Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'nde imparatorluk bünyesinde Türkler, Tatarlar, Araplar, Acemler, Kürtler, Rumlar, Ermeniler, Slavlar, Arnavutlar gibi birçok ulus ve dini inanca sahip insan bir arada yaşamaktaydı.”

Bu bilgilere dayanarak Kanuni Sultan Süleyman Dönemi ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangileri **söylenbilir**? (.88)

I.Devlet çok uluslu bir yapıya sahiptir. II. Hoşgörü politikası egemendir.

III. Resmi dili Türkçedir. IV. Egemenlik halka aittir.

a.)III ve IV b.)II ve IV c.)I ve II d.)I ve III

S.3. Yükselme döneminde Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs Adası'nı ele geçirmek istemesinin temel nedeni olarak aşağıdakilerden hangisi **gösterilebilir**?

- a.)Akdeniz'den gelecek saldırılara karşı bir iç savunma hattı oluşturmak.
- b.)Baharat Yolu'nu denetim altına almak.
- c.)Avrupa'ya yapılacak seferlerde adayı üs olarak kullanmak.
- d.)Kıbrıs'ın insan gücünden faydalanmak.

S.4. Osmanlı Devleti'nin İstanbul'u fethi ile varlığına son verdiği devlet **aşağıdakilerden hangisidir**?

- a.)Venedik Dukalığı
- b.)Doğu Roma İmparatorluğu
- c.)Batı Roma İmparatorluğu
- d.)Alman İmparatorluğu

S.5. “Kuruluş Dönemi'nde Balkanlarda fethedilen yerler, yerel hanedanlar tarafından içişlerinde serbest olarak yönetilirdi. Fatih Sultan Mehmet Balkanlar'da fethedilen yerleri doğrudan merkeze bağlamıştır.”

Buna göre Fatih Sultan Mehmet Dönemi'nde aşağıdakilerden hangisinde değişiklik yapılmıştır?

- a.)Egemenlik anlayışında
- b.)Askeri yapılanmada
- c.)Divan örgütlenmesinde
- d.)Ülke yönetiminde

S.6. Osmanlı Devleti'nin Yükselme Dönemi'nde aşağıdaki olaylardan hangisinden sonuç alınamamıştır?

- A.)Kırım'ın alınması.
- b.)I. Viyana kuşatması.
- c.)Mohaç Savaşı.
- d.)Zigetvar Seferi.

S.7. Yavuz Sultan Selim Dönemi'nde yapılan ve aşağıda belirtilen savaşların hangileri ile Mısır'ın fethi tamamlanmıştır?

- a.)Turnadağ-----Çaldıran
- b.)Ridaniye-----Turnadağ
- c.)Mercidabık----Ridaniye
- d.)Çaldıran-----Mercidabık

S.8. “II. Mehmet İstanbul'un fethi öncesinde gerekli kuşatma hazırlıkları yaparken “ŞAHİ” adı verilen büyük toplar döktürmüştür.”

Bu hazırlığın ; I.İstanbul'un denizlerle bağlantısını kesmek,

II. Güçlü İstanbul surlarını aşabilmek,

III. Batıdan İstanbul'a gelecek yardımları engellemek. Asıl hedefi/hedefleri aşağıdaki seçeneklerden hangisinde doğru verilmiştir?

- a.)I ve II b.)II ve III c.)Yalnız II d.)Yalnız III

S.9. Fatih Sultan Mehmet Dönemi'nde, aşağıdaki yerlerden hangisinin alınmasıyla Karadeniz ticareti tam olarak güvenlik altına alınmış oldu?

- a) Sinop b)Kırım c)Trabzon d)Amasra

S.10. Osmanlı Devleti, doğuda en geniş sınırlarına aşağıdaki antlaşmalardan hangisiyle ulaşmıştır?

- a)Zitvatoruk Antlaşması b)Kasr-i Şirin Antlaşması
c)Amasya Antlaşması d)Ferhat Paşa Antlaşması

S.11. "II. Beyazıd Dönemi'nde Osmanlı Devleti ile Venedik Krallığı arasında yapılan savaşlardan sonra Dalmaçya kıyılarındaki Modon, Koron Adaları ile İnebahtı, Navarin limanları ele geçirilmiştir."

Bu bilgi aşağıdakilerden hangisinin kanıtı olamaz?

- a)Osmanlı Devleti'nin Venedik'e karşı deniz savaşlarında başarı kazandığının.
b) Osmanlı Devleti'nin Fetih politikasını sürdürdüğünün.
c) Osmanlı Devleti'nin iç sorunlarla uğraştığının.
d) Osmanlı Devleti'nin İtalya kıyılarına ulaştığının.

S.12. Otlukbeli savaşı, Osmanlı Devleti ile aşağıdaki devletlerden hangisi arasında yapılmıştır?

- a.)Safeviler b.)Akkoyunlular c.)Memluklular d.)Dulkadiroğulları

S.13. Aşağıdakilerden hangisi İstanbul'un fethinin sonuçlarından biri değildir?

- a.)Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünün sağlanması.
b.)Ortaçağ'ın sona erip, Yeniçağ'ın başlaması.
c.)İstanbul'un Osmanlı Devleti'ne başkent olması.
d.)Ortodoks Kilisesi'nin varlığına son verilmesi.

S.14. "Kanuni Sultan Süleyman Baharat Yolu'nu açmak, Müslüman tüccarlara ve Hint Müslümanlarına yardım etmek amacıyla Hint deniz seferlerini başlatmıştır."

Aşağıdakilerden hangisi Hint deniz seferlerinin nedenlerinden **biri değildir**?

- a.)Portekizlilerin Baharat Yolu'nu işlemez hale getirmeleri.
b.)Portekizlilerin Hint sularında Müslümanlara ait hac yoluna ve ticaret gemilerine zarar vermeleri.

c.)Hindistan’ın Osmanlı Devleti’ne katılmak istemesi

d.)Hint Müslümanlarının Portekizlilere karşı Osmanlı Devleti’nden yardım istemeleri.

S.15. Aşağıdaki yerlerden hangisinin Osmanlı Devleti topraklarına katılmasından sonra Haçlı donanması İnebahtı’da Osmanlı Devleti donamasına saldırmıştır?

a.)Kıbrıs b.)Eflak c.)Arnavutluk d.)Rodos

S.16. Aşağıdakilerden hangisi Fatih Sultan Mehmet’in Anadolu’da fethettiği yerlerden biri değildir?

a.)Amasra b.)Sinop c.)Boğdan d.)Trabzon

S.17. *Memluk Devleti sona ermiştir.

*Baharat yolu Osmanlı Devleti’nin denetimine geçmiştir.

*Halifelik Osmanlı Devleti’ne geçti.

Yukarıdaki sonuçlar aşağıda verilen olaylardan hangisinin bir sonucudur?

a.)İstanbul’un Fethi b.)Mısır seferi
c.)İran Seferi d.)Rodos un Fethi

S.18. Osmanlı Devleti’nin, yükselme döneminde Akdeniz’de üstünlük mücadelesi verdiği ülke aşağıdakilerden hangisidir?

a.)Ceneviz b.)Hollanda c.)Venedik d.)Macaristan

S.19. Aşağıdakilerden hangisi Osmanlı Devleti’nin yükselme dönemi hükümdarlarından biri değildir?

a.)II. Murat b.)I. Selim c.)I. Süleyman d.)II. Beyazıt

S.20. Aşağıdakilerden hangisi Osmanlı Devleti’nin İstanbul’u fethetme nedenlerinden biri değildir?

a.)Avrupa’daki fetihleri kolaylaştırmak. c.)Ekonomiyi güçlendirmek.
b.)Yeni bir çağ açmak. d.)Ticari kazanım elde etmek

S.21. Aşağıdaki Osmanlı hükümdarlarından hangisi döneminde doğu yönündeki fetihlere daha fazla önem verilmiştir?

a.)Kanuni Sultan Süleyman b.)Yavuz Sultan Selim c.)II. Murat d.)II. Beyazıt

S.22. “II. Beyazıt döneminde, kardeşi Cem Sultan saltanat kavgasına girişmiş, ancak başarılı olamayınca Rodos Şövalyelerine sığınmış ve ardından Papa’ya teslim edilmiştir.”

Bu durum aşağıdakilerden hangisine neden olmuştur?

a.)Cem Sultan olayının dış sorun haline dönüşmesine.

b.)Osmanlı ekonomisinin güçlenmesine.

c.)Cem Sultan olayının sona ermesine.

d.)Batı'nın Osmanlı Devleti üzerinde siyasi üstünlük kurmasına.

S.23. Aşağıdakilerden hangisi Mohaç Meydan Savaşı'nın sonuçlarından biri değildir?

a)Osmanlı Devleti'nin Avusturya ile kurulan dostluk ilişkilerinin güçlenmesi.

b)Osmanlı Devletinin Orta Avrupa'daki egemenliğinin güçlenmesi.

c)Macaristan'ın Osmanlı Devleti'ne bağlı bir devlet haline gelmesi.

d)Budin ve Macaristan'ın bir bölümünün Osmanlı Devleti egemenliğine girmesi

S.23. Fatih Sultan Mehmet Dönemi'nde:

I.Devlet yönetiminde devşirme kökenli devlet adamlarına ağırlık verilmiştir.

II. Sahn-ı Seman Medresesi kurulmuştur.

III. Topkapı Sarayı inşa edilmiştir

IV. Kanunname-i Ali Osman adlı kanunname çıkarılmıştır

Bu bilgilere bakılarak, Fatih Sultan Mehmet Dönemi'nde aşağıdaki alanların hangisi ile ilgili çalışma yapılmadığı söylenebilir?

a.)Yönetim

b.)Eğitim

c.)Ordu

d.)Hukuk

S.24. Kanuni Sultan Süleyman'ın Almanya Seferi sonucunda Avusturya ile yaptığı anlaşmada (1533)yer alan “Avusturya Arşidükü, protokol bakımından Osmanlı Veziri Azam'ına eşit sayılacaktır.” maddesi aşağıdakilerden hangisi ile açıklanabilir?

a)Avusturya'nın Osmanlı Devleti'ne bağlı bir devlet durumuna gelmesiyle.

b)Avusturya'nın Osmanlı Devleti'nin siyasi üstünlüğünü kabul etmesiyle.

c)Osmanlı Devleti'nin sınırlarını genişletmesiyle.

d)Avusturya'nın Macaristan üzerinde hak iddia etmesiyle

S.25. Aşağıdakilerden hangisi Osmanlı Devleti'nin Yükselme Dönemi'nde gerçekleşmemiştir?

a.)Karadeniz'in Türk gölü haline gelmesi.

b.)Akdeniz'de Türk üstünlüğünün sağlanması.

c.)Balkanlar'da Türk egemenliğinin sağlanması.

d.)Kızıldeniz'in Osmanlı Devleti denetimine alınması

-BİTTİ-

SOSYAL BİLGİLER DERSİ TUTUM ÖLÇEĞİ

ADI :
SOYADI :
NO SINIF :

SOSYAL BİLGİLER DERSİ İLE İLGİLİ DÜŞÜNCELER	Kesinlikle Katlıyorum	Katlıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
1 . Sosyal Bilgiler dersi çok sevdiğim dersler arasındadır					
2 . Sosyal Bilgiler dersine çalışmak beni dinlendirir					
3 . Sosyal Bilgiler dersinin konuları azaltılırsa memnun olurum					
4. Sosyal Bilgiler dersine çalışırken canım sıkılır					
5. Sosyal Bilgiler dersi ile uğraşmak beni dinlendirir					
6. Boş zamanlarımda Sosyal Bilgiler dersine çalışmaktan zevk alırım					
7. Sosyal Bilgiler ile ilgili konularla uğraşmak beni sıkır					
8. Sosyal Bilgiler ile ilgili uğraşlara katılmaktan zevk alırım					
9. Sosyal Bilgiler, derslerin en güzelidir					
10. İlerde Sosyal Bilgilerle yakından ilgili bir alan seçmeyi isterim					
11. Sosyal Bilgiler dersinden hiç hoşlanmam					
12. Sosyal Bilgiler dersinin saati azaltılırsa memnun olurum					
13. İlerde Sosyal Bilgilerle ilişkisi az olan bir meslek seçmeyi isterim					
14. Sosyal Bilgilerle ilgili elime geçen her yayını okumak isterim					
15. Sosyal Bilgilerle ilgili her şey ilgimi çeker					
16. Dersler arasında en çok Sosyal Bilgiler dersinden hoşlanırım					
17. Sosyal Bilgiler dersinin ödevlerini sıkmadan zevkle yaparım					
18. Mümkün olsa Sosyal Bilgiler dersinin yerine başka bir ders alırdım					
19. Sosyal Bilgiler dersine mecbur olduğum için çalışırım					
20. Boş zamanlarımda Sosyal Bilgiler ile ilgili yayınları okumak bana zevk verir					
21. Sosyal Bilgiler dersinde kendimi rahat hissederim					
22. Diğer derslere göre Sosyal Bilgiler dersine daha büyük zevkle alışıırım					
23. Bana göre Sosyal Bilgiler en çekici derstir					
24. Sosyal Bilgiler dersinden çekinirim					
25. Sosyal Bilgiler ilgili konulardan hoşlanmam					
26. Sosyal Bilgiler dersi önemli gördüğüm konuların en sonunda yer alır					
27. Sosyal Bilgiler dersi sadece sınıf geçmek için çalışırım					
28. Sosyal Bilgilerle ilgili bir sorunu çözmek için uğraşmaktan bir bilene sorup öğrenmeyi tercih ederim					

Ek.7

“İSTANBUL’UN FETHİ VE SONRASI”ÜNİTESİ DENEY GRUBU DERS PLANLARI ÖRNEKLERİ”

DERS PLANI

Dersin Adı :Sosyal Bilgiler

Sınıf ve Şube :7/D-F

Tarih :13–17/11/2006

Süre :3 x 40 dk

Konu :İstanbul’un Fethi, nedenleri ve sonuçları

Ünite Kavramları ve Sembolleri: Fetih, Padişah, Rumeli, Beylik, Şehzade, Hisar, Kale, Sur, Kuşatma, Grejuva, Fatih, Bizans, Roma, Derebeylik,

Yöntem ve Teknikler: Anlatma, soru-cevap, tartışma

Kaynaklar, Araç ve Gereçler: Ders kitabı, harita, atlas

Hedefler ve Davranışlar

1. “İstanbul'un Fethi ve Sonrası” ünitesinde geçen kavramların anlam bilgisi
2. İstanbul'un fethi ile ilgili olgular bilgisi
3. İstanbul'un fethi ile ilgili olguları açıklayabilme

Öğrenme ve Öğretme Etkinlikleri

I.Giriş

1.1.Dikkat Çekme: Öğretmenin “Tarihte birçok güçlü devlet tarafından kuşatıldığı halde, güçlü surları ve Grejuva Ateşi sayesinde fethedilemeyen İstanbul, Fatih Sultan Mehmet karşısında neden direnememiş ve fethedilmiştir?” diyerek sorarak öğrenciler arasında bir tartışma yaratır. Kısa bir süre bekleyip öğrencilerin fikirlerini aldıktan sonra İstanbul’un kalın surlarının bizzat Fatih Sultan Mehmet’in yaptığı “Şahi” adını verdiği toprak sayesinde yıktığını anlatır. Öğretmen ayrıca Fatih Sultan Mehmet’in

keskin zekâsı sayesinde gemileri bir gecede Bizans Devleti görmeden Haliç'e indirmesi fethin başarılı olmasını sağlamıştır.”diyerek öğrencilerin dikkatini konuya çeker.

1.2. Güdüleme: Harita üzerinde İstanbul'un dünya üzerindeki coğrafi konumu ve önemi vurgulandıktan sonra İstanbul'un Fethinin sebepleri ve sonuçlarının dünya tarihi açısından neden önemli olduğu üzerinde durulur.

1.3.Gözden Geçirme: Öğretmen, bu dersimizde İstanbul'un fethinin nedenleri ve sonuçları ile ilgili bilgileri öğreneceksiniz diyerek derse geçiş yapar.

1.4.Derse Geçiş: Öğretmen tarafından “İstanbul'un Fethi ve Sonrası” ünitesi ile ilgili harita, sınıfta her öğrencinin görebileceği bir yere asılır.

Öğretmen bir hafta öncesinden öğrencilere ödev olarak verdiği konu haritasını derse geçmeden önce kontrol eder.

2.Geliştirme

Öğretmen Sunumu:

2.1.Öğretmen, “ II. Mehmet devletin iç ve dış güvenliğinin sağlanması, Balkanlardaki ilerlemenin devamı için İstanbul'un mutlaka alınması gerektiğine inanıyordu. Bu nedenle hükümdar olduktan hemen sonra İstanbul'un fethi için hazırlıklara başladığını” belirterek konuya giriş yapar. Daha sonra öğrencilerden tahtaya kalkarak harita üzerinde İstanbul'un fethinin nedenlerini anlatmalarını ister.

2.2.Öğretmen, öğrencilerin açıklamalarından sonra kısaca; II. Mehmet, Batı dünyasına üstünlük sağlamak, Anadolu ve Rumeli topraklarının güvenliğini ve bütünlüğünü sağlamak, İslam dünyasında itibar kazanmak, Türk ekonomisini canlandırmak gibi amaçlarla İstanbul'un fethi için hazırlıklara başladığını belirtir.

2.3.İstanbul'un Fethi için Osmanlının yaptığı hazırlıklar anlatılacak. Bu sırada çocuklardan İstanbul Boğazının ayrıntılı olarak yer aldığı harita üzerinde Haliç ve Anadolu Hisarı ile Rumeli Hisarlarının yapıldığı yerleri göstermeleri istenir.

2.4.Arkasından Bizansın savunma hazırlıkları anlatılacak. Öğrencilerden Bizansın sınırlarını göstermeleri istenir.

2.5.Öğretmen, “ Hazırlıklarını tamamlayan II. Mehmet, 5 Nisan 1453’te İstanbul önlerine geldi. Şehri karadan ve denizden kuşattı. Bizans imparatoru, Osmanlıların İstanbul’u savaşız terk etmeleri teklifini kabul etmedi. 6 Nisan 1453’ten itibaren İstanbul kuşatması ve taraflar arasında çatışmalar başladı. 21–22 Nisan gecesinde 72 parçalık Osmanlı donanması kızaklardan kaydırılarak Haliç’e indirildi. Bu durum Bizans’ın işini zorlaştırdı. 53 gün süren kuşatma, 29 Mayıs 1453’te şehrin düşmesiyle sona erdi” diyerek İstanbul kuşatmasını harita üzerinde anlatır.

2.6.Son olarak İstanbul’un Fethi’nin Türk ve Dünya Tarihi açısından sonuçları öğrencilere sorulduktan sonra öğretmen tarafından tekrar edilir.

3.Sonuç

Öğretmen tarafından öğrencilere harita üzerinde çalışmak üzere konuyla ilgili ev ödevi soruları verilir.

4.Değerlendirme

1.Harita üzerinde İstanbul, Edirne, Haliç, Macaristan, Sırbistan, Eflak, Venedik, Karaman oğulları, İstanbul Boğazı, Rumeli, Bizans Devleti, Anadolu Hisarı, Rumeli Hisarının yerlerini gösteriniz.

2.İstanbul’un fethinin sebepleri nelerdir?

3.Fatih’in İstanbul’un fethi için yaptığı hazırlıklar nelerdir?

4.İstanbul’un fethinin dünya tarihi açısından sonuçlarını açıklayarak yazınız.

5.İstanbul’un fethinin Türk tarihi açısından sonuçları nelerdir?

6.İstanbul’un fethinin sonuçlarından hangileri uzun vadede Türk-İslam dünyası için zararlı olmuştur?

Ders Öğretmeni

Okul Müdürü

“İSTANBUL’UN FETHİ VE SONRASI” ÜNİTESİ DENEY GRUBU DERS PLANLARI ÖRNEKLERİ”

DERS PLANI

Dersin Adı	:Sosyal Bilgiler
Sınıf ve Şube	:7/D-F
Tarih	:20–24/11/2006
Süre	:3 x40 dk
Konu	:Osmanlının Batıdaki İlerlemeleri

Ünite Kavramları ve Sembolleri: Balkanlar, Tuna, Eflak, Boğdan, Sırbistan, Arnavutluk, Mora, Bosna-Hersek, Venedik, sefer, elçi, Macarlar, Avusturya, Belgrat, Ferdinand, Şarlken, Fransuva, Kanuni, Mohaç, Erdel, Haçlı birliği, Kapitülasyon, Budin, Zigetvar Seferi,

Yöntem ve Teknikler: Anlatma, soru-cevap, tartışma

Kaynaklar, Araç ve Gereçler: Ders kitabı, harita, atlas

Hedefler ve Davranışlar

- 1.Osmanlının batıdaki ilerlemeleri ile ilgili olgular bilgisi
- 2.Osmanlının batıdaki ilerlemeleri ile ilgili olguları açıklayabilme

Öğrenme ve Öğretme Etkinlikleri

I. Giriş

1.1.Dikkat Çekme: Öğretmenin “ Osmanlı Devleti neden batı yönünde fetihlere daha fazla ağırlık vermiştir?” diyerek öğrencinin dikkatini konuya çekmesi. Arkasından “Kanuni Sultan Süleyman’ın Fransızlara Kapitülasyon vermesinin başlıca sebepleri nelerdir?” sorusuyla tartışma ortamı yaratır.

1.2. Güdüleme: Öğrenci konu bilgileri ile Osmanlı Devletinin izlediği temel fetih politikası hakkında bilgi sahibi olacak ve ilgili sorulara daha doğru cevaplar verilebilecektir.

1.3.Gözden Geçirme: Bu dersimizde Fatih döneminde Osmanlıların Batıdaki ilerlemeleri ve Kanuni döneminde Osmanlıların Macar, Fransız ve Avusturyalılarla olan ilişkileri ile ilgili bilgileri ğreneceksiniz.

1.4.Derse Geçiş: Öğretmen, sınıfın uygun yerine haritayı yerleştirdikten sonra derste“harita üzerinde isimleri geçecek olan batı ülkelerinin yerlerini gösterir, arkasından teker teker öğrencileri tahtaya kaldırıp onların da bu yerleri harita üzerinde göstermelerini sağlayarak konu öncesi harita çalışması yapar.

2.Geliştirme

Öğretmen Sunumu:

2.1.Öğretmen, ğrencilere İstanbul’un fethinden sonra Balkanlarda ve denizlerde egemen olan ülkeleri harita üzerinde göstermeleri ister.

2.2.O dönemde Balkanlarda Osmanlı Devleti’ne karşı duran şu devletler vardır; Bu devletler Mora’da Bizans Despotlukları, Arnavutluk Krallığı, Eflak ve Boğdan Prenslikleri, Bosna ve Hersek Prenslikleri, Venedik Cumhuriyeti ile Cenevizlilerin Mora ve Dalmaçya kıyıları ile bazı Ege adalarıdır.

2.3.Öğrenciler, sırayla tahtaya kaldırılıp, Fatih’in Balkanlarda fethettiği yerleri göstermeleri istenir.

2.4.Fatih İstanbul’u aldıktan sonra; Belgrat hariç Sırbistan, Mora Yarımadası, Eflak ve Boğdan, Bosna-Hersek, Arnavutluk topraklarını aldı.

2.5.Bir ğrenci tahtaya kaldırılır, Macaristan sınırlarını harita üzerinde göstermesi istenir. Daha sonra Osmanlı-Macar ilişkileri ğretmen tarafından anlatılır.

2.6.Öğretmen ders başında öğrencilerin dikkatini çekmek için sorduğu “Fransızlara kapitülasyon verilmesinin nedenleri nelerdir?”sorusuna Osmanlı-Fransız ilişkilerini anlatarak daha ayrıntılı bilgi verir.

2.7.Öğrenci harita üzerinde Avusturya'nın yerini gösterdikten sonra öğretmen I.Viyana Kuşatmasının neden başarısızlıkla sonuçlandığı öğrencilere sorar.

2.8.Ordunun kuşatma savaşına hazırlıklı olmaması, büyük toplar getirilmemesi, kış mevsiminin de yaklaşması nedeniyle kuşatma başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

2.9.Osmanlı Devleti ile Avusturya arasında yapılan İstanbul Anlaşması ile (1533) Avusturya kralının vergi vermeyi ve protokol bakımından Osmanlı sadrazamına denkliliğini kabul etmesiyle Osmanlı Devletinin üstünlüğünü kabul etmiş oldu.

2.10.Öğrencilerin haritadan “Zigetvar Kalesi”ni bulmaları istenir. Öğretmen Zigetvar Kalesi Seferinin Kanuni Sultan Süleyman'ın son seferi olduğunu söyler.

3.Sonuç

Öğretmen tarafından öğrencilere harita üzerinde çalışmak üzere konuyla ilgili ev ödevi soruları verilir.

4.Değerlendirme

- 1.Fatih'in Balkanlarda fethettiği yerler nelerdir?
- 2.Fatih'in Balkanlarda kuşattığı halde alamadığı yer neresidir?
- 3.Belgrat'ın fethinin Osmanlı Devletinin fetih politikası açısından önemi nedir?
- 4.Kanuni'nin Fransızlara kapitülasyon vermesinin nedenleri nelerdir?
- 5.Osmanlı Devleti tarafından fethedildikten sonra halkı Müslüman olan Balkan toprağı neresidir?
- 6.Kanuni Sultan Süleyman son seferini nereye yapmıştır?

Ders Öğretmeni

Okul Müdürü

**“İSTANBUL’UN FETHİ VE SONRASI” ÜNİTESİ DENEY GRUBU DERS
PLANLARI ÖRNEKLERİ”**

DERS PLANI

Dersin Adı :Sosyal Bilgiler

Sınıf ve Şube :7/D-F

Tarih :27/11–01/12/2006

Süre :3 x40 dk

Konu : Osmanlı Devleti’nin Denizlerdeki İlerlemeleri

Ünite Kavramları ve Sembolleri: Donanma, Ceneviz, Venedik, Pontus Rum İmparatorluğu, Koloni, Kili, Bender, Akkerman, Ege Adaları, İnebahtı, Navarin, Modon, Koron, Rodos, Hızır Reis(Barbaros), Andrea Dorya, Korfo, Preveze Kıbrıs, Hint Deniz Seferleri,

Yöntem ve Teknikler: Anlatma, soru-cevap, tartışma

Kaynaklar, Araç ve Gereçler: Ders kitabı, harita, atlas

Hedefler ve Davranışlar

1. Osmanlı Devleti'nin denizlerdeki ilerlemeleri ile ilgili olgular bilgisi
2. Osmanlı Devleti'nin denizlerdeki ilerlemeleri ile ilgili olguları açıklayabilme
3. Batıda, doğuda ve denizlerdeki gelişmelerde Osmanlı padişahlarının rolünü açıklayabilme

Öğrenme ve Öğretme Etkinlikleri

I. Giriş

1.1.Dikkat Çekme: Öğretmen “Osmanlı Devleti en güçlü dönemlerine rastlamasına rağmen neden coğrafi keşiflere katılamamış ve bu gelişmelerin dışında kalmıştır” diyerek Osmanlının denizlerde hangi devletlerle mücadele edip nereleri ele geçirdiğinden kısaca bahseder.

1.2. Güdüleme: Konu bilgileri ile Osmanlı Devletinin denizlerdeki faaliyetleri ve sonuçları ile ilgili bilgileri kavrayabileceksiniz.

1.3.Gözden Geçirme: Bu dersimizde Karadeniz, Ege Denizi, Akdeniz ve Kızıldeniz’in Türk gölü haline gelişi ve Hint Deniz Seferleri ile ilgili bilgileri ğreneceksiniz.

1.4.Derse Geçiş: Öğretmen, sınıfın uygun yerine haritayı yerleştirdikten sonra ğrencilerine “Osmanlının yükseliş döneminde denizlerdeki en güçlü devletleri biliyor musunuz?” diyerek Osmanlının denizlerde mücadele ettiği yerleri harita üzerinde göstererek derse geçiş yapar.

2.Geliştirme

Öğretmen Sunumu:

2.1.Öğretmen, ğrencilerden “Karadeniz’in bir Türk gölü haline getirilmesi için alınan yerleri harita üzerinde göstermelerini ister.

2.2.Karadeniz’in bir Türk gölü haline gelmesi için; Cenevizlilerden Amasra’yı, Candaroğullarından Sinop’u, Trabzon Rum Devletinden Trabzon’u, Venedik ve Cenevizlilerden Kırım’ı, Kili ve Akkermen kaleleri alındı.

2.3.Öğrenciler sırayla tahtaya kaldırılıp, Fatih’in Ege denizinde fethettiği yerleri göstermeleri istenir.

2.4.Akdeniz’in egemenliği için ilk olarak bir kısım Ege Adaları alındı. Bunlar: Gökçeada, Taşoz, Semadirek, Bozcaada, Limni, Eğriboz, Midilli.

2.5. Osmanlı-Venedik ilişkilerinin bozulma nedenleri ğretmen tarafından anlatılır.

2.6.Öğretmen Venediklilerden alınan İnebahtı, Modon, Koron ve Navarin kaleleri sayesinde Akdeniz’in bir Türk gölü haline geldiğini söyleyerek tüm bu yerleri harita üzerinde gösterir.

2.7.Rodos adasının harita üzerinde yeri gösterilerek bu yerin alınmasının önemi ğretmen tarafından anlatılır.

2.8.Rodos’un alınmasıyla Anadolu, Suriye ve Mısır deniz yolunun güvenliği büyük ölçüde sağlandı.

2.9.Harita üzerinde K.Afrika’da alınan yerler gösterilir. Portekizlilerden Fas, İspanyollardan Trablusgarp, Cezayir ve Tunus alındı.

2.10.Preveze Deniz Savaşı’nın Osmanlının denizlerdeki egemenliği açısından önemi anlatılacak. Bu savaş ile Akdeniz’deki üstünlük Osmanlı’ya geçti.

2.11.Öğrencilere “Doğu Akdeniz’in en büyük adası neresidir?”sorusu sorularak bu adanın alınmasının önemi anlatılır.

2.12.Kıbrıs adası’nın alınmasıyla Doğu Akdeniz ticaret yollarının güvenliği sağlandı. Mısır, Suriye ve Anadolu kıyılarının güvenliği sağlandı.

2.13.İnebahtı Deniz Savaşlarının nedenleri ve sonuçları anlatılacak.

2.14.Öğrencilere Hint Deniz yolunun önemi harita üzerinde anlatıldıktan sonra Osmanlının Hint Deniz Seferlerinde başarısız olmasının nedenleri açıklanacak.

2.15.Öğrencileri sırayla tahtaya kaldırıp Hint Deniz Seferleri sonucunda alınan yerleri harita üzerinde göstermeleri istenecek. Bunlar: Yemen, Aden ve bazı kaleler, Habeşistan’ın bir kısmı, Arap Yarımadasının tamamı, Kızıldeniz ve Basra Körfezidir.

3.Sonuç

Öğretmen tarafından öğrencilere harita üzerinde çalışmak üzere konuyla ilgili ev ödevi soruları verilir.

4.Değerlendirme

1. Sokullu Kıbrıs’ın fethine neden karşı çıkmıştır?
2. Preveze zaferinin sonuçları nelerdir?
3. Akdeniz, Ege Denizi ve Kızıldeniz ne zaman, ne ile Türk gölü haline gelmişlerdir?
4. Hint Deniz Seferlerindeki başarısızlığın nedenleri nelerdir?
5. Karadeniz’in bir Türk gölü haline gelmesi için alınan yerleri yazınız.
6. K.Afrika’da hangi topraklar ele geçirilmiştir?

Ders Öğretmeni

Okul Müdürü

**“İSTANBUL’UN FETHİ VE SONRASI” ÜNİTESİ DENEY GRUBU DERS
PLANLARI ÖRNEKLERİ”**

DERS PLANI

Dersin Adı :Sosyal Bilgiler

Sınıf ve Şube :7/D-F

Tarih :04–08/12/2006

Süre :3 x40 dk

Konu :Osmanlının Devletinin Doğuda ve Güneydeki İlerlemeleri

Ünite Kavramları ve Sembolleri: Otlukbeli Savaşı, Akkoyunlular, Safeviler, Çaldıran Savaşı, Şiilik, Bağdat Seferleri, Amasya Antlaşması, Ferhat Paşa Antlaşması,

Yöntem ve Teknikler: Anlatma, soru-cevap, tartışma

Kaynaklar, Araç ve Gereçler: Ders kitabı, harita, atlas

Hedefler ve Davranışlar

3. Osmanlı Devleti'nin denizlerdeki ilerlemeleri ile ilgili olgular bilgisi
4. Osmanlı Devleti'nin denizlerdeki ilerlemeleri ile ilgili olguları açıklayabilme
5. Batıda, doğuda ve denizlerdeki gelişmelerde Osmanlı padişahlarının rolünü açıklayabilme

Öğrenme ve Öğretme Etkinlikleri

Giriş

1.1.Dikkat Çekme: Öğretmen “Yavuz Sultan Selim döneminde Osmanlı Devletinin fetihlerinde Doğu Politikasının ön plana çıkışının temel sebepleri nelerdir? Diyerek öğrencilerin dikkatini konuya çekmesi.

1.2.Güdüleme: Konu bilgileri ile Osmanlı Devletinin doğudaki ilerlemelerinin neden ve sonuçlarını kavrayacak ve ilgili sorulara daha doğru cevaplar verebileceksiniz.

1.3.Gözden Geçirme: Bu dersimizde Osmanlı Devleti'nin doğudaki faaliyetlerinden Akkoyunlu, İran ve Memluklarla olan ilişkileri ile ilgili bilgileri öğreneceksiniz.

1.4.Derse Geçiş: Öğretmen, sınıfın uygun yerine haritayı yerleştirdikten sonra “harita üzerinde derste isimleri geçecek olan Akkoyunlu Devleti, Çaldıran Ovası, Doğu Anadolu, İran, Dulkadiroğulları Beyliği, Tebriz, Bağdat gibi yerlerin yerini öğrencileri tahtaya kaldırıp göstermelerini sağlayarak konu öncesi harita çalışması yapar.

2.Geliştirme

Öğretmen Sunumu:

2.1.Öğretmen tarafından öğrencilere “Osmanlı-Akkoyunlular arasında yapılan Otlukbeli Savaşının nedenleri ve sonuçları nelerdir?”sorusu sorularak arkasından açıklama yapılacaktır.

2.2.Otlukbeli Savaşı ile birlikte Akkoyunlu Devleti sona erdi. Doğu Anadolu’da Osmanlı egemenliği güç kazandı.

2.3.Öğretmen öğrencilere “Akkoyunlu Devletinden sonra yerine İran’da kurulan devlet hangisidir?” sorusunu sorduktan sonra harita üzerinde yerini gösterir.

2.4.Osmanlı Devleti ile Safevi Devleti arasında yapılan Çaldıran Savaşının sonuçları anlatılacaktır.

2.5.Doğu Anadolu, Mardin ve Diyarbakır Osmanlı topraklarına katıldı. Doğu Anadolu’nun güvenliği ve bütünlüğü sağlandı.

2.6.Öğrencilere Dulkadiroğulları Beyliğinin yerini harita üzerinde göstermeleri istenerek Dulkadiroğulları Beyliğinin(1555) alınmasıyla Anadolu Türk Siyasi Birliğinin sağlandığı söylenecek.

2.7.Öğretmen tarafından Amasya Antlaşmasının Osmanlı Devleti ile İran arasında yapılan ilk anlaşma olduğu söylendikten sonra öğrenciler sırayla kaldırılıp anlaşma ile alınan Bağdat, Erivan, Tebriz ve Doğu Anadolu’nun harita üzerindeki yerlerini göstermeleri istenecek.

2.8.Bu dönemde Osmanlı Devleti Ferhat Paşa Antlaşması ile doğuda en geniş sınırlara ulaşmıştır.

3.Sonuç

Öğretmen tarafından öğrencilere harita üzerinde çalışmak üzere konuyla ilgili ev ödevi soruları verilir.

4.Değerlendirme

- 1.Osmanlı ile Akkoyunlular arasında yapılan Otlukbeli savaşının sebepleri nelerdir?
- 2.Yavuz Sultan Selim döneminde“Doğu politikası”na ağırlık verilmesinin nedenleri nelerdir?
- 3.Yavuz Sultan Selim döneminde yapılan İran seferi ve Çaldıran Savaşı’nın sebepleri ve sonuçları nelerdir?
- 4.Osmanlı Devletinin doğuda en geniş sınırlarına ulaştığı antlaşma hangisidir?
- 5.Osmanlı Devletinin İran’la yaptığı ilk resmi antlaşma hangisidir?

Ders Öğretmeni

Okul Müdürü

“İSTANBUL’UN FEHİ VE SONRASI” ÜNİTESİ DENEY GRUBU DERS PLANLARI ÖRNEKLERİ”

DERS PLANI

Dersin Adı :Sosyal Bilgiler

Sınıf ve Şube :7/D-F

Tarih :11–15/12/2006

Süre :3 x 40 dk

Konu :Osmanlı-Memluk İlişkileri(Mercidabık ve Ridaniye Savaşlarının nedenleri ve sonuçlar)

Ünite Kavramları ve Sembolleri: Memluklar, Mercidabık Savaşı, Ridaniye Savaşı, Halifelik, Baharat yolu, Kutsal Emanetler

Yöntem ve Teknikler: Anlatma, soru-cevap, tartışma

Kaynaklar, Araç ve Gereçler: Ders kitabı, harita, atlas

Hedefler ve Davranışlar

1. Osmanlı Devleti'nin doğuda ve güneydeki ilerlemeleri ile ilgili olgular bilgisi
2. Osmanlı Devleti'nin doğuda ve güneydeki ilerlemeleri ile ilgili olguları açıklayabilme
3. "İstanbul'un Fethi ve Sonrası" ünitesi ile ilgili haritaları okuyabilme

Öğrenme ve Öğretme Etkinlikleri

1. Giriş

1.1.Dikkat Çekme: Öğretmen “Yavuz Sultan Selim’in Mısır seferi Osmanlı Devletinde neleri değiştirmiştir?” diyerek öğrencilerin dikkatini konuya çeker.

1.2. Güdüleme: Konu bilgileri ile Osmanlı Devletinin güneydeki ilerlemelerinin neden ve sonuçlarını kavrayacak ve ilgili sorulara daha doğru cevaplar verebileceksiniz.

1.3.Gözden Geçirme: Öğretmen öğrencilerine “Bu dersimizde Osmanlıların güneydeki faaliyetlerinden Memluklerle olan ilişkileri ile ilgili bilgileri öğreneceksiniz.” diyerek dersin hedefi tekrar belirtilir.

1.4.Derse Geçiş: Öğretmen, sınıfın uygun yerine haritayı yerleştirdikten sonra harita üzerinde derste isimleri geçecek olan Memluklar, Baharat Yolu, Suriye, Mısır, Mekke, Medine'nin yerlerini sırayla öğrencilerden haritada göstermelerini ister.

2.Geliştirme

Öğretmen Sunumu:

2.1.Osmanlı-Memluk İlişkilerinin bozulma nedenleri nelerdir? Osmanlıların Karaman oğullarını ve Dulkadiroğlularını ortadan kaldırması iki devlet arasındaki düşmanlığı arttırdı.

2.2.Öğrencilere Mısır Seferinin nedenlerinin neler olduğu sorulacak.

2.3. Mısır Seferinin Nedenleri

1. Yavuz Sultan Selim'in bütün İslam dünyasını himayesi (koruma) altına almak istemesi,
2. Abbasi halifesi ve Müslümanlarca kutsal sayılan Mekke ve Medine'nin Memluklara bağlı bulunmasından dolayı Memlukların İslam dünyasında saygın bir yere sahip olması,
3. Memlukların Osmanlılara karşı Safevilerle ittifak kurması,
4. Dulkadiroğluları topraklarının Osmanlılara katılmasına Memlukların tepki göstermesi,
5. Baharat Yolu'nun Mısır'dan geçmesi ve Mısır'ın zengin olması, Mısır alınmasının, Osmanlı hazinesine büyük bir gelir sağlayacak olması,
6. İki devlet arasındaki ilişkilerin önceki dönemlerden beri bozuk olması.

2.4.Mısır Seferi sonucunda alınan yerler harita üzerinde öğrenciler tarafından gösterilecek.

2.5.1516 Mercidabık Savaşı sonucunda; Halep, Şam ve Suriye,1517 Ridaniye Savaşı sonucunda; Mısır toprakları ele geçirildi.

2.6.Öğretmen tarafından Mısır Seferinin sonuçları anlatılacak.

2.7. Mısır Seferi'nin Sonuçları

1. Memluk Devleti yıkıldı.
2. Suriye, Filistin, Mısır ve Hicaz Osmanlı topraklarına katıldı.
3. Kutsal emanetler, Mekke ve Medine'nin anahtarları İstanbul'a getirildi.
4. Halifelik makamı Osmanlı Devleti'ne geçti.
5. Osmanlı Devleti'nin İslam dünyasındaki saygınlığı arttı.
6. Kızıldeniz üzerinden gelen Baharat Yolu Osmanlıların eline geçti. Ancak Portekizliler Ümit Burnu yolunu bulduklarından Baharat Yolu'ndan beklenen fayda sağlanamadı.
7. Elde edilen ganimetler ve vergilerle Osmanlı hazinesi zenginleşti.
8. Kuzey Afrika'nın fethi için önemli bir üs elde edildi.
9. Kıbrıs, Girit ve Rodos adaları dışında Doğu Akdeniz Osmanlı egemenliğine alındı.
10. Venedikliler Kıbrıs için Memluklara ödedikleri, vergiyi Osmanlılara vermeye başladı.

3.Sonuç

Öğretmen tarafından öğrencilere harita üzerinde çalışmak üzere konuyla ilgili ev ödevi soruları verilir.

4.Değerlendirme

1. Yavuz Sultan Selimin Mısır Seferinin nedenleri nelerdir?
2. Osmanlı ile Memluklar arasında ilk savaşlar ne zaman yapılmıştır?
3. Osmanlı Devleti Baharat Yolundan neden yeterince yararlanamamıştır?
4. Mısır Seferinin sonuçları nelerdir?

Ders Öğretmeni

Okul Müdürü

**“İSTANBUL’UN FETHİ VE SONRASI” ÜNİTESİ KONTROL GRUBU DERS
PLANLARI ÖRNEKLERİ”**

DERS PLANI

Dersin Adı :Sosyal Bilgiler

Sınıf ve Şube :7/C-E

Tarih :13–17/11/2006

Süre :3 x 40 dk

Konu :İstanbul’un Fethi, nedenleri ve sonuçları

Ünite Kavramları ve Sembolleri: Fetih, Padişah, Rumeli, Beylik, Şehzade, Hisar, Kale, Sur, Kuşatma, Grejuva, Fatih, Bizans, Roma, Derebeylik,

Yöntem ve Teknikler: Anlatma, soru-cevap.

Kaynaklar, Araç ve Gereçler: Ders kitabı

Hedefler ve Davranışlar

1. “İstanbul'un Fethi ve Sonrası” ünitesinde geçen kavramların anlam bilgisi
- 2.İstanbul’un fethi ile ilgili olgular bilgisi
3. İstanbul'un fethi ile ilgili olguları açıklayabilme

Öğrenme ve Öğretme Etkinlikleri

I.Giriş

1.1.Dikkat Çekme: Öğretmenin “Tarihte birçok güçlü devlet tarafından kuşatıldığı halde, güçlü surları ve Grejuva Ateşi sayesinde fethedilemeyen İstanbul, Fatih Sultan Mehmet karşısında neden direnememiş ve fethedilmiştir?” diyerek sorarak öğrenciler arasında bir tartışma yaratır. Kısa bir süre bekleyip öğrencilerin fikirlerini aldıktan sonra İstanbul’un kalın surlarının bizzat Fatih Sultan Mehmet’in yaptığı “Şahi” adını verdiği toplar sayesinde yıktığını anlatır. Öğretmen ayrıca Fatih Sultan Mehmet’in keskin zekâsı sayesinde gemileri bir gecede Bizans Devleti görmeden Haliç’e

indirmesi fethin başarılı olmasını sağlamıştır.” diyerek öğrencilerin dikkatini konuya çeker.

1.2.Güdüleme: İstanbul’un dünya üzerindeki coğrafi konumu ve önemi vurgulandıktan sonra İstanbul’un Fethinin sebepleri ve sonuçlarının dünya tarihi açısından neden önemli olduğu üzerinde durulur.

1.3.Gözden Geçirme: Öğretmen, bu dersimizde İstanbul’un fethinin nedenleri ve sonuçları ile ilgili bilgileri öğreneceksiniz diyerek derse geçiş yapar.

1.4.Derse Geçiş: Öğretmen “II. Murat’ın ölümünden sonra, yerine oğlu II. Mehmet (Fatih) ikinci defa Osmanlı tahtına çıktı. II. Mehmet devletin iç ve dış güvenliğinin sağlanması, Balkanlardaki ilerlemenin devamı için İstanbul’un mutlaka alınması gerektiğine inanıyordu. Bu nedenle hükümdar olduktan hemen sonra İstanbul’un fethi için hazırlanmaya başladı.”diyerek konuya geçer.

2.Geliştirme

Öğretmen Sunumu:

2.1.Öğretmen, “ II. Mehmet devletin iç ve dış güvenliğinin sağlanması, Balkanlardaki ilerlemenin devamı için İstanbul’un mutlaka alınması gerektiğine inanıyordu. Bu nedenle hükümdar olduktan hemen sonra İstanbul’un fethi için hazırlıklara başladığını” belirtir. Daha sonra öğrencilerden İstanbul’un fethinin nedenlerini anlatmalarını ister.

2.2.Öğretmen, öğrencilerin açıklamalarından sonra kısaca; II. Mehmet, Batı dünyasına üstünlük sağlamak, Anadolu ve Rumeli topraklarının güvenliğini ve bütünlüğünü sağlamak, İslam dünyasında itibar kazanmak, Türk ekonomisini canlandırmak gibi amaçlarla İstanbul'un fethi için hazırlıklara başladığını belirtir.

2.3.İstanbul’un Fethi için Osmanlının yaptığı hazırlıklar anlatılacak.

2.4.Arkasından Bizansın savunma hazırlıkları anlatılacak.

2.5.Öğretmen, “ Hazırlıklarını tamamlayan II. Mehmet, 5 Nisan 1453’te İstanbul önlerine geldi. Şehri karadan ve denizden kuşattı. Bizans imparatoru, Osmanlıların İstanbul'u savaşız terk etmeleri teklifini kabul etmedi. 6 Nisan 1453'ten itibaren

İstanbul kuşatması ve taraflar arasında çatışmalar başladı. 21–22 Nisan gecesinde 72 parçalık Osmanlı donanması kızıaklardan kaydırılarak Haliç'e indirildi. Bu durum Bizans'ın işini zorlaştırdı. 53 gün süren kuşatma, 29 Mayıs 1453'te şehrin düşmesiyle sona erdi” diyerek İstanbul kuşatmasını anlatır.

2.6. Son olarak İstanbul'un Fethi'nin Türk ve Dünya Tarihi açısından sonuçları öğrencilere sorulduktan sonra öğretmen tarafından tekrar edilir.

3.Sonuç

Öğretmen tarafından öğrencilere çalışmak üzere konuyla ilgili ev ödevi soruları verilir.

4.Değerlendirme

- 1.İstanbul'un fethinin sebepleri nelerdir?
- 2.Fatih'in İstanbul'un fethi için yaptığı hazırlıklar nelerdir?
- 3.İstanbul'un fethinin dünya tarihi açısından sonuçlarını açıklayarak yazınız.
- 4.İstanbul'un fethinin Türk tarihi açısından sonuçları nelerdir?
- 5.İstanbul'un fethinin sonuçlarından hangileri uzun vadede Türk-İslam dünyası için zararlı olmuştur?

Ders Öğretmeni

Okul Müdürü

**“İSTANBUL’UN FETHİ VE SONRASI” ÜNİTESİ KONTROL GRUBU DERS
PLANLARI ÖRNEKLERİ”**

DERS PLANI

Dersin Adı	:Sosyal Bilgiler
Sınıf ve Şube	:7/C-E
Tarih	:20–24/11/2006
Süre	:3 x 40 dk
Konu	:Osmanlının Batıdaki İlerlemeleri

Ünite Kavramları ve Sembolleri: Balkanlar, Tuna, Eflak, Boğdan, Sırbistan, Arnavutluk, Mora, Bosna-Hersek, Venedik, sefer, elçi, Macarlar, Avusturya, Belgrat, Ferdinand, Şarlken, Fransuva, Kanuni, Mohaç, Erdel, Haçlı birliği, Kapitülasyon, Budin, Zigetvar Seferi,

Yöntem ve Teknikler: Anlatma, soru-cevap, tartışma

Kaynaklar, Araç ve Gereçler: Ders kitabı

Hedefler ve Davranışlar

- 1.Osmanlının batıdaki ilerlemeleri ile ilgili olgular bilgisi
- 2.Osmanlının batıdaki ilerlemeleri ile ilgili olguları açıklayabilme

Öğrenme ve Öğretme Etkinlikleri

I. Giriş

1.1.Dikkat Çekme: Öğretmenin “ Osmanlı Devleti neden batı yönünde fetihlere daha fazla ağırlık vermiştir?” diyerek öğrencinin dikkatini konuya çekmesi. Arkasından “Kanuni Sultan Süleyman’ın Fransızlara Kapitülasyon vermesinin başlıca sebepleri nelerdir ?” sorusuyla tartışma ortamı yaratır.

1.2. Güdüleme: Öğrenci konu bilgileri ile Osmanlı Devletinin izlediğı temel fetih politikası hakkında bilgi sahibi olacak ve ilgili sorulara daha doğıru cevaplar verilebilecektir.

1.3.Gözden Geçirme: Bu dersimizde Fatih döneminde Osmanlıların Batıdaki ilerlemeleri ve Kanuni döneminde Osmanlıların Macar, Fransız ve Avusturyalılarla olan ilişkileri ile ilgili bilgileri öğreneceksiniz.

1.4.Derse Geçiş: Öğretmen, Osmanlının batısında yer alan ülkelerin isimlerini sayar, arkasından teker teker öğrencileri tahtaya kaldırıp onların da bu yerlerin isimlerini saymalarını ister.

2.Geliştirme

Öğretmen Sunumu:

2.1.Öğretmen, ğrencilere İstanbul’un fethinden sonra Balkanlarda ve denizlerde egemen olan ülkelerin adlarını tahtaya yazar.

2.2.O dönemde Balkanlarda Osmanlı Devleti’ne karşı duran şu devletler vardır; Bu devletler Mora’da Bizans Despotlukları, Arnavutluk Krallığı, Eflak ve Boğdan Prenslikleri, Bosna ve Hersek Prenslikleri, Venedik Cumhuriyeti ile Cenevizlilerin Mora ve Dalmaçya kıyıları ile bazı Ege adalarıdır.

2.3.Öğrenciler, sırayla tahtaya kaldırılıp, Fatih’in Balkanlarda fethettiğı yerleri tahtaya yazmalarını ister.

2.4.Fatih İstanbul’u aldıktan sonra; Belgrat hariç Sırbistan, Mora Yarımadası, Eflak ve Boğdan, Bosna-Hersek, Arnavutluk topraklarını aldı.

2.5.Daha sonra Osmanlı-Macar ilişkileri ğretmen tarafından anlatılır.

2.6.Öğretmen ders başında öğrencilerin dikkatini çekmek için sorduğı “Fransızlara kapitülasyon verilmesinin nedenleri nelerdir?” sorusuna Osmanlı-Fransız ilişkilerini anlatarak daha ayrıntılı bilgi verir.

2.7.Öğretmen I.Viyana Kuşatmasının neden başarısızlıkla sonuçlandığı öğrencilere sorar.

2.8.Ordunun kuşatma savaşına hazırlıklı olmaması, büyük toplar getirilmemesi, kış mevsiminin de yaklaşması nedeniyle kuşatma başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

2.9.Osmanlı Devleti ile Avusturya arasında yapılan İstanbul Anlaşması ile (1533) Avusturya kralının vergi vermeyi ve protokol bakımından Osmanlı sadrazamına denkliliğini kabul etmesiyle Osmanlı Devletinin üstünlüğünü kabul etmiş oldu.

2.10.Öğretmen Zigetvar Kalesi Seferinin Kanuni Sultan Süleyman'ın son seferi olduğunu söyler.

3.Sonuç

Öğretmen tarafından çalışmak üzere konuyla ilgili ev ödevi soruları verilir.

4.Değerlendirme

- 1.Fatih'in Balkanlarda fethettiği yerler nerelerdir?
- 2.Fatih'in Balkanlarda kuşattığı halde alamadığı yer neresidir?
- 3.Belgrat'ın fethinin Osmanlı Devletinin fetih politikası açısından önemi nedir?
- 4.Kanuni'nin Fransızlara kapitülasyon vermesinin nedenleri nelerdir?
- 5.Osmanlı Devleti tarafından fethedildikten sonra halkı Müslüman olan Balkan toprağı neresidir?
- 6.Kanuni Sultan Süleyman son seferini nereye yapmıştır?

Ders Öğretmeni

Okul Müdürü

İSTANBUL’UN FETHİ VE SONRASI” ÜNİTESİ KONTROL GRUBU DERS PLANLARI ÖRNEKLERİ”

DERS PLANI

Dersin Adı :Sosyal Bilgiler

Sınıf ve Şube :7/C-E

Tarih :27–11/01–12/2006

Süre :3 x 40 dk

Konu :Osmanlı Devleti’nin Denizlerdeki İlerlemeleri

Ünite Kavramları ve Sembolleri: Donanma, Ceneviz, Venedik, Pontus Rum İmparatorluğu, Koloni, Kili, Bender, Akkerman, Ege Adaları, İnebahtı, Navarin, Modon, Koron, Rodos, Hızır Reis(Barbaros), Andrea Dorya, Korfo, Preveze Kıbrıs, Hint Deniz Seferleri,

Yöntem ve Teknikler: Anlatma, soru-cevap, tartışma

Kaynaklar, Araç ve Gereçler: Ders kitabı

Hedefler ve Davranışlar

6. Osmanlı Devleti'nin denizlerdeki ilerlemeleri ile ilgili olgular bilgisi
7. Osmanlı Devleti'nin denizlerdeki ilerlemeleri ile ilgili olguları açıklayabilme
8. Batıda, doğuda ve denizlerdeki gelişmelerde Osmanlı padişahlarının rolünü açıklayabilme

Öğrenme ve Öğretme Etkinlikleri

I. Giriş

1.1.Dikkat Çekme: Öğretmen “Osmanlı Devleti en güçlü dönemlerine rastlamasına rağmen neden coğrafi keşiflere katılamamış ve bu gelişmelerin dışında kalmıştır” diyerek Osmanlı’nın denizlerde hangi devletlerle mücadele edip nereleri ele geçirdiğinden kısaca bahseder.

1.2. Güdüleme: Konu bilgileri ile Osmanlı Devletinin denizlerdeki faaliyetleri ve sonuçları ile ilgili bilgileri kavrayabileceksiniz.

1.3.Gözden Geçirme: Bu dersimizde Karadeniz, Ege Denizi, Akdeniz ve Kızıldeniz'in Türk gölü haline gelişi ve Hint Deniz Seferleri ile ilgili bilgileri ğreneceksiniz.

1.4.Derse Geçiş: Öğretmen, Osmanlının denizlerde mücadele ettiği devletleri söyleyerek derse geçiş yapar.

2.Geliştirme

Öğretmen Sunumu:

2.1.Öğretmen, ğrencilerden "Karadeniz'in bir Türk gölü haline getirilmesi" için alınan yerleri saymalarını ister.

2.2.Karadeniz'in bir Türk gölü haline gelmesi için; Cenevizlilerden Amasra'yı, Candaroğullarından Sinop'u, Trabzon Rum Devletinden Trabzon'u, Venedik ve Cenevizlilerden Kırım'ı, Kili ve Akkermen kaleleri alındı.

2.3.Öğrencilere Fatih'in Ege denizinde fethettiği yerleri saymaları istenir.

2.4.Akdeniz'in egemenliği için ilk olarak bir kısım Ege Adaları alındı. Bunlar: Gökçeada, Taoz, Semadirek, Bozcaada, Limni, Eğriboz, Midilli.

2.5. Osmanlı-Venedik ilişkilerinin bozulma nedenleri ğretmen tarafından anlatılır.

2.6.Öğretmen Venediklilerden alınan İnebahtı, Modon, Koron ve Navarin kaleleri sayesinde Akdeniz'in bir Türk gölü haline geldiğini söyler.

2.7.Rodos adasının alınmasının önemi ğretmen tarafından anlatılır.

2.8.Rodos'un alınmasıyla Anadolu, Suriye ve Mısır deniz yolunun güvenliği büyük ölçüde sağlandı.

2.9.Öğretmen K.Afrika'da alınan yerleri anlatır. Portekizlilerden Fas, İspanyollardan Trablusgarp, Cezayir ve Tunus alındı.

2.10.Preveze Deniz Savaşı'nın Osmanlının denizlerdeki egemenliği açısından önemi anlatılacak. Bu savaş ile Akdeniz'deki stnlk Osmanlı'ya geçti.

2.11.Öğrencilere “Doğu Akdeniz’in en büyük adası neresidir?”sorusu sorularak bu adanın alınmasının önemi anlatılır.

2.12.Kıbrıs adası’nın alınmasıyla Doğu Akdeniz ticaret yollarının güvenliği sağlandı. Mısır, Suriye ve Anadolu kıyılarının güvenliği sağlandı.

2.13.İnebahtı Deniz Savaşlarının nedenleri ve sonuçları anlatılacak.

2.14.Öğrencilere Hint Deniz yolunun önemi anlatıldıktan sonra Osmanlının Hint Deniz Seferlerinde başarısız olmasının nedenleri açıklanacak.

2.15.Öğrenciler sırayla kaldırılıp Hint Deniz Seferleri sonucunda alınan yerleri saymaları istenecek. Bunlar: Yemen, Aden ve bazı kaleler, Habeşistan’ın bir kısmı, Arap Yarımadasının tamamı, Kızıldeniz ve Basra Körfezidir.

3.Sonuç

Öğretmen tarafından öğrencilere çalışmak üzere konuyla ilgili ev ödevi soruları verilir.

4.Değerlendirme

1.Sokullu Kıbrıs’ın fethine neden karşı çıkmıştır?

2.Preveze zaferinin sonuçları nelerdir?

3.Akdeniz, Ege Denizi ve Kızıldeniz ne zaman, ne ile Türk gölü haline gelmişlerdir?

4.Hint Deniz Seferlerindeki başarısızlığın nedenleri nelerdir?

5.Karadeniz’in bir Türk gölü haline gelmesi için alınan yerleri yazınız.

6.K.Afrika’da hangi topraklar ele geçirilmiştir?

Ders Öğretmeni

Okul Müdürü

**“İSTANBUL’UN FETHİ VE SONRASI” ÜNİTESİ KONTROL GRUBU DERS
PLANLARI ÖRNEKLERİ”**

DERS PLANI

Dersin Adı :Sosyal Bilgiler

Sınıf ve Şube :7/C-E

Tarih :04–08/12/2006

Süre :3 x 40 dk

Konu :Osmanlının Devletinin Doğuda ve Güneydeki İlerlemeleri

Ünite Kavramları ve Sembolleri: Otlukbeli Savaşı, Akkoyunlular, Safeviler, Çaldıran Savaşı, Şiilik, Bağdat Seferleri, Amasya Antlaşması, Ferhat Paşa Antlaşması,

Yöntem ve Teknikler: Anlatma, soru-cevap, tartışma

Kaynaklar, Araç ve Gereçler: Ders kitabı

Hedefler ve Davranışlar

- 1.Osmanlı Devleti'nin denizlerdeki ilerlemeleri ile ilgili olgular bilgisi
- 2.Osmanlı Devleti'nin denizlerdeki ilerlemeleri ile ilgili olguları açıklayabilme
- 3.Batıda, doğuda ve denizlerdeki gelişmelerde Osmanlı padişahlarının rolünü açıklayabilme

Öğrenme ve Öğretme Etkinlikleri

Giriş

1.1.Dikkat Çekme: Öğretmen “Yavuz Sultan Selim döneminde Osmanlı Devletinin fetihlerinde Doğu Politikasının ön plana çıkışının temel sebepleri nelerdir? Diyerek öğrencilerin dikkatini konuya çekmesi.

1.2.Güdüleme: Konu bilgileri ile Osmanlı Devletinin doğudaki ilerlemelerinin neden ve sonuçlarını kavrayacak ve ilgili sorulara daha doğru cevaplar verebileceksiniz.

1.3.Gözden Geçirme: Bu dersimizde Osmanlı Devleti'nin doğudaki faaliyetlerinden Akkoyunlu, İran ve Memluklarla olan ilişkileri ile ilgili bilgileri öğreneceksiniz.

1.4.Derse Geçiş: Öğretmen, derste isimleri geçecek olan yerlerin isimlerini tahtaya yazar. Bunlar: Akkoyunlu Devleti, Çaldıran Ovası, Doğu Anadolu, İran, Dulkadiroğulları Beyliği, Tebriz, Bağdat.

2.Geliştirme

Öğretmen Sunumu:

2.1.Öğretmen tarafından öğrencilere “Osmanlı-Akkoyunlular arasında yapılan Otlukbeli Savaşının nedenleri ve sonuçları nelerdir?” sorusu sorularak arkasından açıklama yapılacaktır.

2.2.Otlukbeli Savaşı ile birlikte Akkoyunlu Devleti sona erdi. Doğu Anadolu’da Osmanlı egemenliği güç kazandı.

2.3.Öğretmen öğrencilere “Akkoyunlu Devletinden sonra yerine İran’da kurulan devlet hangisidir?” sorusunu sorar.

2.4.Osmanlı Devleti ile Safevi Devleti arasında yapılan Çaldıran Savaşının sonuçları anlatılacaktır.

2.5.Doğu Anadolu, Mardin ve Diyarbakır Osmanlı topraklarına katıldı. Doğu Anadolu’nun güvenliği ve bütünlüğü sağlandı.

2.6.Öğrencilere Dulkadiroğulları Beyliğinin(1555) alınmasıyla Anadolu Türk Siyasi Birliğinin sağlandığı söylenecek.

2.7.Öğretmen tarafından Amasya Antlaşmasının Osmanlı Devleti ile İran arasında yapılan ilk anlaşma olduğu söylendikten sonra öğrenciler sırayla kaldırılıp alınan yerleri tahtaya yazmaları istenir.

2.8.Bu dönemde Osmanlı Devleti Ferhat Paşa Antlaşması ile doğuda en geniş sınırlara ulaşmıştır.

3.Sonuç

Öğretmen tarafından öğrencilere çalışmak üzere konuyla ilgili ev ödevi soruları verilir.

4.Değerlendirme

- 1.Osmanlı ile Akkoyunlular arasında yapılan Otlukbeli savaşının sebepleri nelerdir?
- 2.Yavuz Sultan Selim döneminde“Doğu politikası”na ağırlık verilmesinin nedenleri nelerdir?
- 3.Yavuz Sultan Selim döneminde yapılan İran seferi ve Çaldıran Savaşı’nın sebepleri ve sonuçları nelerdir?
- 4.Osmanlı Devletinin doğuda en geniş sınırlarına ulaştığı antlaşma hangisidir?
- 5.Osmanlı Devletinin İran’la yaptığı ilk resmi antlaşma hangisidir?

Ders Öğretmeni

Okul Müdürü

**“İSTANBUL’UN FETHİ VE SONRASI” ÜNİTESİ KONTROL GRUBU DERS
PLANLARI ÖRNEKLERİ”**

DERS PLANI

Dersin Adı :Sosyal Bilgiler

Sınıf ve Şube :7/C-E

Tarih :11–15/12/2006

Süre :3 x 40 dk

Konu :Osmanlı-Memluk İlişkileri (Mercidabık ve Ridaniye Savaşlarının nedenleri ve sonuçlar)

Ünite Kavramları ve Sembolleri: Memluklar, Mercidabık Savaşı, Ridaniye Savaşı, Halifelik, Baharat yolu, Kutsal Emanetler

Yöntem ve Teknikler: Anlatma, soru-cevap, tartışma

Kaynaklar, Araç ve Gereçler: Ders kitabı

Hedefler ve Davranışlar

1. Osmanlı Devleti'nin doğuda ve güneydeki ilerlemeleri ile ilgili olgular bilgisi
2. Osmanlı Devleti'nin doğuda ve güneydeki ilerlemeleri ile ilgili olguları açıklayabilme
3. "İstanbul'un Fethi ve Sonrası" ünitesi ile ilgili haritaları okuyabilme

Öğrenme ve Öğretme Etkinlikleri

1. Giriş

1.1.Dikkat Çekme: Öğretmen “Yavuz Sultan Selim’in Mısır seferi Osmanlı Devletinde neleri değiştirmiştir?”diyerek öğrencilerin dikkatini konuya çeker.

1.2.Güdüleme: Konu bilgileri ile Osmanlı Devletinin güneydeki ilerlemelerinin neden ve sonuçlarını kavrayacak ve ilgili sorulara daha doğru cevaplar verebileceksiniz.

1.3.Gözden Geçirme: Öğretmen öğrencilerine “Bu dersimizde Osmanlıların güneydeki faaliyetlerinden Memluklerle olan ilişkileri ile ilgili bilgileri öğreneceksiniz.” diyerek dersin hedefi tekrar belirtilir.

1.4.Derse Geçiş: Öğretmen tarafından, derste isimleri geçecek olan Memluklar, Baharat Yolu, Suriye, Mısır, Mekke, Medine'nin isimleri tahtaya yazılır.

2.Geliştirme

Öğretmen Sunumu:

2.1.Osmanlı-Memluk İlişkilerinin bozulma nedenleri nelerdir? Osmanlıların Karaman oğullarını ve Dulkadiroğlularını ortadan kaldırması iki devlet arasındaki düşmanlığı arttırdı.

2.2.Öğrencilere Mısır Seferinin nedenlerinin neler olduğu sorulacak.

2.3. Mısır Seferinin Nedenleri

1.Yavuz Sultan Selim'in bütün İslam dünyasını himayesi (koruma) altına almak istemesi,

2.Abbasi halifesi ve Müslümanlarca kutsal sayılan Mekke ve Medine'nin Memluklara bağlı bulunmasından dolayı Memlukların İslam dünyasında saygın bir yere sahip olması,

3.Memlukların Osmanlılara karşı Safevilerle ittifak kurması,

4.Dulkadiroğluları topraklarının Osmanlılara katılmasına Memlukların tepki göstermesi,

5.Baharat Yolu'nun Mısır'dan geçmesi ve Mısır'ın zengin olması, Mısır alınmasının, Osmanlı hazinesine büyük bir gelir sağlayacak olması,

6.İki devlet arasındaki ilişkilerin önceki dönemlerden beri bozuk olması.

2.4.Mısır Seferi sonucunda alınan yerler öğrencilere sorulacak.

2.5.1516 Mercidabık Savaşı sonucunda; Halep, Şam ve Suriye,1517 Ridaniye Savaşı sonucunda; Mısır toprakları ele geçirildi.

2.6.Öğretmen tarafından Mısır Seferinin sonuçları anlatılacak.

2.7. Mısır Seferi'nin Sonuçları

1.Memluk Devleti yıkıldı.

- 2.Suriye, Filistin, Mısır ve Hicaz Osmanlı topraklarına katıldı.
- 3.Kutsal emanetler, Mekke ve Medine'nin anahtarları İstanbul'a getirildi.
- 4.Halifelik makamı Osmanlı Devleti'ne geçti.
- 5.Osmanlı Devleti'nin İslam dünyasındaki saygınlığı arttı.
- 6.Kızıldeniz üzerinden gelen Baharat Yolu Osmanlıların eline geçti. Ancak Portekizliler Ümit Burnu yolunu bulduklarından Baharat Yolu'ndan beklenen fayda sağlanamadı.
- 7.Elde edilen ganimetler ve vergilerle Osmanlı hazinesi zenginleşti.
- 8.Kuzey Afrika'nın fethi için önemli bir üs elde edildi.
- 9.Kıbrıs, Girit ve Rodos adaları dışında Doğu Akdeniz Osmanlı egemenliğine alındı.
- 10.Venedikliler Kıbrıs için Memluklara ödedikleri, vergiyi Osmanlılara vermeye başladı.

3.Sonuç

Öğretmen tarafından öğrencilere çalışmak üzere konuyla ilgili ev ödevi soruları verilir.

4.Değerlendirme

- 1.Yavuz Sultan Selimin Mısır Seferinin nedenleri nelerdir?
- 2.Osmanlı ile Memluklar arasında ilk savaşlar ne zaman yapılmıştır?
- 3 Osmanlı Devleti Baharat Yolundan neden yeterince yararlanamamıştır?
4. Mısır Seferinin sonuçları nelerdir?

Ders Öğretmeni

Okul Müdürü

EK-8

T.C.
SAKARYA VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

SAYI : B.08.4.MEM.4.54.00.05.01.070/5392
KONU : Anket

VALİLİK MAKAMINA
SAKARYA

İlimiz Ahmet Akkoç ilköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Öğretmeni Asuman BALKAN; İlimiz Ahmet Akkoç İlköğretim Okulu öğrencilerine yönelik ekte örneği bulunan anket uygulaması yapmak istediğini, Okul Müdürlüğünün 22/02/2007 tarih ve 562/220 sayılı yazılarıyla belirtmektedirler.

Yasal gerekliliğin ilgili okul müdürlüğüne ait olması ve dersleri aksatmamak kaydıyla Anket uygulamasının yapılması, Müdürlüğümüzce uygun mütalaa edilmektedir.

Makamımızca da uygun görüldüğü takdirde, olurlarınızı arz ederim.

OLUR,
22.02/2007

Muammer AKSOY
Vali a.
Vali Yardımcısı

M
Milli E
ur
güm
ZICI
Müdürü

ÖZGEÇMİŞ

Asuman BALKAN, 1980 yılında Sürmene'de doğmuştur. İlköğrenimini Çeşme Namık Kemal İlköğretim Okulu'nda, Ortaöğrenimini İzmir İnönü Lisesi'nde tamamlamıştır. 2001 yılında Celal Bayar Üniversitesi Demirci Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünden mezun olmuştur. İlk görevini, 2001–2002 eğitim-öğretim yılında Şırnak İlinin Cizre İlçesine bağlı Menderes İlköğretim Okulu'nda kadrolu Sosyal Bilgiler Öğretmeni olarak yapmıştır. 2003–2004 Eğitim-Öğretim yılında Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Ana bilim dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı'nda yüksek lisansa başlamıştır. 2003–2004 eğitim-öğretim yılında öğrenim durumundan Sakarya İli Adapazarı Ahmet Akkoç İlköğretim Okuluna atanmıştır ve halen bu görevine devam etmektedir. 2006–2007 öğretim yılının 2.döneminin sonunda bu tez çalışmasıyla yüksek lisans öğrenimini tamamlamıştır.